Bodleian Libraries
UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries
and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

8vo BS. L. 644.

ENCHIRIDION
STUDIOSI,

Arabice conscriptum a

BORHANEDDINO

ALZERNOUCHI,

Cum duplici versione Latina,

altera a

FRIDERICO ROSTGAARD

Sub auspiciis Josephi Banese, Maronita Syri, Roma elaborata,

altera

ABRAHAMI ECCHELLENSIS.

Ex Museo Rostgardiano edidit

HADRIANUS RELANDUS.

TRAJECTI ad RHENUM,

Apud GULIELMUM BROEDELET, MDCCIX.

BIBLIOTHECA · BODLEIANA ·

PERILLUSTRI ET GENEROSO

DOMINO

FRIDERICO ROSTGAARD

DOMINO DE KRAAGEROP,

S. R. MAJEST. DANIAE ET NORVEGIAE

CONSILIARIO JUSTITIAE

ET

ARCHIVARIO INTIMO,

HADRIANUS RELANDUS.

Elegans eſt diſtichon ſapientiſſimi Perſae in libro quem بوستان appellavit,

برن بوستاني بايوان شاه

بتحفه ثمر هم زبوستان شاه

Cernimus ut Regi pro munere poma ferantur,
Sint licet ex hortis illa petita ſuis.

 Quod

Quod quidem ad hunc finem ab eo ſcriptum eſt, ut indicaret cultum, quem Deo deferimus, Dei ipſius fructum eſſe, qui virtutum ſemina in animis hominum ſerit, fovet, & excitat, ſic ut Deo reddatur ſuum. Licet tamen, opinor, verſibus iiſdem mihi affari Te, Illuſtriſſime Roſtgardi, quum Tibi hoc munuſculum offero, in cujus ſolo ſatum & natum eſt, ego qui hortulani ad inſtar hunc fructum, decerptum, ut per manus hominum tranſeat, & odor ejus atque uſus ad plures pertingat, Tibi trado cui optimo jure debetur. Atque ita defungor quidem officio meo, & publice profiteri poſſe gaudeo, quanti amicitiam

citiam

citiam Tuam faciam. Certe ab eo tempore quo mihi illa frui licuit, sensi communia Sacra Orientalia, quae & Tibi & mihi in deliciis sunt, arctiori quodam nexu animum meum Tibi devinxisse, & eo quidem magis quo pauciores sunt Regni aut Rei publicae curis admoti, qui studia literarum Orientalium utilia esse censent, aut ipsi, quod rarissimum, ea excolunt & illustrant. Perstringuntur plerorumque hominum oculi splendore rerum quae sensus movent, & quibus, si verum fateri volumus, sola hominum opinatio pretium constituit. Quae ad mentem artibus & scientiis erudiendam & formandos mores faciunt, ja-

cere cernimus. Quotusquisque est, qui Romam delatus de acquirenda linguae Arabicae aliarumque Orientalium notitia serio cogitat (quod Te fecisse certum est) nec potius oculos animumque pascit iis rebus quae maximo numero illic expositae peregrinos in admirationem rapiunt, & hoc solo fructu itineris contentus domum revertitur? At Te generosior indoles vulgo exemit & ad illa incitavit quae patriae Tuae aliquando profutura noveras. Ita Te nactae insignem patronum in Dania Musae Orientales caput extollunt & gloria exculti propagatique latius Arabismi ceteris regni florentissimi laudibus adjicitur. Quod uti

exci-

excitare & inflammare debet animos illorum populorum, apud quos hae literae in nullo pretio ſunt, ita non tuam ſolummodo patriam, ſed & alias regiones Tibi devincies. Hoc ut praeſtare quam diutiſſime poſſis (praeſtabis autem dum vives) aetatem vegetam ad plurimos annos perducas, qui, cum haec vita poſita fuerit, in memoria hominum qui literas amant vitam adipiſceris ſempiternam. Trajecti Batavorum. Kalendis Septembribus. MDCCIX.

PRAE-

PRAEFATIO

HADRIANI RELANDI.

QUum e re totius Christianissimi sit, florere linguam Arabicam, & subsidia unicuique ad manum esse, ut tum Sacer Codex illustretur, tum religio, mores, & historiae Mohammedanorum cognoscantur, utiles illi esse rei publicae censendi sunt, qui operam suam eo contulerunt. Inprimis de hoc studio bene merentur qui libros Arabicos typis describi & versione Latina ornari curant, quum ex iis linguae genius peti debeat, & difficulter ab unoquoque codices manuscripti, quibus solis Oriens utitur, comparari queant, aut si forte vel in bibliothecis publicis vel privatis Europae inveniantur,

tur, non omnibus pateant, nec patere possint. Aliquot etiam hactenus a renatis literis istius generis libri prodierunt, scilicet Alcoranus, opera Avicennae, Elementa Euclidis, libelli duo Astronomici Venetiis editi, Philosophus αὐτοδίδακτος *sive epistola de Hai Ebn Jokdhan, Abulfaragii historia, Praefationes quaedam Maimonidis titulo Portae Mosis editae, Alfragani Astronomica, Poëma Tograi cum versione Pocokiana editum, anno* 1661, *dein cum* Goliana *a Cl. Ancherſen, anno* 1707, *Eutychii Annales, Speculum mundum repraesentans, Locmani Fabulae, Elmacini Historia, Sjarumia, Grammatica dicta* كافية, *tractatus de verborum conjugationibus dictus* تصريف *a J.B. Raimundo editus, Cantica quaedam Mohammedica cum versione Kirstenii, historia Timuri (cujus libri versio* Goliana *in manibus amici cujusdam nostri est) Testamentum Mohammedis, Geographia vulgo Nubiensis dicta, prima Capita Canonis Avicennae, Quae-*

كافية

dam ex Abulfeda, adagia & proverbia quaedam, ſpecimen Arabicum a Fabricio editum, ſententiae Ali, Euangelium infantiae, praeter quae non ſcio (certe nunc memoriae meae non obverſatur) an quicquam typis deſcriptum extet Arabice. Verſiones enim librorum Sacri Codicis, Capita religionis Chriſtianae Arabice & Latine a R. Spey, Heidelbergae, anno 1583. *edita, vitas* 4 *Euangeliſtarum, a Kirſtenio editas, Profeſſionem fidei Chriſtianae, quae ex typographia Medicaea prodit, Bellarmini Catechiſmum religionis Chriſtianae qui ex typographia Savariana, aliumque qui ex Medicaea prodiit, Grotium de veritate religionis Chriſtianae, tabulam Cebetis, ſimiliaque ſciens praetereo, quod ea aut non in ipſo Oriente aut primitus lingua Arabica non ſint conſcripta.*

Augebit hunc numerum libellus Ethicus Borhaneddini, quem typis deſcriptum damus. Fateor nova & inaudita in eo non contineri, nec ejuſmodi illa eſſe,

quin

quin facile iis possimus carere: nec eo usque me seduxit linguae Arabicae amor, ut existimem inter nostros libros ethicos similem non inveniri: veruntamen censeo, quum hactenus liber hujus argumenti & hoc stylo conscriptus non prodierit, & multa salutaria monita contineat ad formandos mores idonea, non inutilem fore hanc editionem publico. Illi ipsi, qui linguae Arabicae rudes sunt, videbunt ad pietatem, modestiam, continentiam, sedulitatem aliasque virtutes serio exhortantem lectores suos hominem Mohammedanum, luce Euangelii destitutum; quod & eos benignius sentire de Mohammedanis docebit, & nos ipsos in pudorem agere debet, inter quos plurimi longissime absunt ab illo vitae instituto & disciplina quam ipsis sola lux naturae infusa praescribit. Agnoscent etiam, ni fallor, in iis ipsis carminibus (qnamvis ea quae in aliam linguam, uti vinum in aliud vas, transfusa sunt, multum nativae elegantiae per-

*dant) Veneres & acumina quae stimu-
lorum ad instar penitus animis in-
haerent, & vel eo modo lectu non in-
injucunda sunt. Hi vero, qui ad lin-
guae Arabicae scientiam animum appel-
lunt, ex lectione hujus libelli fructum
percipient uberrimum. Hic enim mul-
ta discere ad linguae genium tum ligato
tum soluto sermone indagandum pote-
runt: ne de superstitione & moribus A-
rabum dicam, quorum per totum volu-
men passim injicitur mentio.*

*Visum autem mihi est versioni Rost-
gardianae alteram addere ab Abraha-
mo Ecchellensi concinnatam, quod illa
quidem Arabica ita ad verbum expri-
mat ut linguae Arabicae studiosis uti-
tissima sit, vix tamen satis apta, nec
eum in finem scripta, ut ab homine A-
rabismi ignaro legatur, quum Illustris
interpres de exprimenda vi vocum &
locutionum Arabicarum magis fuerit
sollicitus quam de nitore & elegantia
sermonis Latini. Haec vero non ita*

presse

presse textui Arabico adhaeret, sed exspatiatur longius, sic ut Paraphraseos nomen ei aptius quam Versionis conveniat. Videtur etiam Ecchellensis codice usus qui a nostro in multis differt, quum multa inserat, praecipue carmina, quae nec in meo Codice nec Rostgardiano leguntur, quemadmodum patebit unicuique qui utrumque volet conferre. Fortasse ea ex margine irrepserunt in textum: solent enim Arabes oris librorum suorum carmina & apophthegmata illinere, quae quum aliis librariis vel scriptoribus venusta videntur nec ab argumento in quo versantur aliena, illa saepe in textum recipiunt. Deprehendi hoc ipsum tum in multis aliis tum in hoc libello, cujus duos codices manu exaratos conferre in animo habebam & studiose variantes lectiones notare: sed quum id in Capite primo tentassem, vidi saepe illas circa res nullius momenti versari, saepe adeo multa in uno inveniri quae non erant in alio, ut magnam partem temporis

mei

mei, quod nunc aliis curis destinavi, a quibus me avocari aegre patior, ei uni rei impendere deberem: quae etiam ratio est quod uberiores notas non adjecerim. Accipe ergo, Lector, hoc opusculum qualecunque est & conatibus nostris, quibus inservire studemus rei literariae, favere perge.

*
* *
* * *

تعليم المتعلم

* * *
* *
*

تعليم المتعلم

طريق التعلم

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

الحمد لله الذي فضل بني ادم بالعلم والعمل علي جميع العالم والصلوة علي محمد سيد العرب والعجم وعلي اله واصحابه ينابيع العلوم والحكم وبعد فلما رايت كثيرا من طلاب العلم في زماننا يجدون الي العلم لا يصلون اليه ومن منافعه وثمراته

ENCHIRIDION STUDIOSI

AUCTORE

BORHANEDDINO ALZERNOUCHI,

Cui titulum dedit

Institutionis discipuli in Semita Sapientiæ.

IN nomine Dei miseratoris misericordis, a quo opem petimus.

Laus Deo, qui beavit filios Adami scientia & praxi præ omnibus creaturis; & oratio sit (*) super Mohammedem Dominum Arabum & Persarum, & super progeniem ejus & socios ejus, fontes scientiarum & sapientiarum.

Et deinde. Quum viderim multos ex quærentibus scientiam in tempore nostro tendere ad scientiam & non pervenire ad eam: ac utilitatibus ejus & fructibus ejus, qui sunt o-

(*) ,, Formula usitatissima sub initium omnium librorum Mohammedanorum; Sensus est quasi dicerent: ,, Et oratio nostra redundet in honorem Mohammedis.

وهي العمل به والنشر يحرمون لما
انهم اخطاوا طرايقه وتركوا شرايطه
وكل من اخطا الطريق وضل لا
ينال المقصود قل او جل لردت واحببت
ان ابين لهم طريق التعلم علي ما رايت في
الكتاب وسمعت من اساتيذ اولي العلم
والحكم رجا الدعا لي من الراغبين
فيه المخلصين بالفون والخلاص في يوم
الدين بعد ما استخرت الله تعلي فيه
وسميته تعليم المتعلم طريق التعلم وجعلته
فصولا

الفصل الاول في ماهية العلم والفقه وفضله

الفصل الثاني في النية في حال التعلم

الفصل الثالث في اختيار العلم
والاستاذ والشريك والثبات

الفصل

peratio in ea [*praxis ejus*] & propagatio, privari, quandoquidem ipsi aberraverunt à semitis ejus & deseruerunt conditiones ejus (omnis vero, qui aberrat à via & seducitur non obtinet intentum, sive parvum sit sive eximium) volui & desideravi ostendere illis semitam doctrinæ [*scilicet ut addiscant scientias*] juxta quod vidi in libro & audivi à Dominis scientiæ [*Doctoribus*] & decreti [*seu decisionis ex cathedra*] sperans (*) ~~de~~precationem mihi ex cupientibus ~~eum~~ [~~*librum*~~] sinceris in victoria & in salute in die judicii; postquam ~~perlegi~~ (**) Deum altissimum in eo [~~*prætuli Deum, eligendo eum ut scopum meum in libro*~~] & appellavi eum [*scilicet librum*] ~~Doctrinam~~ [*potius actum docendi*] discentis semitam doctrinæ, & divisi eum in sectiones.

I. De essentia sive natura scientiæ, & doctrinæ, ac de præstantia ejus.

II. De intentione [*quam quis habere debet*] ~~circa statum discendi.~~

III. De electione scientiæ & Præceptoris & socii & de constantia.

IV. De honore scientiæ & possessorum ejus, & de Præceptore ejus.

(*) Forte rectius رجاء.

(**) Præstat legere استخرت nam verbum quod in textu est debet construi per ب.

الفصل الرابع في تعظيم العلم واهله واستاذه

الفصل الخامس في الجد والمواظبة والهمة

الفصل السادس في بداية السبق وقدره وترتيبه

الفصل السابع في التوكل

الفصل الثامن في وقت التحصيل

الفصل التاسع في الشفقة والنصيحة

الفصل العاشر في الاستفادة

الفصل الحادي عشر في الورع في حالة التعلم

الفصل الثاني عشر فيما يورث الحفظ وما يورث النسيان

الفصل ......

V. De diligentia, perseverantia, & ~~solicitudine.~~

VI. De inchoatione studiorum, & de ~~præstantia~~ & ordinatione ejus.

VII. De confidentia [~~quam discens habere debet de adipiscenda doctrina.~~]

VIII. De tempore acquirendi [*scientiam.*]

IX. ~~De moderatione animi & correctione.~~

X. De acquisitione facienda.

XI. De continentia in statu addiscendi.

XII. De modis quibus acquiritur tenacitas memoriæ, & oblivio.

XIII. De iis quæ afferunt bona & de iis quæ illa impediunt, & quæ adaugent ætatem, & quæ diminuunt.

Cæterum fiducia mea non est nisi in Deo, in quo confidi & ad eum ~~revertar.~~

SECTIO I.

De scientiæ & doctrinæ natura & de præstantia ejus.

Dixit Apostolus Dei (Mohammed) cui Deus faveat & benedicat, inquisitio scientiæ est imposita unicuique Moslimanno & Moslimannæ. Scito, non imponi unicuique Moslimanno inquisitionem cujuslibet scientiæ. Sed imponitur ei inquisitio scientiæ status [*sui*] sicuti dicitur: Præstantissima scientia est scientia status,

&

الغصل الثالث عشر فيما يجلب الرزق بجلب

وفيما يمنع وما يزيد في العمر وما ينقص

وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه

انيب

الغصل الاول في ماهية العلم والفقه وفضله ماهية p. 9

قال رسول الله صلي الله عليه وسلم طلب

العلم فريضة علي كل مسلم ومسلمة اعلم

انه لا يفترض علي كل مسلم طلب كل

علم وانما يفترض عليه طلب علم الحال عليه

كما يقال افضل العلم علم الحال

وافضل العمل حفظ الحال ويفترض علي

المسلم طلب ما يقع له في حاله في

اي حال كان فانه لا بد له من الصلوة leg. fortem

ويفترض عليه علم ما يقع له في

صلوته

& præſtantiſſimum opus eſt obſervantia ſtatus. Et imponitur Moslimanno inquiſitio illius quod accidit ei in ſtatu ejus, in quocunque ſtatu fuerit. Quandoquidem neceſſe eſt ei oratio imponitur ipſi ſcire, quod accidit ei in oratione ejus, juxta quod exigit inſtitutio orationis; & convenit ei, juxta quod exigit convenientia [*decentia*] quoniam, quicquid [*quis*] deprecatur per ordinem [*ad inſtitutionem*] impoſitionis, erit impoſitio [*hoc eſt, quicquid Moslimannus deprecatur Deum per ordinem ad implendam inſtitutionem impoſitionis, quæ ei imponitur.*] Et quicquid quis deprecatur per ordinem, ad convenientiam ſive decentiam, erit conveniens, *ſive decens.* Et ſic in jejunio & eleemoſyna [*vel decimis*] ſi ei ſit mammona; & peregrinatione Meccanâ, ſi ad eam teneatur; & ſic in venditionibus, ſi mercetur. Dictum fuit Mohammedi filio Haſani, miſereatur ejus Deus: (*) Quare non

 com-

(*) *Mohammed filius Haſſan* محمد ابن الحسن celebris ſcriptor eſt inter Theologos Mohammedanos qui jus ſacrum & profanum, quorum tractationem conjungere illi ſolent, explicuerunt. Mentionem ejus facit vir in literis orientalibus verſatiſſimus Bartholomaeus d'Herbelot in Egregio opere cui titulum dedit Bibliothecae orientalis, quem librum optandum eſſet Latine ab Auctore fuiſſe conſcriptum, ut ad plures utilitas ex lectione ejus pervenire poſſet, & typis Arabicis

صلوته بقدر ما يودي به فرض الصلوة ويجب
عليه بقدر ما يودي به الواجب لان ما يتوسل
الي اقامة الفرض يكون فرضا وما يتوسل
الي الواجب يكون واجبا وكذلك في
الصوم والزكوة ان كان له مال والحج
ان وجب عليه وكذلك في البيوع ان كان
يتجر قيل لمحمد بن الحسن رحمه لله
الا تصنف كتابا في الزهد قال صنفت
كتابا في البيوع يعني الزاهد من يحترز
عن الشبهات والمكروهات في التجارات
وكذلك في ساير المعاملات وكل من
اشتغل بشي يفترض عليه علم التحرز عن
الحرام فيه وكذلك يفترض علم احوال
القلب من التوكل والانابة والخشية
والرضا فانه واقع في جميع الاحوال
وشرف العلم لا يخفي علي احد ان هو
بالانسانية

componis librum de abstinentia? Dixit: Ego composui librum de venditionibus. Scilicet, abstinens [*est*] qui sibi cavet à ~~deceptionibus,~~ & detestabilibus in mercimoniis. Et similiter in reliquis negotiationibus. Et quicunque occupatus fuerit in re aliqua, ei imponitur scientia cautelæ ab illicito [*committendo*] in eo. Et similiter imponitur scientia statuum cordis circa confidentiam, & ~~intentionem~~ [~~*proprio collimationem*~~] & timorem cum reverentia & beneplacitum, quoniam hoc [*beneplacitum*] incidit in [*pertinet ad*] omnes

bicis testimonia quae ex scriptis Arabum citat, fuisse expressa. Illic legere est ad vocem *Giame* pag. 393. *Giame Alkebir. Collectio magna. Est Sylloge traditionum Mohammedicarum authenticarum, quapropter etiam nomen ei datur Giameh Alsahih, i. e. Sylloges sincerae. Auctor hujus operis est Abou Issa Mohammed ben Issa dictus Altermedi mortuus anno Hizrae, sive fugae Mohammedicae 279. Fertur hic Doctor Librum suum postquam eum composuisset, misisse ad Doctores Arabiae, Iracae, & Chorosanae, ut eum probarent, & omnes eum probasse addito hoc elogio: Quicunque hunc librum penes se habet idem est ac si Prophetam (Mohammedem) penes se loquentem haberet.* Fécit autem noster Mohammed filius Hassan Commentarium in hanc Syllogen traditionum Mahommedicarum (uti Herbelotus notavit ad vocem Mohammed Ibn Alhassan) ad quem credibile est eum alludere, quum Borhaneddinus eum dicentem inducit se Librum scripsisse de بيوع *Emtione-venditione*, quum ejusmodi materiae in talibus libris tractari soleant.

بالانسانية لان جميع الخصال سوي العلم يشترك فيه الانسان وساير الحيوانات كالشجاعة والجراة والقوة والجود والشفقة وغيرها سوي العلم وبه اظهره الله تعالي فضل ادم عليه السلام علي الملايكة وامرهم بالسجود له وانما شرف العلم لكونه وسلية الي التقوي الذي به يستحق الكرامة عند الله تعالي والسعادة الابدية كما قيل لمحمد بن الحسن رحمه الله شعر

تعلم فان العلم زين لاهله
وفضل وعنوان لكل المحامد
وكن مستفيد لكل يوم زيادة
من العلم واسبح في بحور الفوايد
تفقه فان الفقه افضل قايد
الي البر والتقوي واعدل قاصد
هو العلم الهادي الي سنن الهدي

هو

omnes ſtatus. Et nobilitas ſcientiæ non latet quemquam, cum ſit ipſa propria humanitati [*id eſt humanæ naturæ*] quoniam de omnibus moribus præter ſcientiam participant homo & cætera animalia: ſicut audacia, & animus, & robur & liberalitas & clementia, & alia, præter ſcientiam; & eam manifeſtavit Deus ſublimis & beavit ea Adam[redacted], ſuper quem pax, [redacted] Angel[redacted], & juſſit illos adorare eum. Quin imo [redacted]ſcientiam, eo quod ſit medium ad virtutem, per quam meretur honorem apud Deum ſublimem, & felicitatem æternam, ſicuti dictum fuit à Mohammede filio Haſani, cujus Deus miſereatur. Carmen.

Diſcito: quoniam ſcientia eſt ornamentum
ſuis poſſeſſoribus eſtque virtus & titulus
omnibus rebus laudabilibus.

Et eſto comparans ſingulis diebus augmentum de ſcientia, & nata in maribus utilitatum.

Sis doctor, quoniam doctrina eſt præſtantiſſimus Dux, ad juſtitiam & ad timorem cum reverentia & ſis juſtus in intentione.

Ipſa ſcientia, eſt dirigens ad conſtitutiones directionis: Eſt arx munita quæ liberat ab omnibus anguſtiis.

هو الحصن ينجي من جميع الشدايد ،،

فان فقيهًا واحدًا متورعًا

اشد علي الشيطان من الف غابد   عابد .l

والعلم وسيلة الي معرفة التكبر والتواضع

والعفة والاسراف والتقتير وغيرها وكذلك

في ساير الاخلاق نحو الجود والبخل   نحو .l

والجبن والجراة فان الكبر والبخل

والجبن والاسراف حرام ولا يمكن التحرز

عنها الا بعلمها وعلم ما يضادها فيفترض

علي كل انسان علمها وقد صنف الشيخ

الامام الاجل الشهيد ناصر الدين ابو القاسم

رحمه الله كتابا في الاخلاق ونعم

ما صنف فيجب علي كل مسلم حفظها

واما حفظ ما يقع في الاحايين فرض علي

سبيل الكفاية اذا قام به البعض في بلدة

سقط عن الباقين فان لم يكن في البلدة من

يقوم

Etenim Doctor unus continens est prævalens super diabolum, plusquam mille religiosi.

Item scientia est gradus ad cognitionem superbiæ & humilitatis & continentiæ & prodigalitatis, & parcimoniæ, & aliorum. Et similiter in reliquis moribus, sicut liberalitas, avaritia, pusillanimitas, & audacia, quoniam superbia, & avaritia, & pusillanimitas, & prodigalitas, sunt illicita, & non potest haberi cautela de ipsa, [*ipsis*] nisi sciendo ea, & sciendo quicquid eis sit contrarium. Igitur imponitur singulis hominibus scientia eorum. Et jam composuit senior, doctor gloriosissimus, celeberrimus (*) Nâser iddîn Abuldin Abulkâsem, cujus misereatur Deus, librum de moribus, & egregia fuerunt, quæ composuit.

Igitur convenit singulis Moslemannis observatio eorum. Observantia autem eorum, quæ accidunt in temporibus, est imposita sufficienter [*per viam sufficientiæ*] (**) si observant ea nonnulli in aliqua regione, & cæteri deficiant,

(*) Nam scribendum الشهير.

(**) Sensus est: jam factam esse mentionem in lege Mohammedis de iis quæ suo quæque tempore fieri debent, neque velle auctorem de istis jam loqui.

يقوم به اشتركوا جميعا في الماثم ويجب
علي الامام ان يامرهم بذلك ويجبر اهل
البلدة علي ذلك قبل بان علم ما يقع علي
نفسه في جميع الاحوال بمنزلة الطعام
الذي لا بد لكل واحد من ذلك وعلم ما
يقع في الاحانين بمنزلة الدوا ويحتاج اليه
في بعض الاوقات وعلم النجوم بمنزلة
المرض فتعلمه حرام لانه يضر ولا ينفع والهرب
عن قضا الله تعالي وقدره غير ممكن
فينبغي لكل مسلم ان يشتغل في جميع
اوقاته بذكر الله تعالي والدعا والتضرع
وقراة القران والصدقات ويسال الله تعالي
العفو والعافية في الدنيا والاخرة ليصونه
الله تعالي عن البلايا والافات فان من
رزق الدعا لم يحرم الاجابة فان كان
البلا مقدرا يصيبه لا محالة ولكن يتيسره
الله

ciant, & non ſit in regione qui ea obſervet, omnes participes fiunt in delicto, & tenetur doctor admonere eos de his, & ~~corrigere~~ incolas illius regionis in hoc. Dicitur quod ſcientia eorum, quæ cadunt ſupra ſemet ipſum [*quæ unus quiſque tenetur obſervare*] in omnibus ſtatibus, ſit ad inſtar cibi, qui eſt neceſſarius unicuique, & ſcientia eorum quæ accidunt in temporibus eſt inſtar medicaminis, & contingit indigentia ejus in aliquibus temporibus. Et ſcientia Aſtrologiæ eſt inſtar morbi, & diſcere illam eſt illicitum, quoniam nocet & non juvat; & fuga à prædeſtinato Dei excelſi, & ~~permiſſione ejus,~~ eſt impoſſibilis. Convenit igitur unicuique Moſlemanno occupare ſe in omnibus ſuis temporibus in commemoratione Dei excelſi, & in precibus & ſupplicationibus, & in lectione Alcorani, & eleemoſynis, & petere a Deo excelſo remiſſionem peccatorum & ſanitatem in hoc ſeculo & in altero, ut cuſtodiat eum Deus ſublimis ab adverſitatibus & infortuniis: quandoquidem qui donatus eſt deprecatione, non vetatur ei exauditio: quod ſi infortunium fuerit prædeſtinatum ſine dubio accidet ei, ~~Et~~ Deus ~~inducet illud ſuper eum~~, & donabit ei patientiam media benedictione precum ejus, [*dicendo*] Allahom [*&c.*] Niſi eum addiſcat ab aſtris, quan-

Decreto ejus

Leve id illi efficiet.

الله تعالي عليه ويرزقه الصبر ببركة
دعايه اللهم الا انا تعلم من النجوم قدر ما
يعرف به القبلة واوقات الصلوة فيجوز ذلك
واما تعلم علم القلب فيجوز لانه سبب
من الاسباب فيجوز كساير الاسباب
وقد تداوي النبي عليه السلام وقد حكي
عن الشافعي رحمه الله انه قال العلم
علمان علم الفقه للاديان وعلم الطب للابدان
وما ورا ذلك بلغة مجلس واما تفسير
العلم فهو صفة يتجلي بها المذكور لمن
قامت هي به والفقه معرفة دقايق العلم قال
ابو حنيفة رحمه الله تع الفقه معرفة النفس
ما لها وما عليها وقال ما العلم الا للعمل به
والعمل به ترك العاجل للاجل فينبغي
للانسان ان لا يغفل عن نفسه وما يفعها
وما يضرها في اولها واخرها ويسمجلب
ما

tum ſufficiat ad ſciendum Ilkablata (*) & horas orationis : hoc enim licet. Diſcere autem ſcientiam cordis [*venarum pulſum, cujus motus ex corde oritur*] licitum eſt; quoniam ipſum eſt cauſa ex cauſis [*eſt cauſa legitima*] & licet, ſicut cæteræ cauſæ. Et medicatus eſt ſe ipſum Propheta, ſuper quem pax, & enarratur de Schafaï, ipſum dixiſſe, ſcientiam eſſe duplicem, ſcientiam juris ſacri & profani, ad religionem; & ſcientiam medicinæ, ad corpora, [*ſcilicet pertinentem, vel iisdem inſervientem*;] & quæ ad hæc referuntur ex [*libro, vel quicquid manifeſtatur, declaratur, in libro qui inſcribitur*] Bulgat Mag'las [*Victus Refectorii*] Interpretatio autem ſcientiæ eſt attributum, per quod ipſa manifeſtatur ei, in quo ipſa reperitur; & juris ſcientia eſt ſcientia ſubtilitatum ſcientiæ. Dixit Abuhanîfa, cujus miſereatur Deus, juris ſcientia eſt ſcientia animæ circa ea quæ habet & quæ debet [*hoc eſt, quæ ipſa poſſidet & quæ ipſa tenetur exſequi*] & dixit; non eſt ſcientia niſi operari in ea : operari autem in ea, eſt derelinquere mundum hunc caducum propter finem vitæ [*bonum ſcilicet obtinendum.*]

 Con-

(*) Hoc eſt : quomodo debeat ſe convertere, ut inter orandum ſit exactè oppoſitus urbi Meccæ, eumque ejus locum reſpiciat, qui dicitur Ilkabla;

ما ينفعها ويجتنب عما يضرها كيلا
يكون عقله وعلمه حجة عليه فيزداد عقوبته
نعوذ بالله من سخطه وعقابه وقد ورد في
مناقب العلم وفضايله ايات واخبار
صحيحة مشهورة لم نشتغل بذكرها
كيل يطول الكتاب

فصل في النية ثم لا بد من النية في
تعلم العلم ان النية هي الاصل في جميع
الافعال الاعمال بالنيات حديث
صحيح عن رسول الله عليه السلام كم
من عمل يتصور بصورة اعمال الدنيا
ويحسن النية يصير من اعمال الاخرة
وكم من عمل يتصور بصورة عمل الاخرة
ثم يصير من اعمال الدنيا بسو النية
وينبغي ان ينوي المتعلم بطلب العلم
رضا الله تعالي والدار الاخرة وازالة
الجهل

Convenit autem homini, ne negligens ſit ſui ipſius, & cujusvis rei, quæ ipſum juvat, & quæ ipſi nocet in principio ſuo & in fine ſuo [*in juventute & in ſenectute*] & comparet, quicquid ipſum juvat & ſe avertat ab eo quod ſibi nocet: ne ſit intellectus & ſcientia ejus probatio contra eum, & adaugeatur ei cruciatus. Deus liberet nos ab ira ejus & à crûciatu ejus. Et referuntur in [*libro qui dicitur*] Munâkeb ilîlm vafudâjelhi [*Exploratores ſcientiæ & præſtantiarum ejus*] ſigna & nuntia vera, celebria; in quorum commemoratione ne nos detineamus; prolixus enim fieret liber.

SECTIO II.

De Intentione.

Deinde neceſſe eſt, ut adſit intentio in addiſcenda ſcientia, cum intentio ſit radix in omnibus actionibus.

Executio intentionum eſt vera enarratio de Apoſtolo Dei, ſuper quem pax: quantum ex opere [*quot opera*] concipiuntur ſub imagine operum mundi, & [*tamen*] per bonam intentionem ſunt ex operibus alterius mundi & quot [*viciſſim*] opera concipiuntur ſub imagine operum alterius mundi, & [*tamen*]

الجهل عن نفسه وعن سائر الجهال
واحيا الدين وابقا الاسلام بالعلم
ولا يصح الزهد والتقوي مع الجهل
وانشد لي الشيخ الامام الاجل الاستاذ
برهان الدين صاحب الهداية رحمه الله
لبعضهم قال الشاعر

فساد كبير عالم متهتك
واكبر منه جاهل متنسك
هما فتنة للعالمين عظيمة
لمن بهما في دينه يتمسك

Deest hi lignet ex
editione Echell. p. 184.

وينوي به الشكر علي نعمة العقل
وصحة البدن ولا ينوي به اقبال الناس
اليه ولا استجلاب حطام الدنيا والكرامة
عند السلطان وغيره قال محمد بن
الحسن رحمه الله لو كان الناس كلهم
عبيدي لا عتقتهم وبرات عن ولائهم
ومن

ſunt ex operibus mundi propter malam intentionem. Et oportet ut addiſcens intendat quærere ſcientiam ut placeat Deo, (*) & ad obtinendum bonum finem, & ad arcendam ignorantiam à ſemet ipſo & à ceteris ignorantibus & ad vivificandam legem & ad conſervandos Moslemannos in ſcientia. Non bene ſtat continentia & timor Dei reverentialis cum ignorantia. Et commendavit mihi ſenior Doctor glorioſiſſimus Præceptor Borhâneddin auctor [*libri qui intitulatur*] ilhidâje [*directio*] cujus Deus miſereatur. De nonnullis dixit Poëta:

Corruptio magna eſt vir doctus dedecoratus,
& major eo eſt inſipiens religioſus:
Ambo ſunt diſſenſio magna hominibus, & unicuique, qui in ſua lege detinet eas ambas
[& ei, qui eos ambos ſequitur in fide ſua.]

Et intendat gratiarum actionem in hoc de gratia intelligentiæ & ſanitate corporis, & non intendat in hoc beneplacitum hominum in ſe [*hoc eſt quod homines properent ad illum & laudent eum*] neque fragilia hujus mundi & honorem apud Sultanum & apud alios.

Ait Mohammed ibn il Haſſen, cujus Deus mi-

(*) Nam præſtat legere رضا لله quàm رضا الله.

ومن وجد لذة العلم وهو العمل فلما لذة
يرغب فيما عند الناس إنشدنا الشيخ
الامام الاجل قوام الدين حماد بن ابرهيم
بن اسمعيل الصغاري الانصاري رحمه
الله املاء لابي حنيفة رحمه الله شعرا

من طلب العلم للمعاد
فاز بفضل من الرشاد
فيا لخسر ان طالبيه
لنيل فضل من العباد

اللهم الا ان اطلب الجاه للامر بالمعروف
والنهي عن المنكر وتنفيذ الحق واعزاز
الدين لا لنفسه وهواه فيجوز ذلك بقدر
ما يقيم به الامر بالمعروف والنهي عن
المنكر وينبغي لطالب العلم ان يتفكر
في ذلك فانه يتعلم العلم بجهد كثير
فلا يصرفه الى الدنيا الحقيرة القليلة
الفانية

misereatur : Si essent omnes homines servi mei, eis libertatem dedissem & liberatus essem à jurisdictione in ipsos. Et quicunque invênit voluptatem [*delectationem*] scientiæ, quæ est praxis ejus, non desiderat quod est apud homines.

Indicavit nobis Senior, Doctor, gloriosissimus Quvâm Iddîn Humâd ben Ibrahîm, ben Ismaïl Issagâri il insâri [*cujus Deus misereatur*] id quod sperabat [*& cupiebat scire*] Abu Hanîfa cujus misereatur Deus : Carmen.

Qui quærit scientiam propter finem [bonum obtinendum] *acquirit virtutem directionis* :

O quanta jactura [est] *quærentibus eam*, [eo tantum fine] *ut obtineant laudem ab hominibus.*

Allahom. O Deus : [*ita incipit in hoc loco periodus & subintelligitur oratio dicenda, ex more Mohammedanorum, de obtinenda a Deo scientia propter bonum finem & non propter vanam gloriam.*]

Præterquam quod, quando quærit habere bonam existimationem ut manifestet bonum sequendum & faciendum & ut dissuadeat ab iniquitatibus, & ut corroboret fidem, non sui

الغانية * شعر * هي الدنيا اقل من القليل
وعاشقها اذل من الذليل . تصم بسحرها
قوما وتعمي فهم متحيرون بلا دليل .
وينبغي لاهل العلم ان لا يذل نفسه
بالطمع في غير المطمع ويتحرز عما فيه مذلة
العلم واهله ويكون متواضعا والتواضع
بين التكبر والمذلة والعفة كذلك
ويعرف ذلك في كتاب الاخلاق
انشدني الشيخ الامام الاستاذ ركن
الاسلام المعروف بالاديب المختار رحمه
الله شعرا لنفسه

ان التواضع من خصال المتقي
وبه التقي الي المعالي يرتقي
ومن العجايب عجب من هو جاهل
في حاله اهو السعيد ام الشقي
ام كيف يختم عمره اوروحه

يوم

ipsius [*gloriæ*] causa & inclinationis. Licitum enim est hoc, quantum exigit ratio [*&* *conditio*] boni [*sequendi*] dissuasio ab iniquitate. Et convenit quærenti scientiam ut benè advertat hoc; scilicet ut addiscat scientiam cum magna diligentia, & non referat illam ad mundum vilem, exiguum & transitorium. Carmen.

Est mundus minor exiguo, & amator ejus vilior vili.
Reddit surdos incantatione sua nonnullos, & occæcat intelligentiam, [nonnullorum] *attonitorum* (*) *sine demonstratione, vel indicatione.*

Et convenit possessori scientiæ, ne despiciat seipsum in concupiscendo scientiam quam non debet concupiscere, & abstineat à quavis re, in qua est contemptus scientiæ & possessionum ejus, & ut sit humilis, cum humilitas sit inter superbiam & abjectionem, sic est similiter continentia. Et notum est hoc in libro de moribus. Notum fecit mihi hoc Doctor, Præceptor Rukn il islâm cognitus [*esse*] moralis, electus, cujus Deus misereatur: Carmen sibimet ipsi:

 Hu-

(*) Nota. Scribendum esse متحيرين non vero متحيرون nam genitivum requirit sensus.

يوم الثوي متشغل ام مرتقي
والكبريا لربنا صفة له
مخصوصة فتجنبها واتقي

قال ابوحنيفة رحمه الله لاصحابه عظموا عمايمكم ووسعوا اكمامكم وانما قال ذلك لئلا يستخف بالعلم واهله وينبغي لطالب العلم ان يحصل كتاب الوصية التي كتبها ابوحنيفة رحمه الله لابي يوسف بن خالد السمتي رحمه الله عند الرجوع الي اهله يجد من يطلب وقد كان استاذ الشيخ الامام برهان الملة علي بن ابي بكر قدس الله روحه العزيز امرني بكتابته عند الرجوع الي بلدي وكتبته ولا بد للمدرس والمفتي في معاملات الناس والثبات منها

فصل في اختيار العلم والاستاذ والشريك والثبات

Humilitas est ex peculiaribus moribus viri pii
& in quo pietas tendit ad finem ultimum.
Et ex miraculis est miraculum ejus qui est insipiens in statu suo, felix sit vel infelix.
Aut quomodo terminet ætatem suam aut spiritum suum in die mortis descendens [in infernum] *vel ascendens* [in paradisum.]
Et magnitudo est attributum Domino nostro peculiare. Recede ab ea & esto pius:

Ait Abu Hanîfa cujus Deus misereatur ad socios amicos suos: Magnos facite Cidares vestros, & largas facite manicas vestras. Et hoc quidem dixit ne vilem redderet scientiam & possessores ejus. Et convenit quærenti scientiam ut addiscat librum mandati [*hoc est admonitionis*] quem scripsit Abu Hanîfa cujus Deus misereatur, ad Abi Josef Ibn Chaled ilasamti, cujus Deus misereatur, quando reversus est ad suos. Et inveniet quem quærit. Et hic fuit Præceptor senioris, Doctoris Borhan il mulla [*demonstratio nationis*] Ali ibn Abibakr, cujus spiritum forte Deus sanctificet. Jussit me scribere illum quando reversus sum ad regionem meam, & scripsi illum. Et necessaria est [*viro*] bene edocto & Mufti conversatio hominum & perseverantia in ea.

والثبات و ينبغي لطالب العلم ان يختار
من كل علم احسنه وما يحتاج اليه في
امر دينه في الحال ثم ما يحتاج اليه في
المال ويقدم علم التوحيد ويعرف الله
تعالي بالدليل فان ايمان المقلد وان
كان صحيحا عندنا ولكن يكون
اثما بترك الاستدلال ويختار العتيق
دون المحدثات قالوا عليكم بالعتيق
واياكم والمحدثات واياك وان
تشتغل بهذا الجدل الذي ظهر بعد انقراض
الاكابر من العلما فانه يبعد عن الفقه
ويضيع العمر ويورث الوحشة والعداوة
وهو من اشراط الساعة وارتفاع العلم
والفقه كذا ورد في الحديث واما
اختيار الاستاذ فينبغي ان يختار الاعلم
والاورع والاسن كما اختار ابو حنيفة رحمه
رحمه

SECTIO III.

De electione scientiæ, & Præceptoris & socii & de perseverantia.

CONvenit quærenti scientiam eligere ex singulis scientiis eam, quæ sit optima & quod necessarium est ei in negotio suæ legis in statu, item id cujus indiget in divitiis. Et præeligat scientiam unitatis [*Dei*] & cognoscat Deum sublimem demonstratione. Quandoquidem fidem tradentis [*traditio*] etiamsi sit sana apud nos, nihilominus tamen esset [*sive committeretur*] iniquitas in derelictione demonstrationis [*si negligatur examen & demonstratio*] & eligat veterem [*demonstrationem*] præ contingentibus [*sive recentibus.*] Dixerunt: Vobis est quærere vetus & cavete à recentibus. (*) Et cave ne occupes te ipsum in hac disceptatione quæ in lucem venit post defectum magnatum inter scientificos [*scilicet postquam deficerent primi successores Mohammedis, qui pro magnis doctoribus habentur*] quandoquidem arcet [*ejusmodi disceptatio*] a juris scientia, & consumit ætatem

(*) Videtur quoque legi posse من المحدثات loco والمحدثات.

رحمه الله حماد بن سليمان رضي الله عنه
بعد التامل والتفكر وقال وجدته
شيخا وقورا حليما صبورا وقال ثبت
عند حماد بن سليمان فبنت وقال سمعت
حكيما من حكما سمرقند قال ان
واحدا من طلبة العلم شاور معي في طلب
العلم وكان عزمز علي الذهاب الي بخارا
لطلب العلم وهكذا ينبغي في كل امر
فان الله تعالي امر رسوله بالمشاورة في
الامور ولم يكن احد افطن منه ومع
ذلك امر ذلك بالمشاورة وكان
يشاور مع اصحابه في جميع الامور
حتي حوايج البيت قال علي رضي الله
عنه ماهلك امر عن مشورة قبل رجل و
نصف رجل ولا شي فالرجل من له
راي صايب ويشاور ونصف رجل من
لا

tem & hæreditare facit, [*procreat*] solitudinem [*devastationem*] & inimicitiam, quod est ex signis horæ resurrectionis, & ablationis scientiæ, & jurisperitiæ. Et hoc relatum fuit in dictis Mohammedis. Circa electionem verò Magistri oportet eligere maximè doctum & maxime religiosum & maxime peritum [*in lege Mohammedis*] sicut elegit Abuhanîfa, cujus Deus misereatur, Hummâd ibn Isleimân, Propitius sit ei Deus, post contemplationem & considerationem [*maturam*] & dixit: Inveni eum senem gravem, clementem, patientem, & dixit: Ego stabilis fui apud Humâd ibn Isleimân & iterum stabilis fui: & dixit, audivi quendam sapientem ex sapientibus Samarcandi. Dixit: Unus ex quærentibus scientiam consuluit me de acquisitione scientiæ & proposuerat ire ad [*urbem*] Bochâram propter acquisitionem scientiæ. Et sic convenit in omnibus rebus, quoniam Deus sublimis jussit Apostolum suum consulere in rebus, cum nemo fuerit prudentior illo, & nihilominus jussit illum consulere, & consulebat socios suos in omnibus rebus, etiam domesticis. Dixit Ali, cui Deus propitius sit: Nunquam periit quisquam propter consilium. Dictum est: Vir & semivir & non vir; Vir autem [*est*] qui habet opinionem [*collineantem*] rectam & consulit. Et semivir [*est cui est opinio collineans*

E

لا له راي صايب ولكن لا يشاور
او يشاور ولا راي له ولا شي من لا راي
له ولا يشاور وقال جعفر الصادق رضي
الله عنه لسفيان الثوري شاور في امرك
الذين يخسون الله تعلي وطلب الامور من
اعلي الامور واصعبها فكانت المشاورة
فيه اهم واوجب قال الحكيم اذا ذهبت
الي بخار الا تعجل في الاختلاف الي
الايمة وامكث شهرين حتي تتامل
وتختار استاذا فانك ان ذهبت الي
عالم وبدات بالسبق عندة ربما لا
يعجبك درسه فتتركه وتذهب الي الاخر
فلا يبارك لك في التعلم فتامل في شهرين
في اختبار الاستاذ وشاور حتي لا يحتاج
الي تركه والاعراض عنه فتثبت عنده حتي
يكون تعلمك مباركا وتنتفع بعلمك
كثير

l. يخشون

neans, ſed non conſulit, vel ſi conſulat non habet judicium.] Et non vir [*eſt*] cui non eſt bonum judicium nec conſulit. Dixit Gjafar iſſâdeq [*verax*] cui Deus propitius ſit, ad Sofijânum iθθavri : Conſule in tuo negotio eos qui timent Deum ſublimem & in quæſitione rerum [*quæ ſunt*] ex altiſſimis & difficillimis rebus. (*) Nam conſilium in hoc eſt maximi momenti & maxime conveniens. Dixit ſapiens: ſi adiveris [*urbem*] Bochâram ne celer ſis in eligendis variis doctoribus perverſæ religionis, ſed exſpecta duos menſes, ut contempleris [*conſideres*] & eligas Præceptorem, quoniam ſi adiveris ad ſcientem & data arrha te obligaveris [*ad accipiendum ipſum Præceptorem tuum*] & forſan non placuerit tibi methodus & dereliqueris eum, aliumque adieris, non proficies in doctrina. Igitur conſidera duos menſes electionem Magiſtri & conſule; ne opus tibi ſit derelinquere eum. Sed ſtabilis ſis apud eum ut proficua ſit tibi doctrina tua, & utilitatem habeas in doctrina tua multam. Et ſcito, quod patientia & perſeverantia ſint radix magna in omnibus rebus, ſed eſt difficilis. Sicut dictum eſt. Carmen.

(*) Sed ut conſtet ſibi hæc interpretatio præſtaret legere وفي طلب.

كثيرا واعلم بان الصبر والثبات اصل
كبير في جميع الامور ولكنه عزيز
كما قيل * شعر *

لكل امر الي شاوي العلي حركات
ولكن عزيز في الرجال ثبات

قيل الشجاعة صبر ساعة فينبغي ان يتثبت
ويصبر علي استاذ وعلي كتاب حتي
لا يتركه ابتر وعلي فن حتي لا تشتغل يشتغل. l.
بفن اخر قبل ان يتقن الاول وعلي بلد
حتي لا ينتقل الي بلد اخر من غير ضرورة
فان ذلك كله يفرق الامور ويشغل
القلب ويضيع الاوقات ويوذي المسلم ويضيع. l.
وينبغي ان يصبر عما تريده نفسه وهواه
قال الشاعر * شعر *

ان الهوي لهو الهوان بعينه وصريع
كل هوي صريع هوان v. H. A. S. ad Nan. p. 148.

ويصبر

~~Singulis rebus opus est rectore sublimi motuum~~

Sed fortis inter viros ~~requiritur~~ firmitas.

Dicitur audacia esse tolerantia unius horæ, convenit autem [*unicuique*] ut stabilis sit, & toleret moram in [*quærendo*] Præceptorem & librum. Ne derelinquat illum ~~donec obtineat intentum suum~~ [*in doctrina comparanda ab illo*] & in [*quærendo*] rationem ne occupet seipsum in alio modo [*fenno*] antequam bene possideat priorem [*fennum*] neque regionem, nec transferat ad aliam regionem absque necessitate. Quoniam id totum dissipat res & occupatum reddit cor, & perdit momenta & nocet Moslemanno. Item convenit ei ut abstineat se ab eo quod vult anima ejus & inclinatio ejus. Dixit Poëta: Carmen

> *Inclinatio est ludibrium ipsiusmet iniquæ fortunæ, & prostratus cujuscunque inclinationis est prostratus ipsiusmet iniquæ fortunæ.*

Et toleret tentationem & tribulationes. Dictum est: Gazophylacia concupiscentiæ sita sunt super arcus tentationis. Manifestavi & dicitur

ويصبر علي المحن والبليات قبل خزاين المني علي قناطر المحن انشدت وقيل انه لعلي بن ابي طالب كرم الله وجهه

الا لا تنل العلم الا بستة
سابنيك عن مجموعها ببيان
ذكا وحرص واصطبار وبلغة
وارشاد استاذ وطول زمان

واما اختيار الشريك فينبغي ان يختار المجد والورع وصاحب الطبع المستقيم ويفر من الكسلان والمعطل والمكثار والمفسد والفتان قال الشاعر

عن المرء لا تسال وابصر قرينه
فان القرين بالمقارن يقتدي
وان كان ذا شر فجانبه سرعة
وان كان ذا خير فقاربه تهتدي

لا

quod ſit effatum Ali ibn Abitâlêb cujus faciem honorificet Deus:

At vero tu non obtines ſcientiam niſi ſex [ſcilicet mediis] *& ego notificabo tibi collectionem eorum cum dilucidatione.*
Acumen ingenii, diligentia, & patientia & maturitas & directio Præceptoris, & diuturnitas temporis.

De electione vero ſocii, convenit eligere diligentem pium, & poſſidentem indolem rectam & fugere pigrum & negligentem & garrulum & corruptorem & ſeditioſum. Dixit Poëta

Ne quæras de homine ſed reſpice ſocium ejus.
Quoniam ſocius imitatur ſocium.
Et ſi fuerit malus [indutus malitia] *recede ab eo ſubito.*
Et ſi fuerit bonus, appropinqua ad eum, [&] *dirigeris.*
Ne aſſocieris pigro in ſtatu ſuo.
O quot boni corrumpuntur corruptione aliorum.
Inimicus meus ſtolidus [videtur] *eſt velox ad verberandum.*
Sicut carbo accenſus qui ponitur ſub cinere, conſedit [remiſſa ſua flamma.]

Et

ويصبر علي المحن والبليات قبل خزاين
المني علي قناطر المحن انشدت وقيل
انه لعلي بن ابي طالب كرم الله
وجهه

الا لا تنل العلم الا بستة
سابنبك عن مجموعها ببيان
ذكا وحرص اصطبار وبلغة
وارشاد استاذ وطول زمان

واما اختيار الشريك فينبغي ان يختار
المجد والورع وصاحب الطبع المستقيم
ويفر من الكسلان والمعطل والمكثار
والمفسد والفتان قال الشاعر

عن المر لا تسال وابصر قرينه
فان القرين بالمقارن يقتدي
وان كان ذا شر فجانبه سرعة
سرعة وان كان ذا خير فقارنه تهتدي

لا

quod ſit effatum Ali ibn Abitâlêb cujus faciem honorificet Deus:

At vero tu non obtines ſcientiam niſi ſex [ſcilicet mediis] *& ego notificabo tibi collectionem eorum cum dilucidatione.*
Acumen ingenii, diligentia, & patientia & maturitas & directio Præceptoris, & diuturnitas temporis.

De electione vero ſocii, convenit eligere diligentem pium, & poſſidentem indolem rectam & fugere pigrum & negligentem & garrulum & corruptorem & ſeditioſum. Dixit Poëta

Ne quæras de homine ſed reſpice ſocium ejus.
Quoniam ſocius imitatur ſocium.
Et ſi fuerit malus [indutus malitia] *recede ab eo ſubito.*
Et ſi fuerit bonus, appropinqua ad eum, [&] *dirigeris.*
Ne aſſocieris pigro in ſtatu ſuo.
O quot boni corrumpuntur corruptione aliorum.
Inimicus meus ſtolidus [videtur] *eſt velox ad verberandum.*
Sicut carbo accenſus qui ponitur ſub cinere, conſedit [remiſſa ſua flamma.]

Et

لا تصحب الكسلان في حالاته
كم صالح بفساد اخر يفسد
عدوي البليد الي الجليد سريعة
كالجمر يوضع في الرماد فيخمد

وقال النبي عليه السلام كل مولود يولد علي فطرة الاسلام الا ان ابويه يهودانه وينصرانه ويمجسانه الحديث ويقال في الحكمة بالفارسية يار بد بدتر از مار بد

فقيل ان كنت تبغي العلم واهله او شاهدا يخبر عن غايب فاعتبر الارض باسمايها واعتبر الصاحب بالصاحب

فصل في تعظيم العلم واهله

اعلم بان طالب العلم لا ينال العلم ولا ينتفع به الا بتعظيم العلم واهله وتعظيم الاستاذو توقيره قبل ما وصل من وصل الا بالحرمة وما سقط الا بترك الحرمة وقيل

Et dixit Propheta, supra quem pax: Quilibet natus nascitur ad instar Mohammedanorum, præterquam quod Parentes ejus efficiant eum Judæum & efficiant eum Nazarenum [*Christianum*] & efficiant eum Gentilem. Dictum Mohammedis [*intellige, hoc fuit*] & dicitur in sapientia Persico idiomate scripta: Amicus malus pejor est quam serpens malus.

Et dictum est: si tu consideras scientiam & possessores ejus aut testem qui narrat de re latenti; considera terram cum suis nominibus & considera bene [*confer*] amicum cum amico.

SECTIO IV.

De honore scientiæ & possessorum ejus.

SCito quod quærens scientiam non acquirit scientiam, neque utilitatem habet ex ea, nisi medio encomio scientiæ & possessorum ejus, & encomio Præceptoris & veneratione ejus. Dictum est: non pervenit [*ad metam*] qui pervenit, nisi media reverentia. Et non decidit nisi derelictione venerationis. Et dictum est: Veneratio melior est obedientia, nam vides hominem non evadere infidelem prævaricatione, sed evadere infidelem reputando eam levissimam. Et ex honore scien-

وقبل الحرمة خير من الطاعة الا ترى ان الانسان لا يكفر بالمعصية وانما يكفر باستخفافها ومن تعظيم العلم تعظيم المعلم قال علي رضي الله عنه انا عبد من علمني حرفا فان شا باع وان شا استرق وقد انشدت في ذلك

رايت احق الحق حق المعلم
واوجبه حفظا علي كل مسلم
لقد حق ان يهدي اليه كرامة لتعليم
حرف واحد الف درهم

فان من علمك حرفا مما تحتاج اليه في الدين فهو ابوك في الدين وكان استاذنا الشيخ الامام سديد الدين الشيرازي رحمه الله يقول قال مشايخنا رحمهم الله من اراد ان يكون ابنه عالما ينبغي ان يراعي الغربا من الفقها ويكرمهم ويعظمهم ويعطيهم شيا فان لم يكن

tiæ [*provenit*] honor Magistri. Dixit Ali cui Deus sit propitius: Ego sum servus illius qui docuit me unam literam, ipse enim si vult [*me*] vendit, & si vult me surripit [*me ut servum retineat*] & in hoc patefeci.

Ego vidi majus debitum debitorum, debitum Magistri.

Et existimo illud debere observari à quocunque Moslemanno.

Nam debent offerri ei in donum, in signum honoris, mille drachmæ pro docendo unam literulam.

Nam qui docet te unam literulam ex iis quibus indiges in lege, ipse est Pater tuus in lege: Etenim Magister noster, Senior Doctor [*juris*] Sadîd iddîn, Isschirazi, cujus Deus misereatur, dixit: Seniores nostri, quorum Deus misereatur, dixerunt: Quicunque vult ut filius ejus sit doctus oportet ut demulceat peregrinos ex Doctoribus [*bene excipiat, les flatte*] & honoret illos, & magnificet illos & det illis aliquid; Si autem filius ejus non ~~fuerit~~ doctus ~~sit [*tamen*] amicus ejus.~~ Et ex honoribus Magistri est, quod non deambulet [*scilicet discipulus*] coram eo, & non sedeat in loco ejus, & non incipiat sermonem coram eo, & non interroget [*eum*] quicquam quando

est

يكن ابنه عالما يكون حافده ومن توقير
المعلم ان لا يمشي امامه ولا يجلس مكانه
ولا يبتدي الكلام عنده الا باذنه ولا يكثر
الكلام عنده ولا يسال شيا عند ملالته
ويراعي الوقت ولا يدق الباب بل يصبر
حتي يخرج فالحاصل انه يطلب رضاه
ويجتنب سخطه ويمتثل امره من غير
معصية الله تعالي ولا طاعة للمخلوق في
معصية الخالق كما قال النبي عليه السلام
ان شر الناس من يذهب بدينه لدينا غيره
وبمعصيته الخالق ومن توقيره توقير اولاده
ومن يتعلق به وكان استاذنا شيخ
الاسلام برهان الدين رحمه الله صاحب
الهدايه يحكي ان واحدا من كبار الايمه
ببخاري كان يجلس مجلس الدرس
وكان يقوم في خلال الدرس احيانا
فسالوا

رضاه l. 8
ببخاري l. 17

est tædio affectus, & exspectet opportunitatem temporis & non pulset januam sed patientiam habeat donec egrediatur. Et in summa quærat placere ei & retrocedat ab irritando eo, & exsequatur mândatum ejus absque offensione Dei excelsi & absque obedientia hominis creati cum offensione creatoris sicut dixit Propheta, super quem pax, quod pessimus hominum est qui existimat (*) in lege sua [*esse licitum*] quod [*est licitum*] in aliena & qui rebellis est creatori. Et ex honore ejus dependet honor filiorum ejus & eorum qui dependent ex eo [*ut famuli*] & magister noster, Senior Moslemannorum Borhân Iddîn, cujus Deus misereatur Dominus dîrectionis enarrabat quod unus ex magnatibus Doctorum in [*urbe*] Bochâra sedebat in Schola studiorum, & surgebat in medio studiorum subinde & interrogaverunt eum & dixit: filius Præceptoris mei ludit cum pueris in platea, & venit subinde ad januam templi, cum autem video illum assurgo ei [*in signum*] venerationis meæ erga Præceptorem meum.

Et judex, Antistes Fakr iddin il irsabandi, erat Princeps doctorum in Marwa & Rex venerabatur eum summopere, & dicebat: E-

(*) Hæc significatio verbi ذهب non est in Golii Lexico.

nova significatio

فسالوا عنه وقال ان ابن استاذي يلعب مع
الصبيان في السكة ويجي احيانا الي باب
المسجد فان رايته اقوم له تعظيما لاستاذي
والقاضي الامام فخر الدين الارسابندي
كان رييس الايمة في مرو وكان
السلطان يحترمه غاية الاحترام وكان
يقول انما وجدت هذ المنصب بخدمة
الاستاذ فاني كنت اخدم استاذ القاضي
الامام ابا يزيد الدبوسي رحمه الله وكنت
اخدمه واطبخ له طعاما ولا اكل منه شيا
والشيخ الامام الاجل شمس الايمة الحلواني
رحمه الله قد كان يخرج من بخارا
ويسكن في بعض القري اياما لحادثة
وقعت له وقد زاره تلا مذته غير الشيخ
الامام القاضي شمس الايمة ابي بكر
الزرنجري رحمه الله فقال له حين لقيه
لماذا

go inveni hanc dignitatem in ministerio Præceptoris, quoniam ego serviebam Præceptori Judici Doctori Abujasido Dabusio, cujus Deus misereatur. Et ego serviebam ei & coquebam ei cibum & non manducabam ex eo quidquam. Et senior Doctor gloriosissimus Sol Doctorum Ilhulvâni cujus Deus misereatur, exîbat ex [*urbe*] Bochâra & habitabat in quibusdam villis, nonnullos dies, propter casum qui ei acciderat, & visitaverant eum Discipuli ejus præter seniorem Doctorem Judicem Solem Doctorum Abibakr Ilzarangari cujus Deus misereatur, & dixit ei, cum eum invenit: Quare non visitas me? Et dixit ei: Eram occupatus in servitio genitricis. Et dixit: Vives multos annos sed non donaberis splendore scientiarum. Et sic fuit, quoniam ipse habitabat plurimum temporis in villis, nec attendebat ad studium. Et is a quo læsus fuit Præceptor ejus, privatur benedictione scientiæ & nullam utilitatem habebit ex scientia nisi parvam. Et fertur quod Kalîfus Aaron Irraschîd miserit filium suum ad Asmäj ut doceret illum scientiam & disciplinam, & vidit eum quadam die lavare se ex præcepto legis & lavare pedes suos, & filium Kalîfi affundere aquam. Et convitiatus est Asmäo propter hoc & dixit: ego quidem misi eum ad te ut doceres illum & corriperes illum: quare igitur

nec ad docere, fuit ad: hoto

لماذا لم تزرني فقال كنت مشغولا
بخدمة الوالدة قال ترزق العمر ولا ترزق
رونق الدرس وكان كذلك فانه كان
يسكن في اكثر اوقاته في القرى ولم
ينتظم له الدرس فمن تاذي منه استاذه
يحرم بركة العلم ولا ينتفع بالعلم الا قليلا
وحكي ان الخليفة هارون الرشيد بعث
ابنه الى الاصمعي ليعلمه العلم والادب فراه
يوما يتوضا ويغسل رجليه وابن الخليفة
يصب الما فعاتب الاصمعي في ذلك وقال
انما بعثته اليك لتعلمه وتؤدبه فلماذا لم
تامره بان يصب الما باحدي يديه ويغسل
بالاخرى رجلك ومن تعظيم العلم تعظيم
الكتاب فينبغي لطالب العلم ان لا ياخذ
الكتاب الا بطهارة وحكي عن الشيخ
الامام شمس الايمة الحلواني انه قال

انما نلت

tur non juſſiſti eum infundere aquam una manu & alterâ lavare pedem tuum.

Et ex honore ſcientiæ eſt honor libri: Convenit igitur quærenti ſcientiam ne ſumat librum, niſi cum purificatione. Et fertur de ſeniore Doctore Sole Doctorum *il Hulvani* (*Dulciario*) quod dixerit: Ego quidem comparavi mihi hanc ſcientiam propter venerationem: Quandoquidem ego nunquam accepi librum niſi cum purificatione. Et ſenior, Doctor Sol Doctorum Iſſarchaſi ventre laborabat quadam nocte, & ſæpius reiterabat [*ſubintellige itiones*] & purificavit ſe in illa nocte ſeptendecim vicibus, & non reiterabat niſi cum purificatione & directione, quoniam ſcientia eſt lux & purificatio eſt ſplendor, & ſcientia, & acquirit augmentum lucis per eam. Et ex honore debito [*pars eſt*] quod homo non extendat pedem ad librum, ponat Librum expoſitionis ſuper cæteros libros & non ponat ſuper librum quidquam aliud. Et enarrabat Magiſter noſter Senior Doctor Borhân Iddîn cujus Deus miſereatur, de quodam Seniore (*) ex ſenioribus quod Doctor quidam poſuerit atramentarium ſuper librum. Et ipſe dixit ei idiomate Perſico: *Jacturam facis hoc facto*: Et Magiſter noſter

(*) Nota ſcribendum eſſe شيخ non vero شيخا nam debet eſſe caſus genitivus.

انما نلت هذا العلم بالتعظيم فاني ما اخذت الكاغد الا بطهارة والشيخ الامام شمس الايمة السرخسي كان مبطونا في ليلة وكان يكرر وتوضا في تلك الليلة سبع عشرة مرة لانه كان لا يكرر الا بطهارة وهذا لان العلم نور والوضو نور فيزداد نور العلم به ومن تعظيم الواجب ان لا يمد الرجل الي الكتاب ويضع كتاب التفسير علي ساير الكتب ولا يضع علي الكتاب شيا اخر وكان استاذنا الشيخ الامام برهان الدين رحمه الله يحكي عن شيخنا من المشايخ ان فقيها وضع المحبرة علي الكتاب فقال له بالفارسية بر نيابي وكان استاذنا القاضي الا مام الاجل فخر الدين المعروف بقاضي خان رحمه الله يقول ان لم يرد بذلك الاستخفاف فلا باس

ſter judex Doctor glorioſiſſimus Fakreddîn notus in [*nomine*] Kâdi Chân, cujus Deus miſereatur, dicebat: Si ille non voluerit ui hoc contemptum [*libri*] nihil mali eſt in eo [*negotio*] ſed melius eſt ut ipſe ſibi caveat ab hoc. Et ex honore debito [*pars eſt*] pulchram faciat ſcriptionem libri [*Caractere liberaliter extenſo & verſibus ab invicem probe diſtantibus*] nec compreſſe ſcribat [*proprie ſignificat verſuum nimiam vicinitatem*] & relinquat marginem, niſi quando adeſt neceſſitas. Et Abuhanîfa, cujus Deus miſereatur vidit ſcriptorem compreſſe ſcribentem in ſcribendo, & dixit: Si vives te pœnitebit; & ſi morieris contumelia afficieris. Id eſt, ſi conſenueris & debilitatus fuerit viſus tuus, te pœnitebit hujus. Et enarratur de ſeniore Doctore Magd iddîn ilvarchakti cujus Deus miſereatur, ipſum dixiſſe: Ejus quod compreſſe ſcripſimus pænituit nos, & ejus quod elegimus pænituit nos & ejus quod non contulimus pænituit nos. Et oportet ut forma [*libri*] ſit quadrata & hæc quidem eſt forma Abuhanifæ cujus Deus miſereatur & eſt commodior ad ponendum & tollendum, & inveniendum [*quando quid in libro evolvendum eſt*] Et oportet ut in libro non ſit quidquam rubedinis quandoquidem hoc eſt factum Philoſophorum & non eſt factum præ-

باس بذلك والاولي ان يحترز عنه ومن
التعظيم الواجب ان يجود كتابة الكتاب
ولا يقرمط ويترك الحاشية الا عند
الضرورة ورأي ابو حنيفة رحمه الله كاتبا حنيفه
يقرمط في الكتابة فقال ان عشت تندم
وان مت تشتم يعني اذا شخت وضعف
بصرك ندمت علي ذلك وحكي عن الشيخ
الامام مجد الدين الصرخكني رحمه الله
انه قال ما قرمطنا ندمنا وما انتخبنا
ندمنا وما لم نقابل ندمنا وينبغي ان
يكون تقطيع الكتاب مربعا فانه تقطيع
ابي حنيفة رحمه الله وهو ايسر الي الوضع
والرفع والمطالعة وينبغي ان لا يكون في
الكتاب شي من الحمرة فانه صنيع الفلاسفة
لا صنيع السلف من مشايخنا ومن
تعظيم العلم تعظيم الشركا ومن يتعلم منه
والتملق

deceſſorum ex ſenioribus noſtris. Et ex honore ſcientiæ [*pars*] eſt honor ſociorum & ejus qui eam addiſcit & blanditia eſt vituperabilis niſi in acquiſitione ſcientiæ quandoquidem oportet ~~ut blanditia afficiatur~~ [*diſcipulus*] ~~à ſuo Præceptore & a ſuis ſociis, ut~~ utilitatem ſibi comparet ab eis. Et oportet quærentem ſcientiam audire ſcientiam & ſapientiam cum honore & veneratione, etiamſi audiverit quæſtionem unam & verbum unum millies. Dictum eſt: ille cujus veneratio non fuerit poſt mille vices ſicut veneratio ejus prima vice non eſt dignus ſcientia.

Et convenit quarenti ſcientiam non eligere modum ſcientiæ a ſemet ipſo ſed Præceptori hoc committere quoniam Magiſter habet in hoc experientiam & ipſe eſt magis expertus in eo quod convenit unicuique & quod decet ejus naturam. Dicebat ſenior Doctor glorioſiſſimus Magiſter Demonſtrator veritatis & fidei cujus Deus miſereatur: Referebant quærentes ſcientiam tempore præterito ſua negotia circa doctrinam ad Præceptorem ſuum & ipſi perveniebant ad intentum & deſiderium ſuum, & modo eligunt a ſemet ipſis & non obtinent intentum ſuum ex ſcientia & juriſperitia. Et enarrabat quod Mohammed filius Iſmaelis jlbochâri cujus Deus miſereatur, inceperat ~~ſcribere~~ librum orationis ſuper Mo-

والتملق مذموم الا في طلب العلم فانه ينبغي
ان يتملق لاستاذه وشركاه ليستفيد
منهم وينبغي لطالب العلم ان يستمع
العلم والحكمة بالتعظيم والحرمة وان
سمع مسلة واحدة وكلمة واحدة الف مرة
قبل من لم يكن تعظيمه بعد الف مرة
كتعظيمه في اول فليس باهل العلم وينبغي
لطالب العلم ان لا يختار نوع العلم بنفسه
بل يفوض امره الي الاستاذ فان الاستاذ
قد حصل له التجارب في ذلك فكان
اعرف ماينبغي لكل احد ومايليق بطبيعته
كان الشيخ الامام الاجل الاستاذ برهان
الحق والدين رحمه الله يقول كان
طالبوا العلم في الزمان الاول يفوضون امورهم
في التعلم الي استاذهم وكانوا يصلو الي
مقصودهم ومرادهم والان يختارون
بانفسهم

hammedem filium Ilhasen cujus Deus misereatur. Et dixit ei Mohammed, vade & addisce scientiam traditionum: quoniam viderat illam scientiam convenire ipsius naturæ unde quæsivit scientiam traditionum & evasit in ea excellens super omnes Doctores traditionum. Et convenit quærenti scientiam ne sedeat prope Magistrum post pactum factum [*postquam*] elegit eum Magistrum suum absque urgente necessitate. Sed oportet ut sit inter eum & Magistrum spatium longitudinis arcus, & hoc propius accedit ad venerationem. Et convenit quærenti scientiam sibi cavere à moribus reprehensibilibus quandoquidem sunt canes solliciti. Et dixit Apostolus Dei super quem favor Dei & Pax sit: *non ingrediuntur Angeli domum in qua est canis vel imago*, quandoquidem discit homo per Angelum; & mores vituperabiles dignoscuntur ex *libro Morum*; & liber hic noster non patitur demonstrare eos, & præcipue circa superbiam: nam cum superbia non potest acquiri scientia. Et dicitur scientia esse bellum cum superbo quemadmodum torrens est bellum contra locum eminentem.

SEC-

بانفسهم ولا يحصل مقصودهم من العلم
والفقه وكان يحكي ان محمد بن
اسماعيل البخاري رحمه الله كان
بدا بكتاب الصلوة علي محمد بن الحسن
رحمه الله فقال له محمد اذهب وتعلم علم
الحديث لما راي ان ذلك العلم اليق
بطبعه فطلب علم الحديث فصار فيه مقدما //
علي جميع ايمة الحديث وينبغي لطالب
العلم ان لا يجلس قريبا من الاستاذ عند
السبق بغير ضرورة بل ينبغي ان يكون بينه
وبين الاستاذ قدر القوس فانه اقرب الي
التعظيم وينبغي لطالب العلم ان يحترز عن
الاخلاق الذميمة فانه كلاب معنوية (l. معتوية)
وقد قال رسول الله صلي الله عليه وسلم لا (a عوى 3. latrare)
تدخل الملايكة بيتا فيه كلب او صورة
وانما يتعلم الانسان بواسطة الملك والاخلاق
الذميمة

SECTIO V.

De diligentia & assiduitate ac promptitudine.

DEinde necessaria est diligentia & assiduitas, & adhæsio inquisitioni scientiæ: de hoc indicium est in Alcorano. Dixit Deus excelsus: Et qui certaverunt in nobis, dirigamus eos [*vel ut dirigamus eos*] in viis nostris. Et dictum est: qui quærit aliquid & sedulus est, invenit: est qui pulsat januam & importunus est, intrat, & dictum est: quantum diligens es, obtines quod exoptas: Dictum est: Opus est in doctrina [*adipiscenda*] & in doctoratu, diligentia trium: Discentis, præceptoris & Patris, si sit inter vivos. Manifestavit mihi senior Doctor gloriosissimus Magister Sedîd ildîn il schîrâzî versum:

Sedulitas facit appropinquare omnem hominem
distantem,
Et sedulitas aperit omnem januam clau-
sam.
Et dignissima creaturarum Dei est ~~[talis]~~
~~*propter sedulitatem.*~~ ~~*Homo*~~
~~*Habens promtitudinem contentus est parvo vi-*~~
~~*ctu.*~~

H ... Et

الذميمة تعرف في كتاب الاخلاق وكتابنا هذا لا يحتمل بيانها خصوصا عن التكبر ومع التكبر لا يحصل العلم قيل العلم حرب المتعلي كالسيل حرب للكمان العالي

lege للمكان

فصل في الجد والمواظبة والهمة

ثم لا بد من الجد والمواظبة والملازمة لطلب العلم واليه الاشارة في القران قال الله تعالي والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا وقيل من طلب شيا وجدّ وجد ومن قرع الباب ولجّ ولج وقيل بقدر ما تتعني تنال ما تتمني قيل يحتاج في التعلم والتفقه الي جد الثلثة المتعلم والاستاذ والاب ان كان في الاحيا انشدني الشيخ الامام الاجل الاستاذ سديد الدين الشيرازي شعرا * الجد يدني كل امر شاسع * والجد يفتح كل باب

Et argumentum [ex argumentis] *de decreto Dei & judicio ejus* [est.]
Calamitas hominis prudentis, & suavitas victus hominis fatui.

Et ego manifestavi aliis:

Tu desiderasti, adveniente vespera, esse doctor disputans,
Sine diligentia; quippe stultitiæ varia sunt genera;

Et non est acquisitio divitiarum sine labore,
Quem sustinere debes. At vero scientia quomodo erit?

Dixit Abu il Tabîb: Ego non vidi in defectibus hominum quidquam sicut defectus eorum qui possunt perficere. Et opus est vigilantia noctium; sicut dixit.

Juxta laborem acquiris sublimia.
Et qui quærit sublimia vigilat noctes,
Desideras honorem & dormis noctem!
Immergit se in mare qui quærit margaritas.

Dictum est: sume noctem integram & obtines optatum.

Dixit il musannef [*compositor*] cujus Deus

بات مغلق * واحق خلق الله بالهم امرؤ *
ذو همة يبلي بعيش ضيق * ومن الدليل علي
القضا وحكمه * بوس اللبيب وطيب
عيش الاحمق * وانشدت لغيره

تمنيت ان تمسي فقيها مناظرا
بغير عنا والجنون فنون
وليس اكتساب المال دون مشقة
تحملها والعلم كيف يكون

قال ابو الطيب ولم ار في عيوب الناس
شيا كنقص القادرين علي التمام ولا
بد من سهر الليالي كما قال

بقدر الكد تكتسب المعالي
ومن طلب العلي سهر الليالي
تروم العز ثم تنام ليلا
يغوص البحر من طلب اللالي

قبل انخذ الليل جملا تدرك املا قال
المصنف

misereatur, ~~succurrit~~ mihi componere [*ver-sum*] in hunc sensum.

Qui vult consequi intenta sua integra.
Sumat noctem ut comprehendat ea universa.
Diminue cibum tuum, ut eo acquiras insomnium,
Si vis, ô amice mi, pervenire ad perfectionem.

Et dictum est: Qui vigilare facit se ipsum noctu, cor ejus gaudebit die. Et opus est quærenti scientiam assiduitate in studio, & repetitione in principio noctis & in fine ejus. Quoniam quod est inter duas vesperas & hora matutina est tempus benedictum. Et dictum est:

O quærens scientiam amplectere continentiam
Et recede à somno & desere satietatem.
Et esto assiduus in studio & ne separes te ab eo.
Nam scientia studio stetit & exaltata est.

~~Et elige (frequenta) dies traditionum~~ [*traditionibus in schola explicandis destinatos*] ~~& sco-~~

المصنف رحمه الله وقد اتفق لي نظم في
هذا المعني

من شا ان يحتوي اماله جملا
فليتخذ ليله في دركها جملا
اقلل طعامك كي تحظي به سهرا
ان شيت يا صاحبي ان تبلغ الكملا

142. — الغدا
تقليل الطعام
76. الانحو
50.
تقليل العلايق

وقيل من اسهر نفسه بالليل فقد فرح قلبه
بالنهار ولا بد لطالب العلم من المواظبة
علي الدرس والتكرار في اول الليل
واخره فان ما بين العشايين ووقت السحر
وقت مبارك وقيل

يا طالب العلم باشر الورعا
وجنب النوم واترك الشبعا
وداوم علي الدرس لا تفارقه
فالعلم بالدرس قام وارتفعا

واغتنم ايام الحداثة وعنوان الشباب فتكملا
شعر

~~scopum [promptitudinem juvenum] & perfe-ctus eris.~~ vid. p. praec. 61.

Carmen.

Juxta menſuram laboris donaberis eo quod proponis conſequi.
Qui enim proponit conſequi intentum, vigilat noctem integram.
Et dies ~~*traditionum elige*~~ [ut ex iis utilitatem percipias.]
Quandoquidem dies ~~*traditionum*~~ *non permanent* [non quotidie incidunt.]

Et ne adeo animum ſuum applicet ſtudiis ut debilitet ſeipſum, & impediatur ab opere, ſed utatur moderatione in hoc, nam moderatio eſt maxima radix in omnibus rebus. Dixit Apoſtolus Dei, favor Dei ſuper eo & pax, quod directio legis ſit firma & ſtabilis, &, penetrate in eam cum moderatione: ~~&~~, ne exoſus reddatur tibi cultus Dei. Quoniam quod reſultat [*ſcilicet ex voluntate*] & diſplicet [*Deo*] abſcindendum eſt, & quod non apparet [*neque bonum neque malum*] relinquendum eſt: Et dixit [*Mohammed*] ſuper quem pax: Anima tua [*Tu ipſe*] eſt jumentum tuum, eſto clemens erga eam. Et opus eſt quærenti ſcientiam promptitudine ſublimi

in

شعر

بقدر الكد تعطي ما تروم

فمن رام المني ليلا يقوم

وايام الحداثة فاغتنمها

الا ان الحداثة لا تدوم

ولا يجهد نفسه جهدا يضعف النفس وينقطع
عن العمل بل يستعمل الرفق في ذلك
والرنق اصل اعظم في جميع الاشيا والرفق
قال رسول الله صلي الله عليه وسلم الا ان
هذا الدين متين فاوغلوا فيه برفق ولا
تبغض علي نفسك عبادة الله فان المنبت
لا ارضا قطع ولا ظهرا ابقي وقال عليه السلام
نفسك مطيتك فارفق ولا بد لطالب العلم
من الهمة العالية في العلم فان المر يطير
بهمته كالطير يطير بجناحيه قال
ابو الطيب رحمه الله علي قدر اهل العزم
تاتي

in ſcientia, quandoquidem homo volat promptitudine ſua ſicut volatile volat alis ſuis. Dixit Abu il Tîb cujus Deus miſereatur.

> *Juxta vires profeſſorum propoſiti* [illorum qui proponunt ſibi magna] *proveniunt conſtantiæ.*
>
> *Et proveniunt juxta vires viri liberalis liberalitates.*
>
> *Et apparent magnæ in oculo hominis vilis res parvæ.*
>
> *Et parvæ apparent in oculo viri magni res magnæ.*

Et baſis in acquirendis rebus eſt diligentia & promptitudo. Quî enim habet promptitudinem, tenet [*memoria*] omnes libros [Dictum fuit hoc] Mohammed ibn-il Haſen, cujus Deus miſereatur. Et ſi conjunctæ fuerint cum ea diligentia & aſſiduitas, manifeſtum eſt quod ipſe teneat memoria pleroſque eorum [*librorum*] vel medietatem: Et ſi habeat promptitudinem ſublimem, & non habeat diligentiam, & ſi habeat diligentiam & non habeat promptitudinem ſublimem, non comparabit ſibi ſcientiam niſi exiguam. Et commemoravit ſenior doctor glorioſiſſimus Magiſter Rada ildîn ilniſabûri cujus Deus miſereatur in libro de generoſitate naturarum, quod

poſſi-

تاتي العزايم وتاتي علي قدر الكريم
المكارم وتعظم في عين الصغير صغار
وتصغر في عين العظيم العظايم والركن في
تحصيل الاشيا الجد والهمة فمن كانت
همته حفظ جميع الكتب لمحمد بن الحسن كمحمد lege
رحمه الله واقترن بذلك الجد والمواظبة
فالظاهر انه يحفظ اكثرها او نصفها
فاما ان كانت له همة عالية ولم يكن
له جدا او كان له جد ولم يكن له همة
عالية فلا يحصل له العلم الا قليلا وذكر
الشيخ الامام الاجل الاستاذ رضي
الدين النيسابوري رحمه الله في كتاب
مكارم الاخلاق ان ذا القرنين لما اراد
ان يسافر ليستولي علي المشرق والمغرب
شاور الحكما وقال كيف اسافر لهذا
القدر من الملك فان الدنيا قليلة فانية فانية
وملك

possidens cornua [*hoc est Alexander Magnus*] quando voluit iter facere ut potiretur oriente & occidente, consuluit sapientes & dixit: quomodo iter faciam & sum præditus hac tam magna dignitate Regiâ, quandoquidem mundus est parvus & transitorius & regnum mundi est quid vile, hoc enim non exigit tam sublimem promptitudinem. Dixerunt sapientes: Fac iter ut tibi proveniat regnum hujus mundi & alterius. ~~Hoc autem dixit Helen~~ & dixit Apostolus Dei super quem sit favor Dei & pax, quod Deus amat status sublimes rerum & abominatur negotia vilia: & dictum est:

altos spiritu generosos. Dixit Alexander. Recte

Carmen.

Ne celer sis in proposito tuo sed assiduus sis in eo:

Et quod lædit durum est tibi sicut res cujus te pænitet.

Dictum est: Dixit Abu Hanifat ad Abi Jûsaf, cujus Deus misereatur, stupidus es; eximit te assiduitas [*à ruditate*] & cave tibi à pigritia, quandoquidem est damnum & pernicies magna. Dixit Senior Doctor Abuw Nazar Ilsa Qârii il Insarj cujus Deus misereatur.

وملك الدنيا امر حقير فليس هذا من علو
الهمة فقالت الحكما سافر ليحصل لك
ملك الدنيا والاخرة فقال هذا حسن
وقال رسول الله صلي الله عليه وسلم ان
الله تعالي يحب معالي الامور ويكره
سفسافها وقيل * شعر

ولا تعجل بامرك واستدمه
فما صلي عصاك كمستديم

قيل قال ابو حنيفة رحمه الله لابي يوسف
رحمه الله كنت بليدا اخرجتك المواظبة
واياك والكسل فانه شوم وافة عظيمة
قال الشيخ الامام ابو نصر الصفاري
الانصاري رحمه الله

يا نفسي يا نفسي لا ترخي عن العمل
في البر والاحسان والعدل في مهل
وكل ذي عمل في الخير مغتبط

وفي

O anima mea, ô anima mea, ne relaxes te ipsam ab opere.
In justitia, & beneficentia, & æquitate cum mora,
Et quicunque est operans bonum, beatus est.
Et quicunque piger est, in tribulatione & adversitate est.

Dixit Ali cui Deus propitius sit, & mihi subvenit in hoc sensu

Carmen.

Dimitte ô anima mea pigritiam & segnitiem,
Alioquin tu permanebis in ~~solicitudinibus~~:
Quoniam ego non vidi pigris [redacted] sortem [contigisse.] ~~*Et tu non habebis*~~
Nisi pœnitentiam & frustrationem securitatis.

Et dictum est: Quot fuerunt ex viventibus, & quot quæstum non fecerunt, & quanta pænitentia abundaverunt [*quantum eos pœnituit*] quæ provenit homini ex pigritia? Et dictum est: Pigritia provenit ex paucitate con-

وفي بلا وشوم كل ذي كسل
قال علي رضي الله عنه وقد اتفق لي
في هذا المعني شعر

دعي نفسي التكاسل والتواني
والا فاثبتي في ذا الهواني
فلم ار للكسالي الحظ تحظي
سوي ندم وحرمان الاماني

وقيل كم من حيا وكم عجز وكم ندم جم تولد للانسان من كسل وقد قيل الكسل من قلة التامل في مناقب العلم وفضايله فينبغي للمتعلم ان ينبعث نفسه علي التحصيل والجد والمواظبة بالتامل في فضايل العلم فان العلم يبقي والمال يفني والعلم النافع يحصل به حسن الذكر ويبقي ذلك بعد وفاته فانه حيوة ابدية وانشدنا الشيخ الامام الاجل

templationis in perſcrutationibus ſcientiæ & præſtantiarum ejus. Convenit autem addiſcenti ut excitet ſeipſum ad comparandum ſibi diligentiam & aſſiduitatem in contemplatione præſtantiarum ſcientiæ; quandoquidem ſcientia permanet & divitiæ pereunt. Et ex ſcientia utili provenit bona fama quæ remanet poſt obitum ejus, quoniam eſt vita perpetua. Et manifeſtavit nobis Senior Doctor glorioſiſſimus Zahr Ildîn Mufti Doctorum Haſen Ibn Ali notus [*ſub nomine*] il Marginani cujus Deus miſereatur:

Inſipientes mortui ſunt ante mortem ſuam.

Et ſcientes etiamſi mortui ſint viventes ſunt.

Et manifeſtavit nobis Magiſter Senior Moslemannorum Burhân Ildîn, cujus Deus miſereatur,

Carmen.

Cum ſcientia ſita ſit in ſublimi ſtatu [gradu ex gradibus.]

Et ex ea honor ſublimis [provenit] *in aſſublimitatibus* [ſtatibus ſublimibus.]

Igitur poſſidens ſcientiam remanet poſſidens honorem duplicem.

Et

الاجل ظهير الدين مفتي الايمة حسن
بن علي المعروف بالمرغيناني
رحمه الله

الجاهلون فموتى قبل موتهم
والعالمون وان ما توافا حيا [ماتوا فاحيا]

وانشدني الاستاذ شيخ الاسلام برهان
الدين رحمه الله شعرا

ان العلم اعلى رتبة في المراتب
ومن دونه عز العلي في المواكب
فذو العلم يبقى ذو عزة متضاعفا
وذو الجهل بعد الموت تحت الترايب
فهيهات لا يرجوا مداه من ارتقي
رقي والي الملك والي الكتايب [وفيه leg.]
ساملي عليكم بعض مسافبه فاسمعوا
فبي حصر عن ذكر كل المناقب
هو النور كل النور يهدي عن الغي

وذو

Et possidens insipientiam remanet post mortem sub terra.

O quam sunt pauci qui evecti ad gradus scientiæ sperant comprehendere amplitudinem ejus.

Evectus quidem est [hoc est ad gradus scientiæ] *dominus possessionis* [hoc est qui scientiam possidet] *& ad intelligentiam Scripturarum.*

Fiducia mea in vobis est ut audiatis pauca illa quæ memoro vobis.

Nam ego compendiatim [redacted] *mnes minutias* [scientiæ.]

Ipsa est lux imo tota lux, quæ dirigit [hoc est avertit] *a cæcitate.*

Et possidens insipientiam transigit ætatem inter tenebras.

Ipsa est gemma *pretiosa quæ defendit unum quemque qui confugit*

Ad eam & incedit tutus in adversitatibus.

Per eam salvantur & homines in suis negligentiis.

Per eam confidit & spiritus qui est in pectore.

وذو الجهل من الدهر بين الغباهب

هو الذرة الشما تحمي من التجي — الدرة

اليها ويمشي امنا في النوايب

به ينتجي والناس في غفلاتهم //

به يرتجي والروح بين التراب

به يشفع الانسان من راح عاصيا //

الي درك النيران شر العواقب

فمن رامه رام المادب كلها

ومن حازه قد حاز كل المطالب

هو المنصب الكلي يا صاحب الحجي

انا نلته هون بغوت المناصب

فان فاتك الدنيا وطيب نعيمها

فمغض فان العلم خير المواهب

وانشد بعضهم شعرا *

انا ما اعتز ذو علم بعلم

فعلم الفقه اولي باعتزاز

وكم

Sic verbo حاز usurpat Hist: Sar: p. 43.

فغمض Lego.

deprecatur
Per eam intercessionem obtinet ille qui est rebellis, [hoc est injustus.]

Ad calcandos ignes pessimos novissimorum.

desiderat
Qui eam proponit [subintellige *possidere*] *equidem ipse proponit* [possidere] *omnes disciplinas.*
desiderat

Et qui eam possidet, possidet omnia intenta.

Ipsa est scopus totalis. ô tu qui quaeris scopos, O tu qui mente polles.

Si tu obtines eam contemne omnes dignitates,

Etsi perdis mundum & suavitatem voluptatum ejus,

Suffer, quoniam scientia est optimum omnium donorum. Connive i.e. ne impatienter feras

Et narraverunt nonnulli Alii hoc recitant

Carmen.

Nisi fortis evadat possidens scientiam, scientiâ

Scientia juris (sc. sacri & profani) potior est robore.

Et quot sunt aromata, quae redolent odorem non sicut muscus,

Et quot volatilia volant, non sicut accipiter.

وكم طيب يفوح لا كمسك
وكم طير يطير لا كباز

* شعر *

الفقه انفس شي انت ذاخرة ذاخره lego
من يدرس الفقه لم يدرس مغاخره
فاجهد لنفسك ما اصبحت مجهلة lego et hic مجهله
فاول العلم اقبال واخره

وكفي بلذة العلم والفقه والفهم داعيا وباعثا للعاقل وقد تتولد الكسل من كثرة l. بتتولد البلغم والرطوبات وطريق تقليله تقليل الطعام قبل اتفق سبعون نبيا عليهم السلام علي ان النسيان من كثرة البلغم وكثرة البلغم من كثرة شرب الما وكثرة شرب الما من كثرة الاكل والخبز اليابس يقطع البلغم وكذا اكل الزبيب علي الريق ولا يكثر منه حتي لا يحتاج الي شرب

Carmen.

Jurisperitia (eo sensu quo mox dictum) *est pretiosissimum quid; & tu thesauriza eam.*

Qui enim discit jurisprudentiam non nescit pretiosa ejus.

Sedulus esto tibi in addiscendis iis quæ mane surgens nesciebas.

Quoniam initium & finis scientiæ consistit ~~*in capacitate scientiæ.*~~

~~Et contentus esto voluptate scientiæ & juris peritiæ & intelligentiæ deprecans & manifestans intelligenti.~~ Et generatur pigritia ex nimietate phlegmatis & humiditatum, & modus diminuendi eas [*consistit in*] diminutione cibi. Dictum est: concordaverunt septuaginta Prophetæ, super quos sit pax, in eo quod oblivio proveniat ex nimietate plegmatis, & nimietas phlegmatis ex nimietate potus aquæ; & nimietas potus aquæ ex nimietate manducationis. Et panis siccus præscindit phlegma & similiter manducatio uvæ passæ jejuno stomacho, modo non sit nimia, ne opus sit potu aquæ & augeatur phlegma. Et masticatio diminuit phlegma & auget memoriam & eloquentiam, ~~quemadmodum~~ hæc ~~est~~ constitutio ~~bene constituta~~ in Capite de oratione & in lectione

 Al-

شرب الما فبز يد البلغم والسواك يقلل البلغم
ويزيد في الحفظ والفصاحة فانه سنة سنية //
في باب الصلوة وقراة القران وكذا القي
يقلل البلغم والرطوبات وطريق تقليل
الاكل التامل في منافع قلة الاكل
وهو الصحة والعفة والايثار وقيل فيه شعر
// فعار ثم عار ثم عار شقا المر من اجل
الطعام وعن النبي عليه السلام انه قال
ثلثة يبغضهم الله تعالي من غير جرم
الاكول والبخيل والمتكبر ويتامل في
مضار كثرة الاكل وهي الامراض
// وكلالة الطبع قيل البطنة تذهب الفطنة
حكي عن جالينوس انه قال الرمان نفع
كله والسمك ضرر كله وقليل السمك
خير من كثرة الرمان وفيه ايضا اتلاف
المال والاكل فوق الشبع ضرر محض
ويستحق

eadem sententia apud Algazal. ...

Alcorâni, & ſimiliter vomitus diminuit phlegma & humiditates. Et via diminutionis cibi conſiſtit in contemplatione utilitatum diminutionis, & hæc eſt ſanitas & continentia & bonum. Et de his habetur

Carmen.

Opprobrium & iterum opprobrium, iterumque opprobrium eſt infelicitas hominis propter cibum [quam ipſi procurat nimius cibus.]

Et fertur de Propheta, ſuper quem pax, ipſum dixiſſe: tria odio habet Deus excelſus non commiſſo alio ſcelere, helluonem & avarum & ſuperbum. Et conſideret nocumenta nimietatis manducationis: & ſunt morbi & debilitates naturæ. Dictum eſt: Voracitas expellit prudentiam. Narratur de Galeno ipſum dixiſſe: Malum Punicum totum eſſe utilitatem & piſcem eſſe totum nocumentum & parum piſcis melius eſſe quam nimietatem mali Punici. Et in ea etiam reperitur jactura pecuniæ: & manducatio ſupra ſatietatem eſt nocumentum [*in ſortem*] acquiſitum & meretur quis per eam cruciatum in altera vita: & vorax eſt exoſus in cordibus. Et via diminutionis manducationis conſiſtit in eo, quod quis manducet cibos

ويستحق به العقاب في دار الاخرة
والاكول بغيض في القلوب وطريق
تقليل الاكل ان ياكل الا طعمة الدسمة
ويقدم في الاكل الالطف والاشهي
ولا ياكل مع الجيعان الا اذا كان له
غرض صحيح في كثرة الاكل بان
يتقوي به الصيام والصلوة والاعمال الشاقة
فله ذلك * فصل في بداية السبق وقدره
وترتيبه * كان استاذنا شيخ الاسلام
برهان الدين رحمه الله يوقف بداية السبق
علي يوم الاربعا وكان يروي في ذلك
حديثا ويستدل به ويقول قال رسول
الله صلي الله عليه وسلم ما من شي بد يوم
الاربعا الا وقد تم وهكذا كان يفعل
ابو حنيفة رحمه الله وكان يروي هذا
الحديث عن استاذه الشيخ الامام الاجل
قوام

bos boni saporis & quod prius manducet cibum meliorem & maxime desideratum & quod non manducet cum esuriente nisi habeat legitimum intentum in nimietate, ut scilicet corroboretur per eam jejunium & oratio & opera laboriosa. Tunc enim ei hoc permittitur.

SECTIO VI.

De inchoatione studiorum [quando datur arrha Præceptori] *& de præstantia ejus & ordinatione ejus.*

MAgister noster Senior Moslemannorum Burhân Ildîn cujus Deus misereatur volebat fieri inchoationem studiorum à die quarto [*Mercurii*] & in hoc monstrabat [*indicabat*] traditionem quandam [*Mohammedis*] & ex hoc sumebat indicia & dicebat: Dixit Apostolus Dei, super quem sit favor Dei & pax: Non est quidquam quod inchoatum fuerit die quarto & non completum fuerit: & sic faciebat Abuhanîfat, cujus Deus misereatur, & monstrabat hanc traditionem habuisse à Præceptore suo Seniore Doctore gloriosissimo Quwâm Ildîn Ahmad Ibn Abd Ilraschîd cujus Deus misereatur. Audivi enim ab eo quem sequor quod Senior Doctor Josephus Alhemdâni cujus Deus misereatur, inchoabat omne

قوام الدين احمد بن عبد الرشيد رحمه الله
فسمعت ممن اثق به ان الشيخ الامام
يوسف الهمداني رحمه الله كان يوقف
كل عمل من اعمال الخير علي يوم
الاربعا وهذا لان يوم الاربعا يوم خلق
فيه النور وهو يوم نحس في حق الكفار
فيكون مباركا للمومنين واما قدر
السبق في الابتدا كان ابو حنيفة يحكي
عن الشيخ القاضي امام عمر بن الامام ابي
بكر الزرنجري انه قال قال مشايخنا
رحمهم الله ينبغي ان يكون قدر السبق
للمبتدي قدر ما يمكن ضبطه بالاعادة
مرتين ويزيد كل يوم كلمة حتي انه
وان طال وكثر يمكن ضبطه بالاعادة
مرتين بالرفق والتدريج فاما اذا طال
السبق في الابتدا واحتاج الي الاعادة عشر
مرات

opus ex operibus bonis a die quarto: & hoc quoniam dies quartus est dies in quo creata est lux & est dies infaustus pro abnegatoribus & est benedictus fidelibus. In quantum vero ad mensuram [*ætatem*] inchoationis studiorum, Abuhanîfat enarrabat de Seniore Judice Doctore Omr Ibn Ilimâm Abibakr Ilzarangeri quod ipse dicebat: Dixerunt Seniores nostri quorum Deus misereatur, quod conveniat ut sit mensura [*sive ætas*] inchoationis studiorum quantum possibile sit ut [*studiosus*] percipiat [*studia*] cum duplici repetitione & augeat singulis diebus unam dictionem [*hoc est addiscat*] ita ut si ~~protrahatur studium~~ & multiplicetur possibile sit addiscere illud cum duplici repetitione ~~cum moderatione~~ & per gradus. Si autem ~~prolongetur inchoatio studiorum~~ & opus fuerit repetitione decem vicibus, hoc similiter in fine necesse ~~est esse juxta~~ consuetudinem, ~~& ne deseratur illa repetitio sed fiat nimia cum diligentia~~: & dictum est quod in inchoatione studiorum addiscenda sit una litera & in repetitione mille. Et oportet ut incipiatur à re quæ sit propinquior ejus intelligentiæ. Et Senior Præceptor Scharfildîn il Aqîli cujus Deus misereatur dicebat; in hoc judico esse conform~~is~~ rationi id quod fecerunt Seniores nostri quorum Deus misereatur, quoniam ipsi eligebant tyroni res exi-

مرات فهو في الانتها ايضا يكون كذلك
لانه يعتاد كذلك ولا يترك تلك الاعادة
الا بجهد كثير وقد قيل السبق حرف والتكرار الف
وينبغي ان يبتدي بشي يكون
اقرب الي فهمه وكان الشيخ الاستاذ
شرف الدين العقيلي رحمه الله يقول الصواب
عندي في هذا ما فعله مشايخنا رحمهم الله
فانهم كانو يختارون للمبتدي صغارات
المبسوطة لانه اقرب الي الفهم والضبط وابعد عن
الملالة واكثر وقوعا بين الناس وينبغي
ان يعلق السبق بعد الضبط والاعادة كثيرا
فانه نافع جدا ولا يكتب المتعلم شيا لا يفهم
فانه يورث كلالة الطبع فيذهب الفطنة
ويضيع اوقاته وينبغي ان يجتهد في الفهم
من الاستاذ او بالتامل والتفكر وكثرة
التكرار فانه ان قل السبق وكثر
التكرار

guas & faciles , quoniam hoc ~~erat~~ propinquius intelligentiæ eorum & captui, & distantius à tædio, quod sæpe solet contingere inter homines. Et oportet ut ~~capiantur studia post multam repetitionem~~ quoniam hoc est utile valde, & ne scribat addiscens quidquam quod non intelligat ; quandoquidem hoc generat debilitatem naturæ & expellit prudentiam & amittere facit tempora ejus. Et oportet ut sedulus sit in intelligendo à Præceptore aut in contemplatione & multa cogitatione & in multiplici repetitione. Quoniam si ~~diminuatur studium~~ & multiplicetur repetitio & meditetur [*studiosus*] comprehendit & intelligit. Dictum est : Memoriter tenere duas literas melius est audiditione duarum sarcinarum [*librorum*] & intelligentia duarum literarum melior est quam memoriter tenere duas sarcinas. [*librorum*] & si negligens fuit in intelligendo & non diligens sit semel aut bis assuefiet in hoc & non intelliget pauca verba. Quam ob rem oportet ut non sit incurius in intelligendo , sed sedulus sit & deprecetur Deum sublimem & supplicet eum quoniam ipse exaudit eum qui rogat eum & non dimittit inanem eum qui sperat in eo. Manifestavit nobis Senior Doctor gloriosissimus Quwâm Ildîn Hummâd Ibn Abrahîm Ibn Ismaïl Illagâri il Infârj cu-

التكرار وتامل يدرك ويفهم قبل حفظ
حرفين خبر من سماع وقرين وفهم حرفين
خبر من حفظ وقرين واذا تهاون في الفهم
ولم يجتهد مرة او مرتين يعتاد ذلك فلا
يفهم الكلام اليسير فينبغي ان لا يتهاون
بالفهم بل يجتهد ويدعو الله تعالي ويتضرع
اليه فانه يجيب من دعاه ولا يخيب من
رجاه انشدنا الشيخ الامام الاجل قوام
الدين حماد بن ابرهيم بن اسمعيل الصفاري
الانصاري رحمه الله املا للقاضي الخليل
بن احمد السرخسي رحمه الله شعرا في ذلك

اخدم العلم خدمة المستفيد
وادم درسه بفعل حميد
واذا ما حفظت شيا فعده ثم اكده
غاية التاكيد
ثم علقه كي تعود اليه والي درسه
علي

jus Deus misereatur dictans Judice Ilchalîl Ibn Ahmad Illarchasi cujus Deus misereatur,

Carmen super hoc.

Inservi scientiæ servitutem ejus qui quærit utilitatem [id est, ad modum ejus qui propter utilitatem discit scientiam.]
Et assiduus esto in studio ejus cum actione laudabili.

Et si tu non retines memoriter quidquam, repete id tanta cum cura ut certo scias te id scire [*ad verbum* repete id & postea confirma id summa confirmatione.]

Et postea intellige id ut revertaris ad illud & ad studium ejus semper.

Et si potitus fueris eo ultra procedendo, assume post illud aliquid novi.

Cum repetitione ejus quod præcessit ei possidendo id [bene] *ad complementum hujus incrementi* [hoc est, ut aptior sis ad capiendam lectionem novam.]

Ad-

علي التابيد

فاذا امنت منه فواتا فانتدب بعده
لشي جديد

مع تكرار ما تقدم منه واقتنيا لشان
هذا المزيد

ذاكر الناس بالعلوم لتحيي لا تكن
من اولي النهي ببعيد

ان كتمت علوما انسيت حتي لا تري
غير جاهل وبليد

ثم الجمت في القيامة نارا وتلهبت في
العذاب الشديد

ولا بد لطالب العلم من المذاكرة او لمناظرة والمناظرة
والمطارحة فينبغي ان يكون بالانصاف
والتاني والتامل ويتحرز عن الشغب
والغضب فن المناظرة والمذاكرة مشاورة فان l.
والمشاورة انما يكون لا ستخراج الصواب 92.
وذلك

Admone homines de ſcientiis ut benedicaris, ne ſis abſens a poſſeſſoribus prudentiæ.

Si tu celas ſcientias, facis ut oblivioni tradantur, donec non appareas [liber] *ab inſipientia & ſtoliditate & videaris niſi inſipiens & ſtolidus.* *

adeo ut non videas nisi insipientes et stolidos.

X *Deinde refrænaberis in reſurrectione igne & inflammaberis cruciatu vehementi.*

Et opus eſt quærenti ſcientiam commemoratione & diſputatione & propoſitione [*quæſtionum*] & oportet ut hoc fiat cum moderatione & ut caveat à tumultu & ira: quoniam diſputatio & commemoratio eſt conſultatio & conſultatio fit ad eliciendam veritatem. Et hoc quidem acquiritur contemplatione & moderatione, & non acquiritur hoc tumultuatione & ira, ſi fuerit intentio ejus convincere adverſarium & opprimere eum; hoc enim non licet, attamen licet hoc ad patefaciendam veritatem. Et ſimulatio ac fictio [*proprie ornatus*] in ea [*diſputatione*] non licet, niſi quando adverſarius fuerit faſtidioſus & non quærens veritatem. Et Mohammed Ibn Juhjaj cujus Deus miſereatur cum

M in

* أنس loco نسي.

X Celebre respicit dictum Mohammedis.

من سئل عن علم فكتمه الجمه الله بلجام من نار يوم القيامة

(Pococke Toyph. 157.

وذلك انما يحصل بالتامل والانصاف
ولا يحصل ذلك بالشغب والغضب فان
كانت نيته الزام الخصم وقهره لا يحل
ذلك وانما يحل ذلك لاظهار الحق
والتمويه والحيلة فيها لا يجوز الا اذا كان
الخصم متعنتا لا طالبا للحق وكان محمد
بن يحيى رحمه الله اذا توجه اليه الاشكال
ولم يحضره الجواب يقول ما الزمته لازم
وانا فيه ناظر وفوق كل ذي علم عليم
وفايدة المطارحة والمناظرة اقوي من فايدة
مجردة التكرار لان فيه تكرار وزيادة
وقيل مطارحة ساعة خير من تكرار
شهر لكن اذا كان مع منصف سليم الطبع
واياك والمذاكرة مع متعنت غير مستقيم
الطبع فان الطبيعة متسرقة متغيرة والاخلاق
متعدية والمجاورة موثرة وفي الشعر
الذي

in dubiis versaretur & nesciret respondere, dicebat: ~~Non adhæsi huic, [*hoc est non applicui animum ad hujus rei inquisitionem*] necesse est ut ego id considerem [*&* *sciam*] plusquam scit [*id*] quilibet sciens.~~ Et utilitas propositionis [*quæstionum*] & disputationis fortior est utilitate solius repetitionis, quoniam in iis est repetitio & augmentum. [*hoc est plus*] Et dictum est: propositio [*quæstionum*] unius horæ melior est repetitione mensis [*integri*] sed si fuerit [*hoc*] cum [*viro*] justo & pacifico natura: & cave tibi à commemoratione cum [*viro*] perverso & non recto natura, quoniam natura furtivum auditum adhibens [*est*] [*id adipiscendis scientiis*] & mutabilis & indoles perversæ sunt & conversatio est quærens scire multa. Et in carmine quod commemoravit il Chalîl Ibn Ahmad cujus Deus misereatur, sunt multæ utilitates. Dictum est: ex conditionibus scientiæ [*est*] ut efficiat omnes homines famulos ejus qui servit ei [*scilicet scientiæ.*]

Convenit quærenti scientiam ut sit contemplans omnibus momentis subtilitates scientiarum & assuefiat huic. Quoniam apprehendit subtilitates contemplatione. Et ob id dictum fuit: Contemplare [*&*] comprehendes. Et opus est contemplatione ante sermonem donec sit rectus, quoniam verba sunt sicut sa-

الذي ذكره الخليل بن احمد رحمه الله
فوايد كثيرة قبل العلم من شرطه لمن خدمه
ان يجعل الناس كلهم خدمه فينبغي
لطالب العلم ان يكون متاملا في جميع
الاوقات في دقايق العلوم ويعتاد ذلك
فانما يدرك الدقايق بالتامل ولهذا قيل
تامل تدرك ولا بد من التامل قبل الكلام
حتى يكون صوابا فان الكلام كالسهم
فلا بد من تقويمه بالتامل قبل الكلام
حتى يكون مصيبا وقال في اصول الفقه
وهذا اصل كبير وهو ان يكون كلام
الفقيه المناظرة بالتامل قبل راس العقل ان
يكون الكلام بالتثبت والتامل وقال
القايل اوصيك في نظم الكلام بخمسة ان
كنت للموصي الشفيق مطيعا لا تغفلن
سبب الكلام ووقته والكيف والكم
والمكان

كلهم

gittæ & neceſſe eſt dirigere ea contemplatione ante ſermonem ~~donec~~ ut collineent [*metam attingant*] Et dixit in Originibus Juris: Hæc eſt radix magna, & eſt (nimirum) ut verba juris periti ſint diſputatio cum contemplatione.

Dictum eſt: initium intellectus [*eſt*] ut ſint verba cum confirmatione & contemplatione.

Et dixit dicens [*hoc eſt quidam.*]

Commendo tibi diſpoſitionem ſermonis quinque [modis.]

Si tu es commendanti commiſeranti obediens,

Ne negligas cauſam ſermonis & tempus ejus

Et qualitatem & quantitatem & locum ſimul.

Et utilitatem habebit in omnibus ſtatibus & temporibus ab omnibus perſonis. Dixit Apoſtolus Dei, favor Dei ſit ſuper eo & pax: Sapientia eſt aberrans, & fidelis ubicunque invenit eam accipit eam. Et dictum eſt: Accipe quod eſt purum & relinque quod tur-

 bidum

والمكان جميعا ويكون مستفيدا في جميع الاحوال والاوقات من جميع الاشخاص قال رسول الله صلي الله عليه وسلم الحكمة ضالة المومن اينما وجدها اخذها وقيل خذ ما صفي ودع ما كدر وسمعت الشيخ الامام الاجل الاستاذ فخر الدين الكشاني رحمه الله يقول كانت جارية ابي يوسف رحمه الله امانة عند محمد رحمه الله فقال لها هل يحفظين تحفظين من ابي يوسف في الفقه شيا قالت لا الا انه كان يكرر ويقول سهم الدور ساقط فحفظ ذلك منها وكانت تلك المسلة مشكلة علي محمد رحمه الله فارتفع اشكاله بهذه الكلمة فعلم ان الاستفادة ممكنة من كل احد ولهذا قال ابو يوس رحمه الله حين قيل له بم ادركت العلم قال

bidum eſt. Et audivi Seniorem, Doctorem glorioſiſſimum Magiſtrum Fachr Iddîn Kiſchânj cujus Deus miſereatur, dicere: Erat ancilla Abijuſefi cujus Deus miſereatur, concredita Mohammedi cujus Deus miſereatur. Dixit ei, numquid memoria tenes ex Abijuſepho quidquam de juris ſcientia? dixit: nequaquam niſi quod ipſe repetebat & dicebat: Portio circuli eſt cadens. Et ipſe didicit hoc ab ea. Et fuit illa quæſtio ambigua Mohammedi, cujus Deus miſereatur, & ſublata eſt ambiguitas ejus hoc verbo [*ancillæ*] & ſcivit quod utilitas poſſibilis ſit a quolibet [*addiſci*] Quamobrem dixit Abujunes (*) cujus Deus miſereatur, quando ei dictum fuit: quo [*medio*] comprehendiſti ſcientiam? dixit: Nunquam deſtiti ab utilitate comparanda, & nunquam parcus fui in adjuvando [*hoc eſt docendo*] alios. Dictum fuit ad Ibn Abâs cui Deus propitius ſit, quo [*medio*] comprehendiſti ſcientiam? Dixit, lingua interrogante & corde intelligente. Quinimo vocatur quærens ſcientiam *quid dicis*, ? ~~propter multitudinem eorum quæ dixerunt~~ [~~[illegible]~~] tempore prîſtino: *Quid dicis de hac quæſtione?*

propterea quod sæpissime dicere solebant.

Quin-

* Nimirum ابو يونس præſtat legere quam ابو بوس.

قال ما استنكفت من الاستفادة. وما بخلت
من الافادة قيل لابن عباس رضي الله عنه
بم ادركت العلم قال بلسان سؤول وقلب
عقول وانما يسمي طالب العلم ما تقول
لكثرة ما يقولون في الزمان الاول ما تقول
في هذه المسلة وانما تفقه ابو حنيفة رحمه
الله بكثرة المطارحة والمذاكرة في
دكانه حين كان بزازا وبهذا يعلم ان
تحصيل العلم والفقه يجتمع مع الكسب
وكان ابو حفص الكبير رحمه الله
يكتسب ويكرر فان كان لا بد لطالب
العلم من الكسب لنفقة العيال وغيره
فليكتسب وليكرر وليذاكر ولا
يكسل وليس لصحيح العقل والبدن عذر
في ترك التعلم والتفقه فانه لا يكون افقر
من ابي يوسف رحمه الله ولم يمنعه ذلك
من

Quinimo evasit Juris peritus Abu-Hanîfa, cujus Deus misereatur, propter multitudinem propositionum [*quæstionis*] & commemorationis in officina sua, cum esset pannarius. Et ex hoc cognoscitur, quod acquisitio scientiæ & jurisperitiæ conjungitur cum quæstu [*pecuniæ ad sustentandam vitam necessariæ.*] Et Abuhafs magnus, cujus Deus misereatur, acquirebat [*victum*] & repetebat. Et si opus fuerit quærenti scientiam quæstu ad sumptus familiarum & aliarum rerum, acquirat & repetat & commemoret, & ne piger sit; neque enim est sano [*viro*] intellectu & corpore excusatio in derelinquenda doctrina [*proprie actu discendi scientiam*] & jurisprudentia [*proprie actu addiscendi jurisprudentiam*] quandoquidem ipse non erit pauperior Abu-Josepho, cujus Deus misereatur. Et hoc non impedivit eum ab addiscenda juris prudentia. Qui ~~cum~~ autem possidet multam pecuniam ~~elargiatur pecuniam bonam~~ [*hoc est bene acquisitam*] ~~viro bono~~ versanti in via scientiæ. Dictum est scienti: quo [*medio*] comprehendisti scientiam? Dixit: Patre divite. Quoniam ipse bene tractabat per eum [*patrem divitem*] possessores scientiarum & honorum [*hoc est Magistros & viros præstantes*] quoniam id [*esse divitem & elargiri pecuniam*] est causa augmenti scientiæ cum sit gratiarum

Erga vero pecuniam probam, viro probo,

N actio

من النفقه فمن كان له مال كثير فنعم
// المال الصالح للرجل الصالح المتصرف
في طريق العلم قيل للعالم بم ادركت
العلم قال باب غني لانه كان يصطنع به
اهل العلم فالفضل فانه سبب زيادة العلم
لانه شكر علي نعمة العقل والعلم وانه سبب
الزيادة قيل قال ابوحنيفة رحمه الله انما
ادركت العلم بالحمد والشكر فكلما
افهمت ووقفت علي فقه وحكمة فقلت
الحمد لله فازداد علي وهكذا ينبغي
لطالب ان العلم يشتغل بالشكر باللسان
والاركان والمال ويري العلم والفهم
والتوفيق من الله تع ويطب لهداية من الله
تعالي بالدعا له والتضرع اليه فانه تعالي
هاد من استهداه فاهل الحق وهم اهل
السنة والجماعة طلبوا الحق من الله تعالي
الحق

transpone f.c العلم ان
ويطلب

actio pro gratia intelligentiæ & scientiæ. Et de causa augmenti [*scilicet scientiæ*] dictum est: Dixit Abuhanîfat cujus Deus misereatur, equidem ego comprehendi scientiam laude & gratiarum actione & quicquid intellexi & comprehendi [*ex*] jurisperitia & sapientia, [*pro eo*] gratias egi Deo; & augebatur scientia mea. Et sic convenit quærenti scientiam ut se occupet in gratiarum actione lingua & præsidio, & pecunia, & cognoscet scientiam & intelligentiam & concordiam esse ex Deo sublimi, & petat directionem à Deo sublimi deprecatione & supplicatione ad eum, quoniam ipse [*Deus*] altissimus est director cujuscunque qui petit directionem ab eo. Qui autem sequuntur veritatem & sunt sectatores legis & congregationis, petiverunt veritatem a Deo excelso vero evidente, & direxit illos Deus sublimis & defendit illos a seductione. Et sectatores seductionis gloriati sunt in opinionibus suis, & in intellectu suo, & quæsiverunt veritatem ex creatura impotenti, quæ est intellectus [*ipsorum*] quoniam intellectus non comprehendit omnes res, sicuti visus non videt omnes res: unde prohibiti sunt & impotentes facti sunt & seducti sunt & seduxerunt. Dixit Apostolus Dei super quem sit favor Dei & pax: Is est intelligens qui operatur secundum intelligentiam suam. Opera-

الحق المبين الهادي العاصم فهداهم الله تع
وعصمهم عن الضلالة واهل الضلالة اعجبوا
برايهم وعقلهم وطلبوا الحق من المخلوق
العاجز وهو العقل ان العقل لا يدرك جميع
الاشيا كالبصر لا يبصر جميع الاشيا
فعجبو اوعجزوا وضلوا واضلوا قال
رسول الله صلي الله عليه وسلم العاقل من عمل
بعقله فالعمل بالعقل او لا ان يعرف عجز نفسه
قال النبي عليه السلام من عرف نفسه فقد عرف
ربه فاذا عرف عجز نفسه عرف قدرة الله
عز وجل ولا يعتمد علي نفسه وعقله بل
يتوكل علي الله تع ويطلب الحق منه
ومن يتوكل علي الله فهو حسبه ويهديه الي
صراط مستقيم ومن كان له مال فلا يبخل
وينبغي ان يتعوذ بالله من البخل قال النبي
عليه السلام اي دا ادوا من البخل وكان

ابو

tio autem secundum intelligentiam [*est*] primo ut cognoscat impotentiam suimetipsius. Dixit Propheta, super quem pax: qui cognoscit se ipsum cognoscit Dominum suum. Si autem cognoscit impotentiam suimetipsius, cognoscit potentiam Dei fortis & gloriosi, & non innititur sibimetipsi, & intellectui suo, sed confidit in Deo, & quærit veritatem ab eo. Qui autem confidit in Deum, ipsi est sufficiens [*Deus*] & dirigit eum ad semitam rectam. Et cui sunt opes, ne avarus sit. Et oportet ut ~~reducatur ab avaritia à Deo.~~ Dixit Propheta super quem pax: Quænam noxa magis nocens quam avaritia? Nam Senior Doctor Schams il Ajemat il Hilwâni erat pauper vendens dulciaria, & dabat doctoribus ex dulciariis [*suis*] & dicebat, deprecemini pro filio meo. Et per benedictionem liberalitatis ejus & fidem ejus & commiserationem ejus & deprecationem ejus obtinuit filius ejus quicquid obtinuit. Et emat pecunia libros & curet ut scribantur & hoc erit auxilium doctrinæ & jurisprudentiæ. (*) Et erant Mohammedi Ibn il Hasen multæ divitiæ ita ut essent ei trecenti procuratores super divitias suas, & totas consumpsit in scientia & juris prudentia [*addiscenda*] & non

effugiat ad Deum, ab avaritia. i. e. Deum invocat, ut illam velit avertere

* Actui addiscendi Juris Sacri & profani scientiam: per vocem enim jurisprudentiæ passim hic intelligimus scientiam Juris Sacri & profani.

ابو الشيخ الامام شمس الايمة الحلواني
فقيرا يبيع الحلوا وكان يعطي الفقها من
الحلوا ويقول ادعوا لابني فببركة جودة
واعتقاده وشفقته وتضرعه نال ابنه ما نال //
ويشتري بالمال الكتب ويستكتب
فيكون عونا علي التعلم والتفقه وقد كان
لمحمد بن الحسن رحمه الله مال كثير
حتي كان له ثلثماية من الوكلا علي
ماله انفق كله في العلم والفقه ولم
يبق له ثوب نفيس فراه ابو يوسف رحمه
الله في ثوب خلق فارسل اليه ثيابا نفيسة
فلم يقبله وقال عجل لكم واجل لنا ولعله //
انما يقبله وان كان قبول الهدية سنة لما //
راي في ذلك مذلة لنفسه وقال عليه السلام
ليس للمومن ان يذل نفسه وحكي ان
شيخ الاسلام الارسابندي رحمه الله جمع
قشور

remansit ei vestis pretiosa, & vidit eum Abujusef cujus Deus misereatur, in veste trita & misit ad eum vestes pretiosas, sed non accepit eas & dixit: Vobis mundanis [hoc convenit] & altera vita nobis [in voto est] & forsan recepisset eas si fuisset receptio muneris secundum præceptum & non vidisset vilitatem in hoc. Et dixit, super quem pax; non convenit fideli abjicere seipsum. Et enarratur quod Senior Moslemannorum il Arsâbandi cujus Deus misereatur, congregaret cortices peponum projectos in loco remoto [*ab hominibus*] & manducaret eos. Et vidit eum ancilla & notificavit hoc Domino suo qui constituit invitare eum, & invitavit eum sed non acceptavit hoc. Et sic convenit quærenti scientiam ut sit possidens altam promptitudinem & non sit cupidus retinendi divitias hominum. Et dixit Propheta super quem pax: Cave tibi à cupiditate quoniam ipsa est paupertas præsens. Et non sit avarus in eo quod est apud se ex divitiis, sed expendat pro se & pro aliis. Et dixit Propheta super quem pax; Omnes homines in paupertate [*sunt*] timor paupertatis. Et tempore pristino discebant artem [*ad sustentandam vitam*] deinde discebant scientiam ne cupidi essent divitiarum hominum, & in *Sapientia* (*) qui de-

(*) Libri titulus est.

قشور البطيخ الملقاة في مكان خال
فاكلها فرآنه جارية فاخبرت بذلك
لمولاها فاتخذ له دعوة فدعاه اليها فلم
يقبل لهذا وهكذا ينبغي لطالب العلم ان
يكون ذاهمة عالية لا يطمع في اموال الناس
وقال النبي عليه السلام اياك والطمع فانه
فقر حاضر ولا يبخل بما عنده من المال بل
ينفق علي نفسه وعلي غيره وقال النبي
عليه السلام الناس كلهم في الفقر مخافة
الفقر وكان في الزمان الاول يتعلمون
الحرفة ثم يتعلمون العلم حتي لا يطمعوا في
اموال الناس وفي الحكمة من استغني
بمال الناس افتقر والعالم اذا كان طماعا
لا يبقي له حرمة العلم ولا يقول بالحق ولهذا
كان يتعوذ صاحب الشرع عليه السلام
ويقول اعوذ بالله من الطمع يدني الي طبع
وينبغي

desiderat [*quærit*] ditescere pecunia hominum est pauper & sciens, si sit cupidus non est ei honor scientiæ & non dicit veritatem. Et propter hoc proferebat hoc dictum auctor legis super quem pax; & dicebat: confugio ad Deum à nimia cupiditate (*) quæ abit in naturam. Et convenit fideli, ne speret nisi ex Deo neque timeat nisi eum, & manifestet hoc observatione legis. Qui enim rebellis est, Deo excelso timens creaturam, ipse timet alium præter Deum excelsum, & si non rebellis est Deo sublimi timens creaturam, & observat limites legis ipse non timet alium præter Deum, sed timet Deum sublimem, & similiter de hac spei [*& idem intelligendum est de spe*] & convenit quærenti scientiam, ut præparet & præscribat sibimetipsi mensuram [*aliquam temporis*] in repetendo. Quoniam non remanet quietum cor ejus, donec perveniat ad illum profectum. Et convenit repetere lectionem hesternam quinque vicibus; Et lectionem diei qui est ante hesternum diem, quatuor vicibus, & lectionem [*diei*] illius qui est ante illum, ter; [*lectionem diei*] illius qui est ante eum, bis, & illius qui est ante eum, semel. Et hoc est magis necessarium ad repetitionem & ad recordationem.

(*) Πλεονεξία.

وينبغي للمومن ان لا يرجوا الا من الله ولا
يخاف الا منه ويظهر ذلك بمجاورة
الشرع فمن عصي الله تعالي خوفا من
المخلوق فقد خاف غير الله تعالي فاذا لم
يعص الله تعالي لخوف المخلوق وراقب
حدود الشرع فلم يخف غير الله بل خاف
الله تعالي وكذا في جانب الرجا وينبغي
لطالب العلم ان يعد ويقدر لنفسه تقديرا
في التكرار فانه لا يستقر قلبه حتي يبلغ
ذلك المبلغ وينبغي ان يكرر سبق
الامس خمس مرات وسبق اليوم الذي قبل
الامس اربع مرات والسبق الذي قبله ثلثا
والذي قبله اثنين والذي قبله واحدا فهذا
ادعي الي التكرار والحفظ وينبغي
ان لا يعتاد المخافة في التكرار لان
الدرس والتكرار ينبغي ان يكون بقوة
ونشاط

Et convenit, ne assuefiat timori in repetendo, quoniam studium & repetitio oportet ut sint cum robore & promptitudine, & ne legat alta voce & fatiget seipsum ne impediatur à repetendo: *Nam optima rerum est mediocritas.* Fertur quod Abujusaf, cujus Deus misereatur, commemorabat cum Doctoribus Jurisprudentiæ, cum robore & promptitudine; & gener ejus apud ~~eum~~ [~~*hoc est qui morabatur apud eum*~~] admirabatur factum ejus in animo suo & dicebat: ego scio ipsum esse famelicum ab his quinque diebus; & nihilominus disputabat cum robore & prominptitudine. Et oportet ut non sit quærenti scientiam tepor quoniam est pernicies. Et Doctor noster Senior Moslemannorum Borhân Ildîn cujus Deus misereatur dicebat, ego quidem superavi socios meos, quoniam non accidebat mihi tepor, in studiis. Et enarrabat de Seniore Moslemannorum Ali il Isbjg'âbj, quod ipse incurrerit, tempore studii sui & doctrinæ, [*quo ipse studebat & addiscebat*] in dies interregni duodecim annorum cum eversione regni. Et exivit cum socio suo in disputationem & non reliquit disputationem. Et sedebant ad disputandum singulis diebus, & non reliquit sessionem ad disputandum duodecim annis, & socius ejus Senior Moslemannorum, erat [*ex secta*] Schâfæorum, & ipse erat Schafæus &

ليجهد

ونشاط ولا يجهر جهرا يجهد نفسه كبلا
ينقطع عن التكرار فخير الامور اوسطها
حكي ان ابا يوسف رحمه الله كان
يذاكر مع الفقها بقوة ونشاط وكان
صهره يتعجب عنده في امره وكان يقول
انا اعلم انه جايع منذ خمسة ايام ومع
ذلك انه يناظر بقوة ونشاط وينبغي ان
لا يكون لطالب العلم فترة فانها افة
وكان استاذنا شيخ الاسلام برهان
الدين رحمه الله يقول انما فقت شركايي
بان لم يقع لي الفترة في التحصيل وكان
يحكي عن شيخ الاسلام علي الاسبيجابي
انه وقع في زمن تحصيله وتعلمه ايام
الفترة اثني عشر سنة بانقلاب الملك وخرج
مع شريكه في المناظرة ولم يترك المناظرة
وكانا يجلسان للمناظرة كل يوم
ولم

Magister noster Senior Doctorum honor Moslemannorum Qâdî Chân cujus Deus misereatur, dicebat: Convenit addiscenti jurisprudentiam, servare unum exemplar ex exemplaribus jurisprudentiæ semper, donec postea facilior sit ei recordatio eorum quæ audivit ex jurisprudentia.

SECTIO VII.

De confidentia.

DEinde opus est quærenti scientiam confidentia in quærenda scientia, & ne sollicitus sit de negotio opum & non sit occupatum cor ejus in hoc. Manifestavit Abuhanîfa de Abd Allah Ibn il Hasen Ilzabejdî socio Apostoli favor Dei sit super eum & pax, qui se efficit Dctorem in lege Dei, ~~elargitur ei Deus promptitudinem~~ & dat ei bona unde ille non sperabat, quoniam ille cujus cor occupatum est in negotio fortunarum victus & vestibus non (*) dedit se acquisitioni præstantissimarum rerum. Dictum est ~~depone in depositum præstantissimas res~~ [~~*hoc est scientias*~~] ~~ne negligas quæsitionem ejus & morare.~~ Quoniam tu & cibans [*&*] vestiens [*nom*

* Legendum est لا non vero [illegible].

ولم يترك الجلوس والمناظرة اثني عشر سنة
وكان شريكه شيخ الاسلام للشافعين
وهو كان شافعيا وكان استاذنا شيخ
الامام فخر الاسلام قاضي خان رحمه الله
يقول ينبغي للمتفقه ان يحفظ نسخة واحدة
من نسخ الفقه دايما حتي يتيسر له بعد
ذلك حفظ ما سمع من الفقه

فصل في التوكل

ثم لا بد لطالب العلم من التوكل في طلب
العلم ولا يهتم لامر الرزق ولا يشغل قلبه
بذلك روي ابو حنيفة رحمه الله عن عبد
الله بن الحسن الزبيدي صاحب رسول الله
صلي الله عليه وسلم من تفقه في دين الله
كفاه الله تعالي همه ورزقه من حيث لا
يحتسب فان من اشتغل قلبه بامر الرزق
من القوت والكسوة فلما يتفرغ لتحصيل
مكارم

[*non facile acquires cibum & vestes per solertiam*] dixit vir quidam ad Mancûrum il Hillâg cujus Deus misereatur : Commenda mihi. [*da mihi aliquod documentum*] & dixit ei : Est anima tua [*documentum quod tibi commendo*] si tu eam non tenes occupatam, ipsa tenebit te occupatum. Oportet enim unicuique ut occupet animam suam in operationibus boni, non occupet animam suam in inclinatione ejus, & ne sollicitus sit intelligens in negotio mundi, quoniam sollicitudo & mæror non avertunt infortunium neque juvant sed nocent cordi & intellectui & corpori, & relaxatur [*intelligens*] in operationibus boni. Sed sollicitus sit in negotio alterius vitæ, quoniam [*hoc*] juvat. Dictum autem ejus [*scilicet Prophetæ*] super quem pax : quod est culpa quam non expiat, nisi sollicitudo victus. [*quibusdam peccatis ignoscit Deus propter labores quos homo sustinet pro victu comparando*] Et [*si*] homini frequens est mensura [*alicujus*] sollicitudinis, ne laxus sit in operationibus boni & ne occupet cor occupatione [*qua*] laxus sit in præsentia cordis [*attentione*] in oratione. Quoniam illa mensura sollicitudinis & intentionis est ex operibus alterius vitæ. Et opus est quærenti scientiam diminutione applicationum mundanarum juxta mensuram capacitatis [*suæ*] & ob id [*quæ-*

renti

مكارم الامور قبل دع لمكارم لا ترحل
لبغيها واقعد فانك انت الطاعم الكاسي
قال رجل لمنصور الحلاج رحمه الله
اوصني فقال هي نفسك ان لم تشغلها
شغلتك فينبغي لكل احد ان يشغل نفسه
باعمال الخير لا يشغل نفسه بهواها ولا
يهم العاقل لامر الدنيا لان الهم والحزن لا
يرد المصيبة ولا ينفع بل يضر بالقلب
والعقل والبدن ويخل باعمال الخير
ويهتم لامر الاخرة لانه ينفع واما قوله عليه
السلام ان من الذنوب ذنوبا لا يكفرها
الا هم المعيشة والمراد منه قدرهم لا يخل
باعمال الخير ولا يشغل القلب شغلا
يخل باحضار القلب في الصلوة فان
ذالك القدر من الهم والقصد من اعمال
الاخرة ولا بد لطالب العلم من تقليل العلايق

يق

rentes scientiam] elegerunt peregrinationem; & necesse est tolerare calamitatem & adversitatem in itinere addiscendi ut dixit Moses super quem pax in libro scientiæ. Et non relatum fuit de eo hoc ex libris. Sed nos didicimus calamitatem ex hoc nostro libro, ut sciatur quod codex addiscendi [*de actu addiscendi*] non privatur [*caret*] calamitate, quoniam quæsitio scientiæ est magnum negotium, & est præstantior lectione apud plerosque Doctores. Et merces sita est super laborem & calamitatem, qui enim patiens est in hoc, invenit delectationem, [*quæ*] transcendit cæteras delectationes mundi. Quamobrem Mohammed ibn il Hasen cujus Deus misereatur, cum vigilasset noctes [*plurimas*] & soluta fuissent ab eo dubia, dicebat: Ubi sunt filii Regum [*qui longe absunt*] ab his delectationibus. Et oportet ut non se occupet in alia re & non declinet a jurisprudentia. Dixit Mohammed cujus Deus misereatur, quod hæc nostra ars est ab incunabulis ad sepulcrum. Et quicunque vult de relinquere eam una hora derelinquat (*) eam, quoniam qui vult relinquere eam relinquit scientiam nostram hanc, & derelinquet eam hora. Et ingressus est quidam Doctor ad Abujusefum cujus Deus misereatur ut inviseret eum in infirmitate mortis ejus, & ipse reddidit

(*) Nam sequimur lectionem marginalem.

الدنياوية بقدر الوسع ولهذا اختاروا
الغربة ولا بد من تحمل النصب والمشقة في
سفر التعلم كما قال موسي عليه السلام في
سفر العلم ولم ينقل عنه ذلك من الاسفار
لقد لقينا من سفرنا هذا نصبا ليعلم ان سفر
التعلم لا يخلو عن النصب لان طلب العلم
امر عظيم وهو افضل القراة عند اكثر العلما
والاجر علي التعب والنصب فمن صبر علي
ذلك وجد لذة تفوق ساير لذات الدنيا
ولهذا كان محمد بن الحسن رحمه الله
اذا سهر الليالي وانحلت له المشكلات
يقول اين ابنا الملوك من هذه اللذات وينبغي
ان لا يشتغل بشي اخر ولا يعرض عن الفقه
قال محمد رحمه الله ان صناعتنا هذه من
المهد الي اللحد فمن اراد ~~ان يتركها~~
~~ساعة فليتركها~~ ان يترك علمنا هذا ساعة
فليتركها

Loc. deleri debent.

dilit animam suam. Dixit Abujusephus ad illum, dejicere catervam equitantem melius ne est an pedestrem? Et nescivit responsionem. Deinde respondit intra seipsum. Et sic convenit Doctori ut se occupet in eo in omnibus horis suis, & vivus (*) inveniet delectationem magnam in hoc. Et dictum est: Apparuit [*cuidam*] Mohammedes cujus Deus misereatur in somno postobitum suum. Et dictum fuit ei. Quomodo fuisti in statu agoniæ? Et dixit: ego considerabam quæstionem quandam ex quæstionibus gymnasiorum & non animadverri exitum spiritus mei: & dictum est quod ipse dixerit in extremitate vitæ suæ, detinent me quæstiones Gymnasiorum à præparatione ad hanc diem. Et hoc quidem dixit humilians se.

SECTIO VIII.

De tempore acquirendi [scientias.]

Dictum est: Tempus addiscendi [*est*] ab incunabulis ad sepulchrum. Ingressus est Hasen Ibn zijâd cujus Deus misereatur in [*addiscendum*] jurisprudentiam cum esset filius [*id est natus*] octoginta annos. Et non

 per-

(*) Nam videtur legendum فيحيي pro فيحيح.

Imo delendum τὸ ح et lege فيجد

فلنتركها الساعة ودخل فقيه علي ابي فلينتركها
يوسف رحمه الله يعوده في مرض موته
وهو يجود بنفسه فقال ابو يوسف له رمي
الجمار راكبا افضل ام راجلا فلم يعرف
الجواب ثم اجاب بنفسه وهكذا ينبغي الجواب
للفقيه ان يشتغل به في جميع اوقاته فيح
فيجد لذة عظيمة في ذلك وقيل روي محمد
رحمه الله في المنام بعد وفاته فقيل له كيف
كنت في حال النزع فقال كنت متاملا
في مسلة من مسايل المكاتب فلم اشعر
بخروج روحي وقيل انه قال في اخر عمره
تشغلني مسايل المكاتب عن الاستعداد
لهذا اليوم وانما قال ذلك تواضعا

فصل في وقت التحصيل

قيل وقت التعلم من المهد الي اللحد دخل
حسن بن زياد رحمه الله في التفقه وهو ابن زياد .e
ثمانين

pernoctavit super lectum quadraginta annos ~~&~~ ~~meliora tempora ejus expositio juvenibus [*i. e.* impendebat in docendo juvenes & exponendo eis]~~ & tempus matutinum & quod ~~erat~~ inter duas resperas. Et convenit ut applicet omnia tempora sua [*in studendo*] & si omittit unam scientiam occupet se in alia scientia. Et Ibn Abâs, cui Deus sit propitius, cum cessaret a sermonibus, dicebat: Afferte corpus Poetarum. Et Mohammed Ibn il Hasen cujus Deus misereatur non dormiebat nocte & ponebat juxta se libros memoriales [*forte adversaria*] & cum cessaret a studio [*uno*] speculabatur aliud studium, & ponebat juxta se aquam & discutiebat somnum suum aqua & dicebat, quod somnus sit ex ariditate [*debilitate.*]

SECTIO IX.

De moderatione animi & correctione.

ET oportet ut sit possessor scientiæ commiserans & [redacted], non invidus: nam invidia nocet ei & non est utilis. Et dicebat Magister noster Senior Moslemannorum Borhan Iddin cujus Deus misereatur: Dixerunt quod filius Præceptoris debet esse sciens quoniam docens vult ut sui Discipuli sint in Alcorano

ثمانين سنة ولم يبت علي الفراش اربعين
سنة وافضل اوقاته شرح الشباب ووقت
السحر وما بين العشايين وينبغي ان
يستغرق جميع اوقاته فاذا مل بعلم يشتغل
بعلم اخر وكان ابن عباس رضي الله عنه
اذا مل من الكلام يقول هاتوا ديوان الشعرا
وكان محمد بن الحسن رحمه الله لا
ينام الليل وكان يضع عنده دفاتر وكان
اذا مل من نوع ينظر في نوع اخر وكان
يضع عنده الما ويزيل نومه به بالما
وكان يقول ان النوم من الهرارة

فصل في الشفقة والنصيحة

وينبغي ان يكون صاحب العلم مشفقا
ناصحا غير حاسد فالحسد يضره ولا ينفع
وكان استاذنا شيخ الاسلام برهان
الدين رحمه الله يقول قالوا ان ابن المعلم
يكون

ſcientes ; igitur per benedictionem fidei ejus & commiſerationis ejus erit filius ejus eruditus. Et Abu il Haſen cujus Deus miſereatur enarrabat quod Ilſadr Ilagall Borhân il Ajémat, cujus Deus miſereatur, conſtituerat tempus ſtudiorum duobus filiis ſuis Ilſadr Ilchahîd Huſam Ildîn & Ilſaîd Tâg' Ildin, quorum Deus miſereatur, in tempore matutino magno poſt omnia ſtudia. Et dicebant: Natura noſtra laſſa eſt & ceſſat in illo tempore. Et dixit eis Pater ipſorum: exteri, & filii magnatum veniunt ad me ex finibus terræ & neceſſe eſt ut ego faciam præcedere ſtudia eorum. Et per benedictionem commiſerationis ejus ſuperaverunt filii ejus pleroſque Doctores regionum & habitantium terræ in illo ſeculo in juriſprudentia. Et convenit ut non rixetur cum quoquam neque litiget cum eo, quoniam perdit horas ſuas. Dictum eſt: benefaciens remunerabitur ſecundum beneficentiam ſuam, & delinquens, ſufficiet ei delictum ejus. Manifeſtavit mihi Senior Ilamâm Ilzâher Ilaref Rokn il Islam Mohammed Ibn Abibakr cognomento Amam Zada Mufti cujus Deus miſereatur dixit: Manifeſtavit mihi Sultân Ilhaqiqat Qatebu il tariqat [*poteſtas veritatis, polus ſemitæ rectæ*] Juſef il Himdani cujus Deus miſereatur: Miſſum fac hominem, ne retribuas ei juxta malitiam operis ſui. [*Nam*] ſufficiet

يكون علما لان المعلم يريد ان يكون
تلامذته في القران عالما فببركة اعتقاده
وشفقته يكون ابنه عالما وكان ابو الحسن
رحمه الله يحكي ان الصدر الاجل برهان
الايمة رحمه الله جعل وقت السبق لابنيه
الصدر الشهيد حسام الدين والسعيد تاج
الدين رحمهما الله وقت الضحوة
الكبري بعد جميع الاسباق وكانا
يقولان ان طبيعتنا تكل وتمل في
ذلك الوقت فقال ابوهما ان الغربا واولاد
الكبرا ياتونني من اقطار الارض فلا
بد من ان اقدم اسباقهم فببركة شفقته
فاق ابناه علي اكثر فقها الامصار
واهل الارض في ذلك العصر في الفقه
وينبغي ان لا ينازع احدا ولا يخاصمه لانه
يضيع اوقاته قيل المحسن سيجزي
باحسانه

فاقا ابناه

ſufficiet ei quod in eo eſt, & id quod ille facit.

Dictum eſt: Quicunque vult deprimere naſum inimici ſui repetat multitudinem librorum ex ſtudiis ſcientiarum. Et ego compoſui

Carmen:

Si vis ~~proſternere inimicum tuum volen-tem,~~ videre inimicum tuum tædio affectum

Et occidere eum mærore & comburere eum ſollicitudine,

imo. Expete celſitudines præſtantes. ſcil: ſtudiorum, ut ...

~~Projice ſuperbiam,~~ & auge [tibi] *ſcientiam.*

Quoniam qui adauget [ſibi] *ſcientiam, adauget æmulo ſuo mærorem.*

et Rup: p. 60.

Dictum eſt: Convenit tibi eſſe occupatum in negotiis tuis, ut [*] opprimas inimicum tuum. Et ſi tu compleveris negotia tua, hoc continet oppreſſionem inimici tui.

Et cave tibi ab inimicitiis quoniam rubore ſuffundunt te & faciunt perdere horas tuas. Et convenit tibi tolerantia, & præcipue

Q ab

(*) Scribendum لِيَقْهِرْ pro لا يقهر

باحسانه والمسيي سيكفيه مسائه انشدني
الشيخ الامام الزاهد العارف ركن الاسلام
محمد بن ابي بكر المعروف بامام
زاده مفتي رحمه الله قال انشدني سلطان
الحقيقة قطب الطريقة يوسف الهمداني
رحمه الله

دع المر لا تجزه علي سو فعله
سيكفيه ما فيه وما هو فاعله

قيل من اراد ان يرغم انف عدوه فليكرر
عدة نسخ من انواع العلوم وانشدت شعرا اذا
شيت ان تلقي عدوك راغما * وتقتله غما
وتحرقه هما * فرام العلي وازدد من العلم *
انه من ازداد علما زاد حاسده غما * قيل
عليك ان تشتغل بمصالح نفسك لا يقهر
عدوك فاذا اقمت مصالح نفسك تضمن
ذلك قهر عدوك واياك والمعادات فانها
تفضحك

ab insipientibus. Et dixit Isa (*Jesus*) filius Mariæ, super quem pax: tolerate ab insipiente unum, ut adipiscamini decem. Et manifestavi aliquibus eorum [*qui toleraverunt, patientes fuerunt*,]

Carmen.

Affeci homines una contentione post aliam [disputando inquisivi.]

Et non vidi nisi decipientes & osores.

Et non vidi in causis negotiorum fortiorem contentionem

Et difficiliorem quam inimicitiam virorum.

Et gustavi amaritudinem rerum *omnium*;

Et non gustavi [quidquam] *amarius interrogatione.*

Et cave tibi ne temere judices de fideli, quoniam hoc est nutrimentum inimicitiæ, & hoc non licet, propter dictum ejus [*hoc est Mohammedis*] super quem pax: Judicate de fidelibus bonum & hoc quidem pullulat ex parte intentionis & ex norma viven-

تفضحك وتضيع اوقاتك وعليك بالتحمل
لا سيما من السفها وقال عيسي بن مريم
عليه السلام احتملوا من السفيه واحدة
كي تربحوا عشرة وانشدت لبعضهم شعرا

بلوت الناس قرنا بعد قرن
ولم ار غير ختال وقالي
ولم ار في الخطوب اشد وقعا
واصعب من معاداة الرجال
وذقت مرارة الاشيا طرا
وما ذقت امر من السوال

معادا/ة l.

واياك وان تظن بالمومن شرا فانه منشا
العداوة ولا يحل ذلك لقوله عليه السلام
ظنوا بالمومنين خيرا وانما ينشا ذلك
من خبث النية وسو السريرة وقال

خبث lego

ابو الطيب رحمه الله

اذا سا فعل المر سات ظنونه ||
وصدق

di. Et dixit Abu il Tib, cujus Deus misereatur.

Qui maleficus est, male etiam de aliis judicat suspicatur

~~Si mala evadit operatio hominis, mala evadunt judicia ejus.~~

Et credit verum esse, quod suspicatur de aliis

~~Et credit qui judicat quod solet~~ [judicare.] qui ipse malo est assuetus.

Et inimicos efficit amicos suos dicto inimicorum suorum.

Et matutino tempore surgit ex nocte tenebrosus in suspicione.

~~Et ego manifestavi aliquibus eorum~~

Recitabo et aliud, alterius,

Carmen.

Recede à scelere & noli illud, sceleris pro scelesto hic sumitur, nam ita est.

Et ei quem affecisti beneficentia adauge [beneficentiam.] ab

Sufficiet [tibi] ~~ex~~ *inimico tuo* ~~*omnis despectus.*~~ omnes fraudes avertendas & omnem fraudem, dolos inimici tui poterit repellere

~~Et~~ *si inimicus* ~~*despectum infert tibi, tu ne inferas despectum ei.*~~ Tibi dolos struxerit, tu vero eadem non feceris.

وصدق ما يعتاده من توهم

وعادي محبيه بقول عداته

واصبح في شك من الليل مظلم

وانشدت لبعضهم

تنح عن القبيح فلا تردة

ومن اوليته حسنا فزده

سيكفي من عدوك كل كيد

اذا كان العدو فلا تكده

وانشدت للشيخ العبيد العميد الي الفتح

البسي رحمه الله

ذو العقل لا يسلم من جاهل يسومه ظلما

واعناتا

فليختر السلم علي حربه وليلزم

الانصات ان صاتا

فصل في الاستفادة

وينبغي ان يكون طالب العلم مستفيدا في

كل

Et manifestavi [*carmen*] Seniori Ilabid il Amid Ilai Ilfath Ilbissi cujus Deus misereatur:

Possidens intellectum non liberatur ab insipiente qui nocet ei cum tyrannide & oppressione.

Eligat evasionem præ bello cum eo, & adhæreat silentio si provocatus fuerit.

SECTIO X.

De acquisitione facienda [in studiis.]

ET oportet ut quærens scientiam sit quærens utilitatem omni tempore, donec proveniat ei præstantia: & via acquisitionis [*scientiæ*] est ut habeat secum atramentarium, ut scribat quicquid audiverit ex utilitatibus. Dictum est: Quicunque memoria retinet volat & quicunque scribit quiescit. Et dictum est: Scientia est, quæ capitur ex oribus virorum; quoniam ipsi observant meliora quæ audiunt, & dicunt optima [*eorum*] quæ capiunt.

Et audivi Seniorem Doctorem Moralem Præceptorem, basin Moslemannorum, cognomento Iladib il Muchtar, cujus Deus misereatur, dicere: Dixit Helal Ibn Jasar, cujus Deus

وصدق ما يعتاده من توهم

وعادي محبيه بقول عداته

واصبح في شك من الليل مظلم

وانشدت لبعضهم

تنح عن القبيح فلا تردة

ومن اوليته حسنا فزده

سيكفي من عدوك كل كيد

اذا كان العدو فلا تكده

وانشدت للشيخ العميد العميد ابي الفتح

البستي رحمه الله

ذو العقل لا يسلم من جاهل يسومه ظلما

واعناتا

فليختر السلم علي حربه وليلزم

الانصات ان صاتا

فصل في الاستفادة

وينبغي ان يكون طالب العلم مستفيدا في

كل

Et manifestavi [*carmen*] Seniori Ilabid il Amid Ilai Ilfath Ilbissi cujus Deus misereatur :

Possidens intellectum non liberatur ab insipiente qui nocet ei cum tyrannide & oppressione.

Eligat evasionem præ bello cum eo, & adhæreat silentio si provocatus fuerit.

SECTIO X.

De acquisitione facienda [in studiis.]

ET oportet ut quærens scientiam sit quærens utilitatem omni tempore, donec proveniat ei præstantia : & via acquisitionis [*scientiæ*] est ut habeat secum atramentarium, ut scribat quicquid audiverit ex utilitatibus. Dictum est : Quicunque memoria retinet volat & quicunque scribit quiescit. Et dictum est : Scientia est, quæ capitur ex oribus virorum ; quoniam ipsi observant meliora quæ audiunt, & dicunt optima [*eorum*] quæ capiunt.

Et audivi Seniorem Doctorem Moralem Præceptorem, basin Moslemannorum, cognomento Iladib il Muchtar, cujus Deus misereatur, dicere : Dixit Helal Ibn Jasar, cujus Deus

كل وقت حتي يحصل له الفضل وطريق
الاستفادة ان يكون معه محبرة حتي
يكتب ما سمع من الفواين قبل من حفظ
فرّ ومن كتب قرّ وقبل العلم ما يوخذ
من افواه الرجال لانهم يحفظون احسن
ما يسمعون ويقولون احسن ما يحفظون
وسمعت الشيخ الامام الاديب الاستاذ
ركن الاسلام المعروف بالاديب المختار
رحمه الله يقول قال هلال بن يسار رحمه
الله رايت لنبي عليه السلام يقول لا صحابه
شيا من العلم والحكمة فقلت يا رسول
الله اعد لي ما قلت لهم فقال لي هل معك
محبرة فقلت ما معي محبرة فقال عم
يا هلال لا تفارق المحبرة فان الخير
فيها وفي اهلها الي يوم القيمة ووصي
الصدر الشهيد حسام الدين رحمه الله لا
بنه

Deus miſereatur ; vidi Prophetam ſuper quem pax dicentem ſuis aliquid ex ſcientia & ſapientia, & dixi : ô Apoſtole Dei repete mihi quæ dixiſti eis. Et dixit mihi : Numquid tecum habes atramentarium. Et dixi : non habeo mecum atramentarium. Et dixit, ſuper quem pax : O Helal ne te ſejungas ab atramentario, quoniam bonum eſt in eo & in poſſeſſoribus ejus uſque ad diem reſurrectionis. Et Ilſadr Ilſchehid Huſam Ildin cujus Deus miſereatur, commendavit filio ſuo Schams Ildin cujus Deus miſereatur, ut memoriter addiſceret ſingulis diebus aliquid ex ſcientiis & ſapientia, quamvis enim exiguum ſit brevi tamen erit magnum. Et Aſam Ibn Juſef cujus Deus miſereatur, emit calamum uno aureo ut ſcriberet quidquid audiverat ex tempore ;

Nam vita brevis & ſcientia eſt multa.

Et oportet ut [*diſcipulus*] non terat momenta & horas, & ~~eligat~~ noctes & receſſus. Dictum eſt : Nox eſt longa & tu ne brevem reddas eum ſomno tuo : & dies lucet ; ſed ne perturbes eum iniquitatibus tuis. Et oportet ut ~~eligat~~ ſeniores & quærat utilitatem [*ſcientiarum*] ab iis, ~~neque enim omnia quæ præterierunt comprehendit~~. Sicut dixit Magiſter noſter ſenior Moſlemannorum, cujus Deus miſerea-

لابنه شمس الدين رحمه الله ان يحفظ كل
يوم شيا من العلوم والحكمة فانه يسير وعن
قريب يكون كثيرا واشتري عصام بن
يوسف رحمه الله قلما بدينار ليكتب
ما سمع في الحال فالعمر قصير والعلم
كثير فينبغي ان لا يضيع الاوقات و
الساعات ويغتنم الليالي والخلوات قيل
الليل طويل فلا تقصره بمنامك والنهار يضي
فلا تكدره باثامك وينبغي ان يغتنم
الشيوخ ويستفيد منهم وليس كل ما فات
يدرك كما قال استاذنا شيخ الاسلام
رحمه الله في مشيخته كم من شيخ
كبير ادركته وما استخبرته واقول
علي ذلك الفوت منشا هذا البيت * شعرا *

لهفي علي فوت التلاقي لهفي
ما كل ما فات ويفني يلفي

قال

fereatur in senectute sua : quot fuerunt seniores quos attigi, sed non præterivi eos. Et ego dico circa hanc præteritionem, componens hunc versum :

Carmen.

Proh dolor meus! ~~*propter amissionem* [*rerum utilium*]~~ *proh dolor meus!*

Ah! quidquid præteriit ~~*jam deperditum & amissum est.*~~

Dixit Ali cui Deus sit propitius : ~~Si tu deditus fueris alicui negotio, esto in eo [*incumbe illi*] & sufficit [*tibi*] abstinere à perscrutatione [*arcanorum*] Dei [*ne*] confundaris & jacturam facias~~, ~~&~~ liberationem pete à Deo ab ~~ipso~~ [~~*irato*~~] noctu diuqve. Et necesse quærenti scientiam tolerare adversitates & contemptum in quæsitione scientiæ. Et *blanditiæ* (*) sunt vituperabiles præterquam in quæsitione scientiæ, quoniam opus est ipsi [*hoc est quærenti scientiam*] blandiri Præceptori & sociis & aliis ut utilitatem percipiat ab illis. Dictum est : scientia est honor & non est abjectio in ea. Non comprehenditur nisi cum ab-

(*) Gallice *Caresses*.

قال علي رضي الله عنه اذا كنت في امر
فكر فيه وكفي بالاعراض عن علم
الله تعالي خزيا وخسارا واستعن بالله
منه ليلا ونهارا ولا بد لطالب العلم من
تحمل المشاق والمذلة في طلب العلم
والتملق مذموم الا في طلب العلم فانه
لا بد له من تملق الاستاذ والشركا
وغيرهم للاستفادة منهم قيل العلم عز
لا ذل فيه لا يدرك الا بذل عز فيه قال
القايل اري لك نفسا تشتهي ان تعزها
فلست تنال العز حتي تذلها

فصل في الورع في حالة التعلم

روي بعضهم حديثا في هذا الباب عن
رسول الله صلي الله عليه وسلم انه قال من
لم يتورع في تعلمه ابتلاه الله تعالي
باحدي ثلثة اشيا اما ان يميته في شبابه
او

حدثنا

abjectione in qua [redacted] est honor [*nam in sola scientia consistit honor*] Dixit dicens [*quidam*] video tibi esse animam & tu cupis honorare eam, sed non obtinebis honorem donec humilies eam.

SECTIO XI.

De continentia in statu addiscendi.

ENarrant nonnulli eorum traditionem de hoc capite de Apostolo Dei, favor Dei super eo & pax, quod dixerit: qui non fuerit continens inter addiscendum, afficiet eum Deus sublimis una ex tribus rebus, vel quod mori faciat eum in juventute ejus, aut ponat eum in pagis [*in locis abjectis*] aut afficiat eum servitute Regis. Et quanto quærens scientiam fuerit continentior, erit scientia ejus utilior & discere ei facilius & utilitates ejus [*addiscendi*] plures. Et de ratione continentiæ est, ut sibi caveat à satietate & à nimietate somni & à nimietate verborum in iis quæ sunt inutilia, & ut sibi caveat à manducatione cibi venalis [*in foro & locis publicis*] si possibile est; quoniam cibus venalis propinquior est ad fæditatem, & ad pravitatem, & distantior à commemoratione Dei sublimis & propinquior ad incuriam. Et quoniam aspectus

او يوقعه في الرسايتق او يبتليه بخدمة
السلطان فمهما كان طالب العلم اورع
كان علمه انفع والتعلم له ايسر وفوايده
اكثر ومن الورع ان يحترز عن الشبع
وكثرة النوم وكثرة الكلام فيما لا
ينفع وان يحترز عن اكل طعام السوق
ان امكن لان طعام السوق اقرب الي
النجاسة والخباثة وابعد عن ذكر الله
تع واقرب الي الغفلة ولان ابصار الفقرا
تقع عليه ولا يقدرون علي الشرا فيتاذون
بذلك فيذهب بركته وحكي ان الشيخ
الامام الجليل محمد ابن الفضل رحمه الله
كان في حال تعلمه لا ياكل من طعام
السوق وكان ابوه يسكن في
الرسايتق ويهيي طعامه ويدخله اليه يوم
الجمعة فراي في بيت ابنه خبز السوق
يوما فلم

pauperum incidunt in eum, & nequeunt emere, ~~nocumentum habet [*cibus*] ex eo;~~ adeoque abit benedictio ejus. Et narratur de seniore, Doctore glorioso Mohammed Ibn Ilfadl, cujus Deus misereatur, quod in statu addiscendi non manducaverit ex cibo venali, & Pater ejus habitabat in pagis & parabat cibum ejus & apportabat ei illum die congregationis [*die Veneris quo congregantur in Mosquais.*] Et vidit in domo filii sui panem venalem quodam die, & non allocutus est eum irascens ipsi. Et excusavit se filius ejus & dixit: ego non emi eum, & non libenter accepi eum sed coram apportavit [*exhibuit*] eum socius meus. Et dixit pater ejus: Si tu curavisses & continens fuisses, non commisisset socius tuus hoc: & sic continentes erant [*scilicet antiqui*] quamobrem evaserunt boni [*& habiles*] ad scientiam & vitam ut remanserit nomen eorum usque ad diem resurrectionis. Et commendavit Juris consultus quidam ex continentibus Doctoribus & Jurisperitis, cuidam quærenti scientiam: Convenit tibi cavere tibi ab obtrectatione & à consessu loquacis. Et dixit: qui multiplicat verba, corrumpit ætatem [*vitam*] tuam & dependit horas tuas. Et de ratione continentiæ est ut declinet a possessoribus corruptionis & prævaricationum, & otii, quoniam adhæsio [*si adhæres*] illis est noxia pro-

cul-

يوما فلم يكلمه ساخطا عليه فاعتذر ابنه
فقال ما اشتريته انا ولم ارض به ولكنه
احضره شريكي فقال ابوه لو كنت
تحتاط وتتورع لم يجر شريكك
بذلك وهكذا كانوا يتورعون فلذلك
وفقوا للعلم والنشر حتي بقي اسمهم الي //
يوم القيامة واوصي فقيه من زهاد العلما
والفقها طالب العلم ينبغي عليك ان
تتحرز عن الغيبة وعن مجالسة المكثار
وكان ان من يكثر الكلام يسرف قال
عمرك ويضيع اوقاتك ومن الورع ان
يجتنب من اهل الفساد والمعاصي
والتعطيل فان المجاورة موثرة لا محالة // نزا
يجلس مستقبل القبلة وان يكون
مستنا بسنة النبي عليه الصلوة والسلام //
ويغتنم دعوة اهل الخير ويتحرز عن
دعوة

culdubio. Et ut ſedeat reſpiciens il Kibla (*) & ut ſit ſequens conſtitutionem prophetæ ſuper eo favor & pax : ~~eligat deprecationem poſſeſſorum bo- & [*bonorum*] & ſibi caveat a deprecatione~~ [*mala*] ~~oppreſſi.~~ Et enarratur quod duo viri exierint ad quærendam ſcientiam in peregrinationem & erant ambo ſocii. Et reverſi ſunt poſt nonnullos annos ad regionem ſuam. Et Doctor Juriſprudentiæ factus eſt unus eorum & non factus eſt Doctor juriſprudentiæ alter. Et conſideraverunt (*id*) Juriſconſulti regionis & quæſiverunt de ſtatu amborum & de ſtudio ipſorum & de ſeſſione ipſorum & innotuit eis quod ſeſſio illius qui Doctor factus eſt, ipſi, in ſtatu ſtudiorum, erat reſpiciens Ilkibla & Ægyptum & alter erat vertens dorſum verſus Ilqibla & facies ejus erat verſus non Ægyptum [*loca diverſa*] & concordaverunt ſcientes & Doctores juriſprudentiæ quod Doctor juriſprudentiæ Doctor factus ſit propter benedictionem converſionis [*ad*] Ilkibla quippe quæ eſt conſtitutio in ſeſſione [*quoniam iſte ritus quaſi lex obſervatur à legentibus*] præterquam in neceſſitate. Et propter benedictionem deprecationis Moſlemannorum. Quoniam Ægyptus non caret religioſis & poſſeſſoribus boni. At vero quod manifeſtum (eſt,) eſt, quod religioſus

S [*qui-*

(*) Vide ſupra Sectionem prima circa finem.

دعوة المظلوم وحكي ان رجلين خرجا في
طلب العلم للغربة وكانا شريكين
فرجعا بعد سنين الي بلدهما وقد فقه
احدهما ولم يفقه الاخر فتامل فقها البلدة
وسالوا عن حالهما وتكرارهما
وجلوسهما فاخبروا ان جلوس الذي تفقه
له في حالة التكرار كان مستقبل
القبلة والمصر والاخر كان مستدبر القبلة
ووجهه الي غير المصر فاتفق العلما
والفقها ان الفقه فقه ببركة استقبال
القبلة ان هو السنة في الجلوس الا عند
الضرورة وببركة دعا المسلمين فان
المصر لا يخلو عن العباد واهل الخير
فالظاهر ان عابدا من العباد دعا له بالليل
فينبغي لطالب العالم ان لا يتهاون
بالاداب والسنن فان من تهاون بالاداب

حرم

[*quidam*] ex religiosis morabatur [*apud eum*] in nocte [*qui instruebat eum de modo acquirendi scientias.*]

Et convenit quærenti scientiam ne contemnat disciplinam & constitutiones, quoniam qui contemnit disciplinam privus fit constitutionibus & qui parvi pendit constitutiones privus est præceptis Dei. Et qui parvi pendit præcepta Dei privus est alterius vitæ. Et nonnulli eorum dixerunt hanc esse traditionem de Apostolo Dei, favor Dei super eo & pax. Et convenit ei ut multiplicet orationem & oret orationem humilium, quoniam hoc adjumentum est ei ad acquisitionem & ad discendum. ~~Et ego manifestavi seniori~~ Doctore glorioso, religioso Ilhugâg Nugm Ildin Amir Ibn Muhammed Ibn Ilnash cujus Deus misereatur,

Recitabo hi[illegible] compositum à seniore

Carmen:

Esto præceptorum & admonitionum observans,

Et in oratione assiduus & incumbens.

Et quære scientias legis, & esto diligens & opem pete [à Deo.]

In bonis [rebus] *eris Doctor jurisprudentia & observans*

جرم السنن ومن تهاون بالسنن حرم
الفرايض ومن تهون بالفرايض حرم الاخرة
وبعضهم قالوا هذا حديث عن رسول الله
صلي الله عليه وسلم وينبغي ان يكثر
الصلوة ويصلي صلوة الخاشعين فان
ذلك عون له علي التحصيل والتعلم
وانشدت للشيخ الامام الجليل الزاهد
الحجاج نجم الدين عمر بن محمد بن
النسفي رحمه الله شعرا

كن للاوامر والنواهي حافظا
وعلي الصلوة مواظبا ومحافظا
واطلب علوم الشرع واجهد واستعن
بالطيبات تصر فقيها وحافظا
واسال الهك حفظك راغبا
حفظك في فضله فالله خير حافظا

وقال رحمه الله

اطيعوا

Et ~~deprecare~~ Deum tuum, [~~&~~] ut custodiat te, ~~sponte sua~~ supplex

Et *Custodiet te ~~in~~ liberalitate sua : Deus enim est ~~bonum conservans~~.* optimus qui conservare possit. optimus conservator.

Et dixit [~~quidam~~] quidem cujus Deus misereatur :

Obedite Deo & seduli estote & ne pigri sitis.

Et vos ad Dominum vestrum revertemini

Et ne dormiatis : ~~meliores enim~~ optimi enim [sunt] *mortalium*

[redacted] *parum noctu dormiunt.* vel ad verb. parum est de nocte quod dormiunt

Et convenit ut secum habeat librum memorialem de omni statu in repertorium [*qui serviat ipsi ad invenienda ea quibus indiget*] & dictum est qui non habet librum memorialem in manica sua non stabilit sapientiam in corde suo. Et oportet ut sit in libro memoriali charta pura & habeat secum atramentarium ut scribat quicquid audit ; Et jam commemoravimus traditionem Helâli Ibn Jisâr cujus Deus misereatur.

اطبعوا الله وجدوا ولا تكسلوا

وانتم الي ربكم ترجعون

ولا تهجعو افخبار الوري

قليلا من الليل ما يهجعون

وينبغي ان يستصحب دفترا علي كل
حال ليطالعه وقيل من لم يكن الدفتر
في كمه لم يثبت الحكمة في قلبه
وينبغي ان يكون في الدفتر بياض
ويستصحب المحبرة ليكتب ما يسمع
وقد ذكرنا حديث هلال بن يسار
رحمه الله

فصل في ما يورث الحفظ وفيما يورث النسيان

الحفظ

واقوي اسباب الحفظ الجد والمواظبة
وتقليل الغدا وصلوة الليل وقراة القران
من اسباب الحفظ قيل ليس بشي ازيد
للحفظ

SECTIO XII.

De iis quæ cauſant memoriam, & de iis quæ cauſant oblivionem.

validiſſima

~~ET validiores~~ cauſæ memoriæ [*ſunt*] diligentia & aſſiduitas, ~~&~~ diminutio cibi & oratio noctis & lectio Alcorani ſunt ex cauſis memoriæ. Dictum eſt: non eſt quidquam quod augeat memoriam [*magis*] quam lectio Alcorani ocularis: & lectio Alcorani ocularis præſtantior eſt ob dictum ejus [*Prophetæ*] ſuper quem pax: Præſtantiſſima opera Sectatorum meorum eſt lectio Alcorani ocularis, & vidit Schiddâd Ibn Hakîm nonnullos familiares ſuos in ſomno & dixit: Quid rei inveniſti utilius? Dixit: Lectionem Alcorani ocularem. Et dicet [*legens Alcorânum*] quando reponit librum. In nomine Dei. Et: glorioſus ſit Deus: Et: laus Deo. Et: non eſt Deus niſi Deus. Et: Deus eſt maximus. Et: non eſt virtus neque poteſtas niſi in Deo Altiſſimo, maximo. Secundum numerum omnium literarum quæ ſcriptæ ſunt & ſcribentur in æternitatem æternitatum & ſecula ſeculorem. Et dicet poſt quamcunque literam ſcriptam: Credo in Deum unum, omnia vincentem, unicum, ſolum, verum, non habentem

etiam

(illud magis et in Arabico nam ...)

للحفظ من قراة القران نظرا وقراة القران
نظرا افضل لقوله عليه السلام افضل اعمال
امتي قراة القران نظرا وراي شداد بن حكيم
بعض اخوانه في المنام فقال اي وجدته
انفع قال قراة القران نظرا ويقول عند رفع
الكتاب بسم الله وسبحان الله والحمد
لله ولا اله الا الله والله اكبر ولا حول
ولا قوة الا بالله العلي العظيم عدد كل
حرف كتب ويكتب ابد الابدين ودهر
الداهرين ويقول بعد كل مكتوبة
امنت بالله الواحد القهار الاحد الحق
وحده لا شريك له وكفرت بما سواه
ويكثر الصلوات علي النبي عليه السلام
فانه ذكر ورحمة للعالمين قبل شعر

شكوت الي وكيع سو حفظي
فاوصاني الي ترك المعاصي

فان

bentem ſocium, & abnego quicquid eſt præter eum. Et multiplicet orationes ſuper prophetam, ſuper quem pax, quoniam ipſe eſt commemoratio & commiſeratio creaturis. Dictum eſt

Carmen:

Accuſavi apud Wakium pravam memoriam meam

Et commendavit mihi ut ego derelinquerem ſcelera.

Quoniam ſcientia eſt donum à Deo & donum Dei non datur rebelli.

Et abſterſio dentis, & potus mellis, & manducatio lactium & manducatio thuris cum ſaccharo & manducatio viginti unius uvarum paſſarum rubrarum ſingulis diebus jejuno ſtomacho cauſat memoriam & ſanat ex multis malis & infirmitatibus. Et quicquid diminuit phlegma & humiditates adauget memoriam. Et manducatio ejus quod adauget phlegma cauſat oblivionem. Quod autem cauſat oblivionem ſunt ſcelera & multitudo debitorum & ſollicitudines & mærores in rebus mundanis & multitudo occupationum & negotiorum. Et jam

فان العلم فضل من اله وفضل الله لا يعطي
لعاصي

والسواك وشرب العسل واكل الالبان
واكل الكندر مع السكل احدي
وعشرين زبيبة حمرا كل يوم علي الريق
يورث الحفظ ويشفي عن كثير من
الاسقام والامراض وكل ما يقلل البلغم
والرطوبات يزيد في الحفظ واكل
ما يزيد في البلغم يورث النسيان

واما ما يورث النسيان فالمعاصي
وكثرة الديون

والهموم والاخزان في امور الدنيا وكثرة
الاشتغال والعلايق وقد ذكرنا انه لا ينبغي
للعاقل ان يهتمر لامر الدنيا لانه يضر ولا
ينفع وهموم الدنيا لا تخلو عن الظلمة في
القلب وهموم الاخرة لا تخلو عن النور في
القلب

commemoravimus quod non conveniat intelligenti quod ſollicitus ſit de rebus mundanis quoniam [*hoc*] nocet & non juvat. Et ſollicitudines ſeculi non carent tenebris in corde & ſollicitudines de altera vita non carent luce in corde. Et apparet influentia ejus in oratione. Et ſollicitudo ſeculi impedit eum à bono. Et ſollicitudo alterius vitæ portat eum ad illud. Et occupatio in oratione [*portat eum*] ad humiliationem. Et acquiſitio ſcientiæ expellit ſollicitudinem & mærorem. Sicut dixit ſenior Doctor Nasr Ibn Ilhaſan cujus Deus miſereatur Ilmirginâni in quodam ſuo carmine, ~~ſibi ipſi~~:

Adjutorium pete O Naſr Ibn Ilhaſan

A quacunque ſcientia quæ thezaurizatur,

Quæ expellit mærorem.

Et quod eſt præter eam [ſcientiam] *vanum eſt, neque ei fides habetur.*

X in quodam ſuo etiam carmine

Et [~~dixit~~] X Senior[Doctor[glorioſiſſimus Nigm Ildîn Amr Ibn Mohammed Ilnasfj cujus Deus miſereatur de ~~quodam filio ſuo~~: quodam ſuo concubina

 Pax ... Gehina centes in Hist: Sarac.

القلب ويظهر اثره في الصلوة وهم الدنيا //
يمنعه من الخير وهم الاخرة يحمله عليه
والاشتغال بالصلوة علي الخشوع وتحصيل
العلم ينفي الهم والحزن كما قال الشيخ
الامام نصر بن الحسن رحمه الله المرغيناني
في قصيدة له

استغن نصر بن الحسن
بكل علم يختزن
ذاك الذي ينفي الحزن
وما عداه باطل لا يوتمن

وللشيخ الامام الاجل نجم الدين عمر بن
محمد النسفي رحمه الله في ام ولد له

سلام علي من يتمنني بظرفها
ولمعة خديها ولمحة طرفها //
سبتني واصبتني فتاة مليحة
تحيرت الاوهام في كنه وصفها //

فقلت

Pax ſuper illa [i.e. valeat] *quæ orphanum me reddidit pulchritudine ſua.*

Et rutilatione genarum ſuarum & furtivo intuitu oculi ſuo.

Captivum me fecit & expugnavit me puella pulchra.

In cujus deſcriptionis profunda cognitione obſtupuerunt cogitationes.

Et dixi: Prætervehere me & excuſatum me habeto, quoniam ego

Correptus ſum intimo amore acquiſitionis & detectionis ſcientiarum.

Et mihi inter quærentes virtutem & timorem [Dei]

Quies animi contenti [eſt] *præ utilitate pulchrarum mulierum & cognitione earum.*

Cauſæ vero oblivionis ſcientiæ [*ſunt*] manducatio coriandri recentis, pomorum acidorum,

فقلت ذريني واعذريني فانني
شغفت بتحصيل العلوم وكشفها
ولي في طلاب الفضل والتقي
غني عي غنا الغاينات وعرفها

عن غانيات
leg.

اما اسباب نسيان العلم في اكل الكزبرة الرطبة والتفاح الحامض والنظر الي المصلوب وقراة الواح القبور والمرور بين قطار الجمل والقا القمل الحي علي الارض والحجامة علي نقرة القفا كلها يورث النسيان

فصل فيما يجلب الرزق وما يمنعه
وما يزيد في العمر وما ينقص

ثم لا بد لطالب العلم من القوت ومعرفة ما يزيد فيه وما يزيد في العمر والصحة ليتفرغ لطلب العلم وفي كل ذلك صنفوا كتابا فاوردت بعضها هنا علي الاختصار

lege كتبا

& contemplatio suspensi [*hominis*] & lectio [*inscriptionum*] tabularum sepulchralium & transitus inter camelorum seriem, & projectio pediculorum vivorum super terram & extractio sanguinis ~~cum cucurbitis supra humeros.~~ Omnia hæc causant oblivionem.

SECTIO XIII.

De iis quæ afferunt bona, & quæ impediunt ea. Et [de iis] *quæ augent ætatem, & quæ diminuunt.*

DEinde necessarium est quærenti scientiam nutrimentum & notitia ejus quod auget id, & quod auget ætatem & sanitatem, ut vacet scientiæ. Et de his omnibus composuerunt ~~librum.~~ Et ego ~~[illegible]~~ nonnulla ex iis hic in compendio. Dixit Apostolus Dei, favor Dei super eo & pax. Non avertit fatum nisi oratio, & non auget ætatem nisi justitia, quoniam vir privatur bonis propter crimen quod perpetrat. Stabilitum est hac traditione, quod perpetratio sceleris sit causa privationis bonorum sed præcipue mendacium. Et de eo relata est peculiaris traditio. Et similiter somnus matutinus prohibet bona & nimietas somni causat paupertatem & paupertatem

الاختصار قال رسول الله صلي الله عليه
وسلم لا يرد القدر الا الدعا ولايزيد في
العمر الا البر فان الرجل ليحرم الرزق
بذنب يصيبه ثبت بهذا الحديث ان
ارتكاب الذنب سبب حرمان الرزق
خصوصا الكذب وقد ورد فيه حديث
خاص وكذا نوم الصبحة يمنع الرزق
وكثرة النوم تورث الفقر وفقر العلم ايضا
قال القايل سرور الناس في لبس اللباس
وجمع العلم في ترك النعاس وقال اخر
اليس من الخسران ان الليالبا تمر بلا
نفع وتحسب من عمر وقال

قم الليل يا هذا لعلك ترشد
الي كم تنام الليل والعمر ينفد

والنوم عريانا والبول عريانا والاكل
جنبا والاكل متكيا علي جنب
والتهاون

tem etiam ſcientiæ. Dixit dicens [i.e. *quidam*] lætitia hominum in induendis veſtimentis & collectio ſcientiarum in deſerendo ſomno. Et dixit alius. Nonne eſt jactura quod noctes tranſeant ſine utilitate, & computantur de ætate.

Et dixit:

Surge noctu o tu: forſan dirigeris.

Uſque quo dormies noctu ~~& conſumes ætatem.~~

Et dormire nudum & mingere nudum, ~~& manducare in latere~~ & manducare innixum lateri, & negligere ~~everſionem menſæ~~, & comburere cortices ceparum & allii, & verrere domum noctu, & relinquere immunditias in domo, & ambulare coram ſenioribus, & appellare parentes nominibus eorum, & ſcalpere dentes quovis ligno, & lavare manus luto & terra, & ſedere ſuper limine januæ, & inniti poſtibus januæ, & lavare ſe [*legaliter*] in latrina, & conſuere indumentum ſuper corpus ferentis, & detergere faciem induſio, & relinquere domum araneæ in domo, & negligere orationem, & feſtinare exitum

والتهاون بسقوط المايدة وحرق قشر البصل
والثوم وكنس البيت في الليل وترك
القمامة في البيت والمشي قدام المشايخ وندا
الوالدين باسمهما والخلال بكل خشبة
وغسل اليدين بالطين والتراب والجلوس
علي العتبة والاتكا علي احد زوجي الباب
والتوضي في المبرز وخياطة الثوب علي
بدنه وتجفيف الوجه بالثوب وترك بيت
العنكبوت في البيت والتهاون بالصلوة و
اسراع الخروج من المسجد بعد صلوة الفجر
والابتكار في الذهاب الي السوق والابطا
في الرجوع منه وشرا كسيرات الخبز من
الفقرا السوال ودعا الشر علي الولد وترك
تخمير الاواني واطفا السراج بالنفس كل
ذلك يورث الفقر عرف ذلك بالاثار وكذا
الكتابة بقلم معقود والامتشاط بمشط
منكسر

ex oratorio post orationem matutinam, & ire summo mane ad forum & diu morari in redeundo ex eo, & emere fragmenta panis ex pauperibus, petere & imprecari malum genitori, & omittere tectionem [*sit venia verbo*] vasorum, & extinguere lucernam flatu: Omnia hæc caussant paupertatem, [*quippe*] notum fuit hoc experientia. Et similiter scribere calamono doso & pectere [*barbam*] pectine fracto & omittere preces pro genitoribus, & cydaris fascias capiti circumtexere sedendo, & femoralia induere stando, & avaritia, & tenacitas, & prodigalitas & pigritia & incuria, & negligentia in negotiis. Et dixit Apostolus Dei, favor Dei super eo & pax; Descendere facite bona per eleemosynam. Et primitiæ benedictæ sunt, adaugent omnes gratias & præcipue bona, & pulchritudo characteris est [*una*] ex clavibus bonorum & hilaritas faciei & elegantia sermonis adaugent bona. Et de Hasano Ibn Aly [*memoratur*] cujus Deus misereatur, [*quod dixerit*] Mundatio atrii, & ablutio vasorum afferunt divitias. Et validiores causæ, quæ afferunt bona, sunt inchoatio orationis cum magnificatione & humiliatione, & rite exsequendo fundamentalia præcepta religionis & reliquas obligationes & constitutiones eorum, & reformationes eo-

V 2 rum,

منكسر وترك الدعا للوالدين والتعمم قاعدا
والتسرول قايما والبخل والتقتير والاسراف
والكسل والتواني والتهاون في الامور
وقال رسول الله صلي الله عليه وسلم استنزلوا
الرزق بالصدقة والبكور مبارك يزيد في
جميع النعم خصوصا في الرزق وحسن الخط
من مفاتيح الرزق وبسط الوجه وطيب
الكلام يزيد في الرزق وعن الحسن بن
علي رحمه الله كنس الفنا وغسل الاناء
مجلبة للغنا واقوي الاسباب الجالبة
للرزق اقامة الصلوة بالعظيم والخشوع
وتعديل الاركان وساير واجباتها
وسننها وادابها وصلوة الضحي في ذلك
معروقة وقراة سورة الواقعة خصوصا بالليل
وقت النوم وقراة سورة الملك والمزمل
والليل اذا يغشي والم نسرح لك وحضور
المسجد

rum, & oratio antemeridiana in hoc nota eſt [i. e. *efficax in augendis bonis*] & lectio Suratæ ~~currentis~~ [*quæ diei ſtatuto convenit*] præcipue in nocte tempore ſomni & lectio Suratæ Regni, & Ilmuzammel, & Illeil Ida Jugſchb & Alam Niſchrah Lak, & adeſſe in oratorio ante datum ſignum & aſſiduitas in purgatione legali & præparatio ad preces matutinas & ad orationem peragendam in domo [*privatim*] & ut loquatur verba mundana poſt orationem peractam [*in domo*] & non multiplicet colloquium cum mulieribus niſi quando adeſt neceſſitas, & ut ne loquatur verba popularia. Et dictum eſt: qui occuparur in eo quod ad ipſum non pertinet, ~~prætergreditur~~ id quod ad eum pertinet. Dixit Abu Zargamhar: quando vides virum multiplicare verba certus eſto de ſtultitia ejus. Et dixit Ali cui Deus ſit propitius: Cum perfectus fuerit intellectus diminuuntur verba. Et dixit, cujus Deus miſereatur: Inveni ad hoc propoſitum

Carmen:

Quando perfectus eſt intellectus hominis diminuitur ſermo ejus

المسجد قبل الأذان والمداومة علي الطهارة
واذا سنة الفجر والوتر في البيت وان لا
يتكلم بكلام الدنيا بعد الوتر ولا يكثر
مجالسة النسا الا عند الحاجة وان لا
يتكلم بكلام لغو وقبل من اشتغل بما لا
يعنيه يفوته ما يعنيه قال ابو زرجمهر
اذا رايت الرجل يكثر الكلام فاستيقن
بجنونه وقال علي رضي الله عنه اذا تم
العقل نقص الكلام وقال رحمه الله وقد
اتفق لي في هذا المعني نظم

اذا تم عقل المر قل كلامه
وايقن بحمق المر ان كان مكثرا

ومما يزيد في الرزق ان يقول كل يوم
بعد انشقاق الفجر الي صلوة ماية مرة
سبحان الله العظيم سبحان الله وبحمده
استغفر الله واتوب اليه وان يقول لا اله الا الله
الملك

Et certus esto de insipientia hominis, si fuerit loquax.

Et ex iis quæ augent bona, [*est*] ut dicat singulis diebus post eruptionem diluculi usque ad orationem [*antemeridianam*] centum vicibus: Laudatus sit Deus magnus, Laudatus sit Deus; & laude ejus ego veniam peto à Deo, & redeam ad eum. Et dicat: non est Deus nisi Deus, Rex, verax, manifestus, singulis diebus mane & vespere centies & dicat post orationem diluculi singulis diebus: Laus Deo, & laudatus sit Deus, & non est Deus nisi Deus, triginta tribus vicibus. Et: Deus maximus, triginta quatuor vicibus. Et post orationem vespertinam similiter. Et veniam petat à Deo sublimi 70. vicibus post orationem diluculi & multiplicet sermonem [*hunc*] Non est robur neque potentia nisi in Deo sublimi & magno. Et oratio super Prophetam, super quem favor Dei & pax. Et dicet die Veneris 70 vicibus: O Deus dita me licitis tuis, ne indigeam illicitis, & sufficientem me redde beneficentia tua [*ne indigeam*] eo quod est [i. e. *quoquam*] præter te. Et dicet hanc gratiarum actionem singulis diebus & noctibus: Tu es Deus for-

tis.

الملك الحق المبين كل يوم صباحا ومسا
ماية مرة وان يقول بعد صلوة الفجر كل
يوم الحمد لله وسبحان الله ولا اله الا الله ثلثا
وثلثين والله اكبر اربعا وثلثين مرة وبعد
صلوة المغرب ايضا ويستغفر الله تعالي سبعين
مرة بعد صلوة الفجر ويكثر من قول لا
حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم والصلوة
علي النبي عليه الصلوة والسلام ويقول يوم
الجمعة سبعين مرة اللهم اغنني بحلالك عن
حرامك واكفني بفضلك عمن سواك
ويقول هذه الثنا كل يوم وليلة انت الله
العزيز الحكيم الكريم انت الله الملك
القدوس انت الله الحكيم الكريم * انت
الله خالق الخير والشر * انت الله خالق
الجنة والنار * عالم الغيب والشهادة عالم السر
والخفي * انت الكبير المتعال * انت
الله

tis, ſapiens, liberalis. Tu es Deus, Rex, Sanctus. Tu es Deus clemens, liberalis. Tu es Deus creator boni & mali. Tu es Deus creator Paradiſi & ignis, cognoſcens arcana & manifeſta, cognoſcens myſterium & abſconditum. Tu es Deus grandis, ſublimis. Tu es Deus creator omnium rerum, & ad te revertentur omnia. Tu es Deus judicans in die judicii: non præteriſti neque præteris. Tu es Deus, non eſt Deus niſi tu, unus, perpetuus, non generavit, neque generatus eſt, neque fuit ei ſimilis quiſquam, Tu es Deus, non eſt Deus niſi tu, miſericors miſerator. Tu es Deus, non eſt Deus niſi tu, Rex Sanctus, pax, fidelis, ſecurum reddens, validus, robuſtus, ſublimis. Non eſt Deus niſi tu. Deus creator & conditor, efformans, cui nomina perfectionis [*conveniunt.*] Laudet eum quidquid in cælis & in terra eſt. Et ipſe eſt fortis, ſapiens. Et quod adauget ætatem eſt juſtitia & derelictio nocumenti & veneratio ſeniorum, & ~~oratio miſerationis~~ [*in qua petit miſericordiam à Deo*] & quod dicat quando ſurgit manè & quando veſperaſcit ſingulis diebus tribus vicibus: Laudatus ſit Deus, impletio ſtateræ & finis [*complementum*] ſcientiæ & perfectio clementiæ, & ponderatio cælorum. Et, laus Deo, impletio ſtateræ, & finis ſcientiæ & perfectio clementiæ & ponderatio cælorum. Et non eſt Deus præter Deum, impletio ſtateræ & finis

rectius Liberalitas in propinquos

الله خالق كل شي والبك يعود كل شبي
انت الله ديان يوم الدين لم تزل ولا تزال *
انت الله لا اله الا انت احدا صمدا لم يلد ولم يولد
ولم يكن له كفوا احد * انت الله لا اله الا
انت الرحمن الرحيم * انت الله لا اله الا انت
الملك القدوس السلام المومن المهيمن العزيز
الجبار المتكبر * لا اله الا انت الله الخالق
الباري المصور له الاسما الحسني يسبح
له ما في السموات والارض وهو العزيز
الحكيم * ومما يزيد في العمر البر وترك
الاذي وتوقير الشيوخ وصلة الرحم وان يقول
حين يصبح ويمسي كل يوم ثلث مرات
سبحان الله ملا الميزان ومنتهي العلم ومبلغ
الرضا وزنة العرش * والحمد الله ملا الميزان
ومنتهي العلم ومبلغ الرضي وزنة العرش *
ولا اله الا الله ملا الميزان ومنتهي العلم ومبلغ
الرضا وزنة العرش * والله اكبر ملا الميزان
ومنتهي العلم ومبلغ الرضا وزنة العرش *
ويتحرز عن قطع الاشجار الرطبة الا عند
الضرورة واسباغ الوضو والصلوة بالتعظيم
وقراة

Sur: 112 tota.

Sur: 59: 24

Centies Roc in Corano.

ſcientiæ & perfectio clementiæ & ponderatio cælorum. Et Deus eſt maximus, impletio ſtateræ, & finis ſcientiæ, & perfectio clementiæ & ponderatio cœlorum. Et caveat ſibi ab abſciſſione arborum humidarum [*virentium*] præterquam in neceſſitate. Et completio lotionis legalis, & oratio cum magnificatione & lectio Alcorani. Et Alcorani in peregrinatione & in diebus feſtis Meccanis [*in commoratione Meccana*] & conſervatio ſanitatis. Et neceſſe eſt ut addiſcat aliquid de Medicina. Et benedictionem (*) accipiet à dictis, traditis in Medicina quam collegit Senior Doctor Abu il Abbas il Muſtagfari in libro ſuo dicto Medicina Prophetæ, ſuper quem favor Dei & pax, quem [*librum*] inveniet qui eum quærit.

X 2 Hæc

(*) Benedictionem accipiet, hoc eſt legat illa dicta ut per ea benedicatur.

وقراة القران والقران بين الحج والعمرة
وحفظ الصحة ولا بد من ان يتعلم شيا من
الطب ويتبرك بالاثار الواردة في الطب
الذي جمعه الشيخ الامام ابو العباس
المستغفري في كتابه المسمي بالطب النبي
عليه الصلوة والسلام يجده من يطلبه

Hic deſinit textus Arabicus Borhaneddini.

Hæc Arabica in fine Codicis Roſtgaardiani a Salomone Damaſceno, qui eum deſcripſit, adjecta leguntur.

* * *

نجز من نساخة هذا الكتاب في سنة الف
وستماية وسبعة وتسعين للتجسد الالهي
نحو حساب اللا يتينيين وذالك في مدينة
پهريس المحروسة وقد نسخ من كتاب
تاريخه سنة اثني وخمسين وتسعماية
للهجرة مع الحواشي وقوبل ايضا مع
حواشي مجلد اخر تاريخه سنة تسعماية
وثمانية وثمانين للهجرة حيث محرر اسم
المصنف هكذا برهان الدين الزرنوخي
تلميذ صاحب الهداية

EADEM LATINE.

Finita fuit tranſcriptio hujus libri anno 1697 Incarnationis Divinæ juxta computum Latinorum. Et hoc in urbe Pariſienſi, conſervanda [*à Deo*] & tranſcriptus eſt ex quodam codice cujus æra [*erat*] annus 952 Hegiræ, una cum ſcholiis marginalibus, & collatus fuit inſuper cum ſcholiis marginalibus alterius codicis cujus æra [*erat*] annus 988 Hegiræ, ubi invenitur ſcriptum nomen Auctoris hoc modo, Borhan eddin Ilzarnuchi, Diſcipulus Auctoris [*libri qui inſcribitur*] Ilhidajat, *Directio*.

ALTERA VERSIO

HUJUS LIBELLI ARABICI

CONCINNATA

AB

ABRAHAMO ECHELLENSI

SYRIACARUM ET ARABICARUM

LITERARUM

CHRISTIANISSIMI REGIS

Interprete, ac earundem in Academia Parisiensi Professore

CUM EJUSDEM NOTIS.

ILLUSTRISSIMO D.D.

P. SEGVIERIO

FRANCIAE CANCELLARIO.

ADmiraberis forsan, vir illustrissime, alienigenam hominem, & vix tibi de facie notum, sese conspectui tuo sistere, barbarumque offerre munusculum. At praeter te admirabitur nemo, quia singulari quadam modestia solus ipse magnitudinem tuam non ostentas. Nam si ego ignotus, cuinam, & ubi gentium ille non est notus, cujus sapientiam totus suspicit Orbis, cujus mellea eloquentia ubique mirifice personat, cujus eruditionem mirantur omnes, cujus liberalitatem summam docti ac studiosi quique experiuntur, cujus effusa benignitas cunctos perhumaniter complectitur, cujus prudentia incredibili, & judicio, admiratione omnium, supremus hujus augustae monarchiae regitur magistratus, ut unus quidem tot rebus administrandis, quot aliorum complures vix sufficiunt, non modo par sit, verum etiam supersit? Quidni ergo, si unus ego cum caeteris omnibus, amplissimarum virtutum tuarum allectus & compulsus quodammodo ornamentis, &

ſplendore me conſpectui tuo committere audeam, & barbarum offerre munuſculum, latina toga utcunque veſtitum, ubi alii haud tua magnitudine indigna offerunt. Quia, ut ait D. Hieronymus, *offert unuſquiſque quod poteſt, alii aurum, argentum, & lapides pretioſos, alii byſſum, & purpuram, & coccum offerunt, & hiacynthum: nobiſcum bene agitur, ſi obtulerimus pelles, & caprarum pilos.* Sed quid? hoc munerum ſingulare, ac proprium eſt, ut ſuam ſemper dignitatem, & ſplendorem a digniori capiant, cum offeruntur, vel accipiuntur. Quod cum ita ſit, nec barbarus ſane nec exiguus amplius cenſendus erit is libellus, ſi illum tua dignaberis benignitate, vir ſumme. His quoque acceſſit illuſtriſſimi viri Abbatis Andreae Mondini hominis incomparabilis virtutis, cui plura multis debeo nominibus ob infinita collata mihi beneficia, auctoritas, & conſilium, quod animos addidit. Si ea igitur qua ſoles benevolentia hanc ad ſcientias comparandas excipies ſemitam, magis magiſque animos ad majora addes, Arabumque eruditionem ab incunabulis ad perfectam perduces aetatem, & ex tenebris bàrbariei ad latinam lucem deduces. Quamplurima enim volumina omnis argumenti adhuc latini ſermonis neſcia latent, tum in Bibliotheca Chriſtianiſſimi Regis, tum in celeberrima illà Cardinalis Mazarini, quibus indies quoque immenſa illius principis liberalitate fit acceſſio. Peregregia etiam tam Eccleſiaſticarum, quam profanarum, & naturalium hiſtoriarum, Philoſophiae, Medicinae, Mathematicarum, Moralium, Poëtarum, & Humaniorum literarum, ac omnis generis externarum linguarum exhibet nobis Bibliotheca illuſtriſſimi viri Gilberti Gaulmini Chriſtianiſſimi Regis a ſacratioribus conſiliis, & libellorum ſupplicum praefecti, cunctarum ſcientiarum, & linguarum cognitione, omnium admiratione, unici. Nonnulla quoque Arabica habet vir ille clariſſimus, atque non de Gallia ſola, ſed de univerſo Chriſtiano orbe optime meritus Guido Mi-

chaël

chaël Le Jay regi a consiliis, qui animo plusquam regio opus illud Bibliorum multijuge, quod vix summi principes tentare ausi essent, & aggressus & ad finem, omnium bonorum applausu, perduxit. Aliqua extant quoque Arabica, Persica, ac Turcica apud clarissimum juvenem, & literarum amantissimum, studiosissimumque linguarum Nicolaum Melchisedech Thevenot, & alios doctos viros, quibus regia haec urbs, Orbis ferme reliqui aemula, refertissima est; & plura indies a literarum amantissimis comparantur. Nos etiam non contemnendi argumenti habemus nonnulla Syriaca, & Arabica. Sed quid? Adhuc sane majora, V. I. Orbis Arabibus debet, quod ab interitu vendicarint lucubrationes quamplurimas, quae Graecis, & Latinis, vel temporis injuria, vel incuria hominum, maximo doctorum virorum moerore, & literariae reipublicae detrimento; exciderunt. Quid enim restat Latinis ex CXLII. libris Titi Livii, Romanarum rerum scriptoris eloquentissimi, de quo ita D. Hieronymus ad Paulinum: *Ad Titum Livium lacteo eloquentiae fonte manantem, de ultimis Hispaniarum, Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus: & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit?* Sane XXXV. tantum. Ubi reliqui? interierunt Latinis suis, integri vero extant apud Arabes, quos barbaros vocant, eorumque unum exemplar servatur in regia hispaniarum Bibliotheca. Graeci quot habent ex Apollonii Pergaei octo libris? quatuor. De reliquis quid factum est? interiere suis, integri tamen extant apud Arabes, habeturque eorum exemplar elegantissime conscriptum in Bibliotheca serenissimi Magni Ducis Hetruriae. Aristotelis quamplurima opera praetereo; de duobus Euclidis postremis libris, nempe 14. & 15. qui habentur in Bibliotheca Eminentissimi Cardinalis Mazarini, nihil dico. Quidni si Salomonis ille liber, in quo *disputavit super lignis, a Cedro, quae est in Libano, usque ad hyssopum, quae*

egreditur de pariete: & disseruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus, apud Arabes adhuc reperiatur? Certe inter ipsos hactenus eo sub nomine circumfertur, ajuntque reginam Sabae, seu Arabiae illum habuisse a Salomone Arabice versum, cum venit tentare eum in aenigmatibus. Et quidem, si Salomonis non est, Salomone forte non est indignus. Hanc igitur literariam disciplinam tua ut illustres eruditione, V. I. condias sapientia, promoveas auctoritate, meque alienigenam, qua soles alios benignitate, in tua complectaris clientela humiliter exoro, dum omnia tibi fausta precor, atque sum.

Humillimus & obsequentissimus servus

ABRAHAMUS ECCHELLENSIS.

PRAE-

PRAEFATIO OPERIS
AD
LECTOREM.

NEscio quo errore persuasum est, Lector humanissime, Mahometum pseudoprophetam illum Arabem sequacibus studia literarum omnium interdixisse, ut nihil propterea sapere isti velint, nec alios vel intueri libros praeter unum Alcoranum; cum nulla tamen sit gens forsan, quae literas, & literatos aeque veneretur, nulla, quae libros tam ab Hebraeis, Syris, Chaldaeis, Aegyptiis, Indis, Graecis, Latinis, aliisque nationibus, quam a suis Auctoribus profectos, acuratius perquirat, diligentius exscribat, ac in suam vertat Arabicam linguam, vel horum interpretes liberalius compenset. Unius Almamuni gentis Chalifa, seu Imperatoris, ut de reliquis nunc sileam, quantum isti in literarum studia sint propensi, & ferantur, exemplum commonstrat. Quippe qui celeberrima erexit gymnasia, doctos quosque amplissimis conduxit stipendiis, infinitum propemodum alebat studiosorum numerum, nec homines beneficiis alliciebat ad studia tantum, & invitabat, sed etiam ipsemet frequentando scholas, eos ad id compellebat quodammodo, & urgebat, ut ejus aevi tam Christiani, quam Arabes referunt historiographi. Librorum, quos undique ex omnibus linguis omnis argumenti infinita auri vi comparaverat, id praemii constituerat interpretibus, ut auri tantum singulis appenderetur, quantum libri ab ipsis versi pendebant. Quod animadvertens Indus quidam elegantissimorum Apophthegmatum centuriam ex sua in Arabicam versam linguam & in marmorea insculptam tabula ei obtulit, principis liberalitatem, regium animum, ac in studia ingentem amorem

tentare his volens. At ille, postquam magna voluptate ea legisset, vel hominis admiratus solertiam, vel Apophtegmatum elegantia, & novitate raptus, vel avaritiam, ut summo principe indignam, detestans, acsi hominis captiosum donum minime deprehendisset, ex more constitutum praemium illi appendi jussit. Nihilo tamen minus nemo ferme est, qui tamquam pro certo non habeat, atque credat, Pseudoprophetam illum suis stricte literarum prohibuisse studia, & ipsos huic sui Auctoris religiose institisse semper decreto. Nam hoc nobis a natura comparatum est, ut quae semel, ut vera nostrae insederint menti, vix vel evidentissimis demonstrationibus depelli, aut deleri possint. Vulgo creditum est aliquando, Pseudoprophetae sepulchrum pendere e magnete, quis nunc tantus erit, qui ipsi contrarium dissuadere valeat vel ipsorum Mohametanorum scriptorum testimoniis, inter quos, ubi infelix illud cadaver jaceat; non constat. Chamaleontem solo aëris haustu vivere ab omnibus fere creditur, tamen eum muscis, ac aliis ejusmodi vesci insectis, certum est, ut ipsemet in Oriente millies observavi. Viperae foetus disruptis maternis lateribus prodire, graves scripsere Auctores, ac vulgo pertinaciter creditur: eam tamen aliorum serpentum more parere absque ullo vitae periculo centies, milliesque observatum est in Oriente a summo viro, & ipse apud illum hisce saepe vidi oculis. De Coralio, unionibus, & margaritis a compluribus Auctoribus haud postremae notae affirmatum est, ac literis consignatum, & vulgo tenacius creditur, eas sub aquis molles esse, ad aërem vero eductas indurescere, quod experientia falsissimum esse commonstrat. Dum igitur apud me cogitabam, de hoc argumento aliquem edere tractatum, ut fidem meam liberarem, ut qui amicis compluribus avide quaerentibus semper respondi, Mahometum nequaquam studia literarum interdixisse; in hunc incidi libellum inter conficiendum catalogum librorum Mss. Syrorum, atque Arabum Bibliothecae Eminentissimi D. Cardinalis Mazarini, quam

opera doctissimi viri, ac in dignoscendis seligendisque optimis quibusque libris hac nostra aetate nemini secundi D. Gabrielis Naudaei, ad publicam studiosorum utilitatem, & commodum immensi animi liberalitate instituit. Qui sane libellus prolixiorem mihi ademit laborem, quia quae longiori tempore a pluribus Auctoribus compilanda erant, ille exhibet solus, oportuitque tantum eum docere latine loqui, quod unius hebdomadis spatio factum est; si autem ineleganter, satis est, si intelligatur.

Porro diffitendum non est, Mahometanos Scriptores aliquos totam aliquando philosophiam damnasse, tamquam cum suae Legis principiis minime congruentem, aliquando solam Logicam, seu dialecticam, quia ex ejus fundamentis & principiis Alcorani plura evertuntur principia, & propositiones. Hinc Mahometus Algazalus senior factus, philosophiae non solum valedixit, sed etiam acerrime impugnavit inscripto opere : Destructio philosophiae. *Algazalo respondit Averroës alio opere hoc insignito titulo :* Destructio destructionis Philosophiae, *& eum a legalibus, nempe Alcorani studiosis, perversum fuisse in praefatione asserit. Nemo enim Arabum philosophorum tam ineptus est, ut Alcorani plurimas naenias non derideat, & excipiat cachinnis. Hoc unum instar omnium sit. Asserit Mahometus, terrae molem, cum in aëre suspensa, & librata esse non possit, Tauri cujusdam ad id creati cornibus impositam fuisse, ut sustentaretur, ne suo pondere deorsum labatur; Is vero aliquando onere lassus alternis vicibus cornua supponit, ex quo terraemotus oriuntur. Tauri forte hujus cornu unum regno subest Neapolitano, quod tam frequentibus quatiatur terraemotibus. Quantum autem haec, ac similia cum philosophiae congruant principiis, nemo cordatus non videt. Mirum ergo non est si quidam suae legis studiosi philosophiam damnent, saltem quoad eas partes, quae a lege dissentiunt. Nec Mahometani soli philosophiam damnarunt hoc modo, sed*

etiam

etiam priscorum patrum aliqui, praesertim peripateticam.

Jam dictis alia aliorum amicorum accessit exactio, qui non minus avide scire avent, quo in poëtica Arabes acumine, & dicendi pollent facundia. Quibus hoc etiam libello facere satis duxi, cum diversi stili multorum sit refertus Epigrammatum; quamquam nativum haec stilum, & linguae proprietatis, acumen, gratias, & lepores servare non possunt, quod hoc sit versionum ex una in aliam linguam ineluctabile fatum, & defectus, ut Ecclesiastici prologi etiam Auctor, & quotquot sunt multarum linguarum periti.

Opus praeterea eo libentius suscepimus, quod praeter utilissimas regulas ad scientias comparandas, tot est refertum virtutum omnium encomiis, ac laudibus, & contra vitiorum vituperationibus, ut nemo Christianus studiosus illud legere possit, quin maximo suffundatur pudore, & ad virtutes ardentius amplectendas, & vitia execranda non exstimuletur. Nam si Christianus, nempe legis totius perfectionis plenitudinis studiosus, audiat ea ab Ethnicis & publicanis doceri, & fieri: Discendi praeceptum omnes obstringit fideles, quia omnes ex aequo tenentur Deum cognoscere, & ea, quae ad suae artis, & professionis spectant, scire, ne peccata in civilibus contractibus, societatibus, ac aliis ejus generis committantur, quibus religionis integritas, ac sanctitas violetur: *Nonne maximo pudore perfundi debeat, si ita studiis operam navet inerte, ut quae Deo debentur, quaeque ejus professionis exigant partes, nesciat? Quid praestare ille debeat, cum hunc audit publicanum inculcantem?* Philosophus sua sorte sit contentus, ac in Deo collocet fiduciam: *si sua ipse non sit contentus, cum sit ex eorum numero, quibus dictum est:* Nolite ergo solliciti esse dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? *De voluptatibus, quae ex studio capiuntur, quid dicendum erit, dum audient studiosi publicanum istum*

post

post quaestionis alicujus solutionem ita exclamantem: Ubinam sunt reges? ubinam principes? ubinam regum filii suis innatantes voluptatibus? longe procul absunt ab iis voluptatibus, quibus philosophiae beneficio fruimur. imo nostris illae comparatae, stercus sunt, foetor, vapor, nihil. *Quid dicam de animi moderatione, de humilitate, de honore exhibendo praeceptoribus, parentibus, ac majoribus, de vindictae contemptu, de hostibus patienter sustinendis, & virtutum potius accessione quotidiana, & cumulo superandis, quam ferro? de praeparatione ad mortem, ne eo imparati appulamus, ac demum, ut cuncta uno complectar verbo, de virtutibus omnibus? sane operibus virtutis fides si adesset, multi ab Oriente, & Occidente venirent, & recumberent cum Abraham, & Isaac, & Jacob: filii vero regni ejicerentur in tenebras exteriores. Quid pluribus? satius id ex ipso constabit textu, quam a nobis dici possit.*

Nunc ad versionem divertamus, de qua humanissimum lectorem sequentia admonitum esse volumus. Primum, quaedam Gentis superstitiosa expressimus, tum ut fidelem tibi exhibeamus versionem, tum ut videas quibus in tenebris, errorumque involucris sint involuti, qui insanas, ac falsas sequuntur doctrinas. Quid, sodes, ad bonorum, facultatumque diminutionem haec faciunt ex Legis Mahometanae praescripto: immejere nudum, nudum jacere, caeparum, & allii comburere cortices, aedes converrere noctu, ac ejusmodi, de quibus agitur capite postremo? secundum, cum studiosus jubeatur legere Alcoranum, aut faciem ad meridiem inter legendum vertere, & id genus, scias hic esse sermonem cum Mahometano studioso. Tertium, Mahometani illi suum pseudoprophetam multis decorare assolent honoris titulis, & epithetis, uti sunt, Propheta: prophetarum sigillum: Dei Apostolus: Missus in Misericordiam omnibus gentibus: mortalium optimus: Deus oret super illum: *& plura ejusmodi, quae obmisimus,*

 sa-

satiusque te admonitum duximus, quoties hoc nomen, Mahometus, *tibi occurret absque addito epitheto, illud de pseudopropheta intelligas.*

Caeterum aequi bonique quod factum est consule, optime Lector, hisque nostris lucubrationibus fruere, & fave, dum tibi alia majoris momenti meditamur. Vale.

INDEX CAPITUM.

PRAEFATIO AUCTORIS.
CAPUT I. De praecepto dicendi.
CAP. II. De intentione.
CAP. III. De electione generis Scientiae, Praeceptoris, Socii, necnon de constantia Studiosi.
CAP. IV. De honore Sapientiae, & Sapientibus deferendo.
CAP. V. De Diligentia, & assiduitate.
CAP. VI. De Lectionis auspicatione, quantitate, ac ordine.
CAP. VII. Sua sorte Philosophus sit contentus, ac in Deo ponat fiduciam.
CAP. VIII. De tempore comparandae sapientiae.
CAP. IX. De animi moderatione & in proximum caritate.
CAP. X. De progressu in studiis sapientiae faciendo.
CAP. XI. De Religione, & Pietate.
CAP. XII. De iis, quae memoriam augent, vel oblivionem inducunt.
CAP. XIII. De illis, quae bona augent, vel impediunt, ac de iis, quae vitam producunt vel corripiunt.

IN NOMINE DEI
MISERICORDIS MISERATORIS,
Cujus opem imploramus.

P R AE F A T I O.

DEo Optimo Maximo laus, qui intellectus virtute nos beatis aequavit ſpiritibus, & ſcientiae dono caeteras praecellere fecit creaturas, ut perinde immortales a mortalibus pro tantis beneficiis illi referendae ſint grates, ac laudes debitae. Nunc autem implorandum nobis eſt auxilium ejus, ut quae ad ſcientias, quae ſunt hujus intellectus objectum, ſit facilior via & methodus, facilius oſtendamus.

Cum plures itaque noſtra hac aetate viderem ſtudioſos multum in comparandis ſcientiis terere ſtudii, nihil vero proficere, aut parum, eo quod, quae ſit recta via, & eo ducens ſemita, ignorent; operae pretium me facturum exiſtimavi, ſi tritam experientia a majoribus noſtris indigitavero eis viam, ut non tam ſcientias ipſas, quam ſcientiarum ſcopum attingant, qui eſt opus tendens ad ultimum finem. Siqui-

dem, ut Mahometus ajebat; *ſcientia ſine bonis operibus eſt abominatio, & opera ſine ſcientia ſunt aberratio.* In ſtudioſorum igitur gratiam breviter materiam hanc tractare ſecundum Majorum traditiones, ac obſervatas regulas apud me ſtatui. Libellum autem hunc inſcripſi, *Semita ſapientiae*, ſive *ad ſcientias comparandas Methodus*, eumque juxta materiae exigentiam & varietatem, in tredecim diviſi capita, ut ſequitur.

CAPUT PRIMUM.

De praecepto diſcendi.

OMnes praeceptum diſcendi obſtringit fideles. Primo, quia omnes ex aequo homines Deum Opt. Max. tanquam Creatorem, & Dominum mundi hujus agnoſcere tenentur, atque adeo omnia, quae ad ipſius ſpectant cultum: ut pro creationis, conſervationis, ac hujuſmodi infinitorum beneficio, aliquam laudis & gratiarum actionis ei rependerent partem.

Secundo, unuſquiſque tenetur ea, quae ad ſuae artis, profeſſionis, conditionis, ac ſtatus officium ſpectant, dignoſcere, ne peccata in civilibus contractibus, ſocietatibus, ac aliis ejus generis committantur, quibus religionis integritas, ac ſanctitas violetur. Quamobrem rogatus aliquando Mahometus Benhaſanus, ut tractatum ederet aliquem de rebus ad religionem ejuſque cognitionem ſpectantibus, reſpondit: ſe jam edidiſſe tractatum de Jure Civili. Quaſi his verbis innuere voluiſſet, jura etiam civilia ad religionis ſpectare integritatem, cum ex illis dignoſcatur, quinam ſint liciti, quinam vero illiciti contractus; quid venditor, quidve emptor praeſtare debeat, ne humanae ſocietatis jura violentur, & foedera frangantur, atque ſic de caeteris hominum profeſſionibus arguendum eſt.

Tertio, ex ipſius rei dignitate, honeſtateque trahi, & allici quiſque debet ad ſcientiam comparandam, cujus

jus nobilitate, & praestantia multo magis gloriandum nobis est, quàm vel generis claritate, vel bonorum affluentia, vel splendore armorum, ut jampridem poëta his cecinit versibus.

Non est opibus jactandum nobis, nec claritate generis,
Sed scientia, virtutibus, morumque probitate.

Alius ita gloriabatur.

Jactent arma alii, jactent trophaea, triumphos,
Ast mihi calamus arma, libri sunt trophaea, triumphi.

Quarto, ipso etiam Jure Naturae ad scientias adipiscendas obstringimur, cum istae sint objectum intellectus humani, quo a caeteris distinguimur animantibus, illisque dominamur, cum reliqua communia habeamus cum illis. Quinimo in multis nos longe superant, & praestant, ut Leo fortitudine, olfactu Canis, Lynx visu, pernicitate Cervus, &c. Verum haec omnia, istius portionis ratione habita, Deus Opt. Max. ad primum adduxit parentem, ut singulis nomina, juxta ipsorum naturam, & proprietatem, tamquam in signum, & notam dominii inderet, imponeretque.

Quinto, ex utilitate adhuc & necessitate, magni scientia facienda est, cum nemo nesciat cordatus, eam nobis medium esse ad cognitionem boni, atque mali, eandemque praescribere nobis regulas, quae, ut a malo declinemus, ostendunt, & bonum ut sequamur, hortantur, ac praecipiunt. Scientia probis hominibus, Superbiae Humilitatem, Luxuriae Continentiam, opponendas esse demonstrat. Ipsa nihil Liberalitate summos viros decere magis clamitat, & avaritia nihil sordidius, aut turpius esse admonet: ut hanc tamquam suae dignitatis, & splendoris pestem fugiant, illam vero tamquam laudum omnium cumulum amplectantur. Ejus ultro necessitatem nobis commonstrant necessitudo rerum & eventus; siquidem in religione, aut regione quacunque ubi doctores defecerint, eo ipso & religio languit, ac fere extincta est: haeresium, atque iniquitatum succrescentibus dumetis. Summi ergo Sacer-

dotis officium eſt, homines ad literarum ſtudia capeſſenda non ſolum incitare, atque allicere beneficiis, verum compellere, atque cogere. Quamquam nemo ratione praeditus & intellectu, ad id incitari ferat, nedum cogi: cum quaedam ſcientiae partes ſe habeant ad animam rationalem, ut cibus ad corpus ſine quo ſuſtentari nequit: quaedam vero aliae inſtar ſint medicamenti, quo animi languores ſanantur, & curantur morbi. De hiſce ſigillatim edidit libellum eruditiſſimum Naſerdinus Abukaſemus, ad quem religionis pietatiſque amatorem, nunc remittimns. Ad ea fere omnia, quae hactenus a nobis ſunt dicta, ita elegantiſſimis verſibus poëta homines hortatur.

Diſce, atque perdiſce, quoniam ſcientia doctis
Ornamentum eſt, ſimulque ad cunctas ſemita laudes:
Nec vel longaevus negligas proficere ſemper,
Atque in ſcientiarum pelago continuo nata.
Tibi imprimis cordi ſint ſanctarum ſtudia Legum.
Quae juſtitiam adminiſtrant cunctis, pietatemque augent.
Hae ſunt religionis ſcientia, ſunt regula morum,
Tutumque munimentum adverſus iniquitatum impetus.
Et quidem unus juriſperitus, idemque pius
Formidabilior eſt daemoni, quam religioſi mille.

Verum non omnia, quae ſcientiae nomen prae ſe ferunt apud vulgus hominum, eo ſunt digna titulo & nomine, ac praeſertim (ut reliqua nunc omittam) Aſtrologia illa judiciaria, poſt quam multorum judicia miſere pereunt, dum aliis bona divinant, & praenunciant proſpera. Hinc plane videmus, eam probiſſimis quibuſque viris doctis, non ſolum vanam, ſed illicitam etiam, ac impiam ſemper habitam fuiſſe; nam decreta Dei nemo effugere pro certo valet, aut declinare obſervatione aſtrorum. Ex quo id frequenter in ore Mahometus habebat: *Aſtrologus eſt improbus Deo, exoſus hominibus, carus daemoni, igni reſervatus.* Saepius etiam

etiam conquerebatur dicens: *Omnium illud valde metuo, ne mei aliquando, divinis neglectis decretis, & legibus posthabitis, Astrologiae navent operam: sive ad gratiam aliquam obtinendam, sive ad imminens malum aliquod declinandum.* At nullum profecto remedium fideli magis praesentaneum est, quam preces, ac bona opera, quibus flectitur Deus Opt. Max. qui sibi supplices vacuos nunquam remittit, sed, omni dubio procul, vel imminentia mala avertit ipse, vel bona tribuit. Quare divinae credendum est Legi, nec suam fidelis collocet in astris fiduciam, ut egregie monet Alvaridius in suo poëmate.

Fidem, amice, divinae adhibeto Legi,
Nec fidas ei, qui noctu observat Saturnum.

Porro eas Astrologiae partes, quae ad astrorum vel cognitionem, vel motus, & naturales effectus inde emergentes faciunt, non solum non interdicimus, sed pernecessarias esse ducimus ad vitae humanae utilitatem, cum ab illis, ut plurimum, Agriculturae, Navigationis, ac multarum artium commoda pendeant, cum ad haec astrorum ortus & occasus, incrementi & decrementi, conjunctionum & aspectuum, observatio non parum conducat.

Mahometus Sciaphaeus scientiam ad duo reducebat genera: ad Jurisprudentiam scilicet, & Medicinam: illa, ut quae ad animam, haec ut quae ad corpus est pernecessaria, caetera vero vel his ancillari, vel spectare ad ornamentum potius censebat. Abuhanifa autem Jurisprudentiam definiebat; cognitionem eorum, quae anima (Deo) debet, & quae ipsi (Animae) debentur. Ad haec dicebat: scientia est ordinata ad opus, alioquin obest potius, quam prodest; & intellectus, ac scientiae donum scienti gravius pariet supplicium, quod tam divino sit abusus dono, & ad finem non direxerit.

Multa hic de Scientiae praestantia adferre poteramus, sed cum omnibus fere nota sint, ea missa facimus,

mus, ne longior, quam par est, noster protrahatur libellus.

CAPUT SECUNDUM.

De Intentione.

AD scientiam comparandam intentio imprimis, tamquam pernecessarium principium, & omnium operationum origo perquiritur. Nomine autem Intentionis non intelligimus hic voluntatem moventem ad opus, supervacanea enim esset quaestio haec, cum ea voluntas & motus praecedat omnem operationem: sed intelligimus tendentiam & motum ad finem, sive potius ipsam finalem causam, propter quam opus aggredimur, atque inde res aut bonae, aut malae dicuntur. Namque plura ex se optima sunt, quae intentione, seu fine pessima fiunt. Hinc Mahometus dicere solebat: *Multa prae se ferunt mundanorum operum species, intentione tamen ad beatam tendunt vitam, secus multa ad beatam vitam tendere videntur, quae mala intentione ad perditionem perducunt.* Quamobrem satagat principio discipulus Dei Opt. Max. gratiam assequi precibus, omniaque sua ad alteram vitam dirigat. Ignorantiam verò tamquam naturae pestem, ac perniciem a se prius depellere conetur, deinde ab aliis. Fidem Doctrinâ nutriat, & sustentet, hac enim maxime stat Religio, & ea cadente omnis cadit Religio, quod Barhanaddinus hoc expressit epigrammate.

Maxima ignominia est Doctor vitiis deditus,
Sed multo pejor est Religiosus ignarus,
Uterque mortalibus est perniciosissima pestis,
Quia religionem docent, quam ignorant, & contemnunt.

Gratias ad haec pro viribus Deo agere debet studiosus ob intellectus donum, corporisque firmam valetudinem. Nec scientias eo fine sibi comparandas proponat,

ponat, vel ad sui famam evulgandam, vel ad cumulandas opes, vel aucupandos apud principes viros honores, sed omnia ad gloriam dirigat Dei. His permotus Mahometus Benhasanus dicebat: *Si omnes homines mea essent mancipia, eos manumitterem, ut liberius Sapientiae studiis possem vacare, quia qui semel Sapientiae degustavit suavitatem voluptatemque, caetera mortalium illi sordescunt.* Alius Sapiens ajebat similiter: *Si quotquot sunt homines mea essent mancipia, non solum illos manumitterem, si Sapientiae ancillari vellent, verum nec eorum deessem necessitatibus, ut, quam experior ego, experiantur & ipsi voluptatem, quae ex Sapientiae capitur studio, & famulatu.* Quod pensitans apud se vir clarissimus Cavamaddinus Ansarius occinebat:

Qui ad vitam beatam comparat Scientiam,
Optimum profecto eligit Ducem:
Quomodo maxime sibi turpia quaerit,
Qui Scientia a mortalibus captat honores.

At haec omnia bona intentione temperari possunt: nam potest quis eo fine honores captare, ut auctoritate poliens Religionem adaugeat, & illustret, Veritatem, & Justitiam vindicet, ac uno verbo, si omnia ad unius Dei gloriam referat. Turpe quidem esset, ea, quae maximo assequimur labore & sudoribus, ad minima dirigere, ac in caducis, vanisque collocare honoribus, atque abjectissimis rebus nos esse contentos, pro iis, quae ipso caelo sunt digna. Quam mortalium stupiditatem his quidam poëta carpit versibus:

Mundus minimorum est minimus,
Ipsiusque amatores omnium vilissimi,
Tamen ejus Magia ita excaecantur, & surdescunt,
Ut stupescentes, quorsum tendant, nesciant.

Quare mundanarum caducarumque rerum solicitudini ne sit deditus Philosophus, nec earum aviditate teneatur, sed omnia haec, & quotquot infra Sapientiam sunt, se indigna reputet, caveatque simul ab iis omni-

 bus,

bus, quae ignominiae, aut vilitatis labem dignitati Sapientiae inferre possunt. Humilis tamen sit philosophus, sed ea Humilitate, quae non sapiat vilitatem, aut abjectionem, sed quae inter has, & superbiam, mediam teneat sedem. Hujusmodi humilitatem probum decere virum, hoc occinit epigrammate Rocnoalslamus, qui per antonomasiam, poëta, ac poëtarum selectissimus dicitur.

Probum hominem decet vera humilitas,
Qua ad superiora scandit Olympi;
At mirum est, quosdam suam ignorare sortem,
Hos miseros reputesne, an beatos?
Atque suae quomodo vitae claudunt periodos?
Sursum ne spiritus tendit, an detruditur imo?
Quid? Deo soli tribuitur suprema majestas,
Superbiam ergo declina, Deumque timeto.

Etenim nihil turpius est, quam quempiam se magnifacere, & apud alios nullius esse momenti, ubi contra nihil honestius esse potest, quam se deprimentem apud alios magno esse in pretio, unde poëta cecinit:

Nihil honestius est, quam, ut apud se humilem,
Alii ad caelum usque laudibus extollant.
Contra nil turpius est, quam se extollentem
Conjunctis votis alii deprimendum ducant.

Tamen Abuhanifa suis auditoribus dicere solebat: *Amplificate galeros vestros, fimbrias dilatate, & manicas.* Verum haec illa suadebat, ne Sapientia, ac Sapientes parvi pendantur apud hominum vulgus, quod haec vilitati adscribere solet. nec honestatis propterea, & verae humilitatis terminos transiliri istis volebat, sed tantum juxta illud poëtae consilium:

Vestimenta quantum potis es exornato tua,
Apud mortales assequeris honores,
Atque vilia abs te, rudiaque projicito procul;
Novit enim Deus, quae sub tuo pectore condis.
Quare vestimenta rudia nihil prosunt,
Dum pectus tuum fovet crimina mille,

Nec

Nec delicatiora tibi quicquam obſunt,
Dum times Deum, ejuſque mandata obſervas.

CAPUT TERTIUM.

De electione generis Scientiae, Praeceptoris, Socii, necnon de conſtantia Studioſi.

PHiloſophus ex ſingulis ſcientiaė generibus, quod melius eſt, ſeligat oportet, juxta illud poëtae conſilium:

Nemo ſcientiam complectitur totam,
Tametſi mille ſtudeat annos;
Eſt enim immenſum ſcientiarum pelagus:
Quare ex multis meliora ſelige.

Scientiae ea pars optima cenſenda eſt, quae religionem, & nobiliorem hominis portionem, nempe animam, reſpicit, ſed omnium praeſtantiſſima eſt Scientia de Deo uno, ejuſque demonſtrativa cognitione, quia ſimplex fides, quam a majoribus accepimus, quamvis vera ſit in noſtra ſententia, demonſtrativam tamen ejus ſcientiam obmittere aut negligere impium ducimus. Hanc ſequi debet illa, qua comparantur neceſſaria ad vitam humanam. Veteribus decretis inſiſtendum eſt ſtudioſo, novitatibus procul amotis, ut conſtans doctorum omnium ſententia eſt. Nam, cave, inquiunt, ne hodiernis aures praebeas novitatibus, quas nuperi excogitarunt Novatores, quae a vera ſcientia & pietate avocant, aetatem conſumunt, terunt tempus, concitant turbas, nullumque alium producunt fructum, quam inimicitias, & animarum detrimentum.

Ad Praeceptorem quod ſpectat, non tam doctior, quam religioſior ſeligendus eſt, ac pietate praeclarus, quia Scientia abſque Pietate, & Religione nihili habenda eſt, ut poëta his notavit verſibus:

Si Scientia absque Pietate praestans haberetur,
Omnium praestantissimus Cacodaemon esset habendus.

Nec id a semetipso faciat Philosophus, sed alios consulat, praesertim antiquiores, & experientia doctiores; quia ut ajebat Mahometus: *Nemo consilium petens deterior evasit, aut res ejus minus successerunt feliciter.* Quamobrem in omnibus ipse suos consulebat amicos, vel etiam de rebus domesticis. Hoc etiam, ut certissimum, in vulgus jactatur: *Homo, semi-homo, nullus homo.* Ille dicitur *homo*, qui pollet ingenio & alios consulit: *semi-homo* ille est, qui quamvis ingenio praestet, neminem consulit: *nullus homo*, qui nec ingenio est praeditus, nec consilium petit. Giaapharus autem Sadekus dicebat Saphiano Thurio: *Timentes Deum in omnibus negotiis consule, & quo difficiliora sunt negotia, altius petenda tibi sunt consilia.* Sapiens alius quidam, iis, qui ad Bocharae Academiam pergere volebant dabat consilii, ac dicebat: Cum eo perveneris, ne statim alicui te addicas praeceptori, sed per duos ad minus menses explora, atque perquire de singulorum doctrina, religione, moribus, ac probitate, ne eum, quem aliquando elegeris absque praevio examine, derelinquere cogaris, vel ob imperitiam, aut aliquid simile, & hoc cedat praeceptori illi in dedecus, tibi vero in inconstantiam, qua humana natura succumbere solet, etiam circa eas res, quas diu exoptat, ut poëta occinit:

Dum aestas adest homo hyemem exoptat,
Hyeme vero ingruente exoptat aestatem,
Suo nunquam contentus statu;
Pereat ergo, ne hoc inconstantiae desit.

Nec tibi propterea opitulabitur Deus, qui honorem praeceptoribus deferendum esse vult. Ut multum igitur in literarum proficias studiis, ita te gerito, ut nullus erga praeceptorem contemptus in te vel insit, vel ejus appareat vestigium. Scias etiam patientiam, & constantiam praecipua inter fundamenta, quae ad re-

rum

rum acquiſitionem requiruntur, ac praeſertim ſcientiae, eſſe adnumerandas, quanquam pauci, ac raro, laudata ac victrici patientia utantur, ut poëta dicit:

Omnia patientia vincuntur,
Sed pauci, ac raro, illa utuntur.

Ex quo id apophtegma ortum eſt: *Fortitudinis praeſtantia, eſt unius horae patientia:* Quamobrem ſtudiis ſemel inchoatis, nec praeceptorem deſerat ſtudioſus, nec ab una ad aliam tranſeat quaeſtionem abſque praeceptoris imperio. Quod ſi hoc facere ſtudioſus non debeat, multo minus licebit ad varias tranſuolare Academias, aut per varias vagari regiones, niſi neceſſitas exegerit, ut alibi dicemus, quia haec omnia animum diſtrahunt. Tempus quoque interim teritur, aetas labitur, laeditur fides.

Temperatus etiam ſit philoſophus, & animi coërceat motus, & concupiſcentias, quia Concupiſcentia, ut poëta dicit, eſt ipſa perditio.

Concupiſcentia eſt ipſa perditionis alea,
Qui ergo illa laborat, perditus eſt habendus.

Inconſtantia vitio haud caret, philoſophus vero omnis vitii expers ſit, oportet, & ſi virtutem expetit, ardua ſufferat, quia uti dicitur: *Virtus arduorum fulcitur columnis.*

Scientiam ſex comparari Ali Bentalebus dicebat: ſcilicet, ingenio, diligentia, patientia, maturitate, directione praeceptoris, tempore.

Studiorum ſocius diligens ſit, pius, indole accommodus, piger vero fugiendus eſt, itemque impius, loquax, & ſeditioſus: quia tales ſumus, qualis eſt ſocius, ut poëta ait.

Ne interroges de homine, ſed de ſocio perquire,
Quia ſocium quiſque ſuum facile imitatur.
Quamobrem ſi malus eſt, eum illico fuge:
Si vero bonus, illi adhaerens, bonus evades.

Et de pigro idem.

Ne familiaritate pigri utaris:
Saepe enim malus bonum corrumpit.

Nonne vides ardentem ignem
Cineris societate in cinerem verti?

Mahometus asserebat, quod omnes nascuntur fideles, sed parentes sua religione infantes imbuunt, & pervertunt. Quibus verbis indicare volebat, nos ut plurimum eorum sequi solere mores, qui nostri curam gerunt, & ut majores eos habemus, vel ipsorum utimur familiaritate. Quemadmodum scabies (alius quidam dicebat) & pestis inficiunt, ita socii suis moribus vel bonis, vel malis nos imbuunt. Vis absentem cognoscere? Quinam sint amici perquire.

CAPUT QUARTUM.

De honore Sapientiae, & Sapientibus deferendo.

QUi Sapientiam contemnit, ab illa contemnitur; nec quisquam sane eam assequi valebit, etsi magno polleat ingenio, nisi maximi ipsam fecerit, nec minorem detulerit doctis viris honorem, ac summa in veneratione praeceptorem habuerit. Dicitur enim; *nemo ad metam pervenit absque auctoritatis reverentia. Contra, nemo cecidit absque venerationis contemptu.* Veneratio obedientia praestat, & quidem ex eo id patet, quod praevaricatio divinorum praeceptorum, non in ipsis consistit rebus, sed in mandati contemptu. Quid enim intererat Deo Adamum primum hominem comedisse ex arboris fructu, nisi mandati contemptus intervenisset? Mahometus tria infortunia eventura contemnenti praeceptorem praenunciabat: *oblivionem* scilicet, *linguae tarditatem, & paupertatem extremam.* Ex veneratione doctrinae & sapientiae oritur veneratio Praeceptoris, quam optime agnoscebat Ali Bentalebus dum dicebat: *Ego sane in mancipium me libenter dederem illi, qui vel unam literulam me docebit: quare si vult. me vendat, sin vero servitutis jure retineat.* Quod etiam his cecinit versibus.

Majus

Majus debitum illud est, quod magistro debetur:
Quare oportet, ut id omnium primum solvatur,
Ac pro una literula mille sunt solvendae drachmae;
Verum hoc venerationis erit ergo, non ad solvendum debitum.

Pie sane, ac sancte enunciatum; quia si pro meritis compensandi essent magistri, nec omnes facultates nostrae satis essent solvendo. Parentibus carnalibus omnia debemus nostra, quanto magis ergo debebimus illis, qui non corpus, sed animum nostrum efformant, nosque in fide generant? Refertur ex Mahomete, Alexandrum Bicornem, cum interrogatus esset, cur majorem honorem deferret magistro, quam parenti? respondisse: *Quia parens ex caelo in terram me descendere fecit, magister vero meus ex terra in caelum me ascendere facit.* Legitur, Abuhanifam suum filium cuidam praeceptori erudiendum tradidisse, & cum ille hunc duntaxat Alcorani versiculum, *Laus Deo*, eum docuisset, quingentas misit ei statim Abuhanifa drachmas. Quod pretium cum excessivum duxisset Magister, iratus Abuhanifa ait: ergone Alcoranus penes te aliquod pro meritis habet pretium? His dictis filium statim alii tradidit praeceptori. Seniores nostri hoc in ore frequenter habebant: Qui filium suum doctum iri desiderat, doctores veneretur, & peregrinantes domo excipiat sua, eorum necessitates impleat, egentibus succurrat; quod si filio hoc non proderit, quia literarum studiis non est deditus, proderit nepotibus.

Inter ea, quae observanda nobis sunt in venerandis magistris, illud imprimis sit, ut ne ambulantes praecedere illos audeamus, nec ipsis praesentibus vel verbum, nisi nobis aut praeceptum, aut permissum fuerit, in medium proferre: tunc vero nec multum loquendum nobis est, nec immodeste. De quaestionum difficultatibus eos interrogare, citra constitutum tempus, cavendum omnino est, sed opportunum observemus. Janua domus praeceptoris nequaquam pulsanda,

sanda, sed donec egrediatur praestolandum est. Summum, ejus beneplacita in omnibus sunt aucupanda, & quaecunque ad iram illum provocare possunt penitus vitanda: ac demum in omnibus obediendum est illi, quae divina praecepta non laedunt, nec ad praevaricationem aliquam inducunt, cum nullo modo obedientia creaturis sit praestanda, quando Creator offenditur.

Secundo, honor deferendus quoque est non solum liberis praeceptoris, sed domesticis etiam, ac omnibus illis, qui cum eo aliquà necessitudine sunt conjuncti; quia honor istis exhibitus, ad illum refertur. Narrabat praeceptor noster senior Barhanaddinus, quendam insignem genere adolescentem fuisse in Academia Bocharensi, qui saepius, dum lectionem cum aliis ex ore magistri excipiebat, surgere erat solitus tamquam aliquem veneraturus, tum statim sedebat. Cum autem interrogatus aliquando, cur id faceret, cum nemo adesset salutandus? respondit: Video tunc filium magistri per januae rimas in via ludentem & assurgo illi, in ipso erga magistrum venerabundus. Phachraddinus Arsabandus suae aetatis Jurisperitorum omnium facile princeps, cum ab Imperatore maximo haberetur in honore, suis auditoribus dicere solebat: Nullam aliam ob causam tantus mihi accessit honor, nisi qnia praeceptorem meum Abajazidum Dabusiensem summopere venerabar, ac ita quidem serviebam, ut venerationis ergo nec cibos, quos illi apparabam, praelibare auderem. Holvanium Jurisprudentiae quoque peritissimum ruri degentem, (quo se contulerat ob infortunium quoddam, quod ipsi acciderat,) frequenter invisebant discipuli, uno excepto Abu-bacro Zarnagerio juvene clarissimo. Huic, cum primum occurrisset in urbem, reversus Praeceptor Holvanius ait: cur non invisisti me aliquando cum aliis? Quia servitio materno dententus eram, respondit. Bene inquit illi senior, longaevam propterea duces vitam; at in studiis parum

parum proficies. His innuere volebat, quod quemadmodum honor parentibus collatus vitam producit filiorum, ita honor exhibitus magiſtris prodeſt ad progreſſum in ſtudiis literarum. Res mirabilis dictu! ſiquidem Zangerius quamquam acerrimo eſſet ingenio, multumque ſtudii collocaret, parum profecit. Sed quod magis admiratione dignum eſt, neſcio quo & ille fato, totam fere vitam ruri tranſegit a paucis viſitatus. Legitur etiam, quod Aaron Raſidus Imperatorum Moſcomanorum potentiſſimus, cum filium ſuum, quem tradiderat Aſmago, ut illum ſcientiis, & moribus inſtitueret, vidiſſet aliquando aquam infundentem ambabus manibus praeceptori pedes ſuos lavanti, indignatus praeceptori ait: Hunc tibi inſtituendum, atque optimis quibuſque moribus erudiendum tradidi, cur ergo non praecipis illi, ut una manu infundat aquam, alia vero tibi lavet pedes?

Ad venerationem ſcientiae attinet quoque veneratio librorum. Oportet igitur, ut ſtudioſus magna veneratione, & reverentia libros contrectet, & hoc nonniſi purus, munduſque. Holvanium ſaepe dixiſſe fertur: Scientiam ſum adeptus librorum veneratione, nam nec ipſam papyrum albam niſi lotus ac mundus contrectavi. Idem legitur de doctiſſimo Sarchaſio, qui ſeptemdecim vicibus una nocte ſe lavit, ſcilicet toties quoties alvum purgabat, & redibat ad libros, nam profluvio ventris tunc laborabat; quia ſcientia eſt lumen, & mundities eſt lumen, unde lotione & munditie incrementum fit luminis. Pedes ad libros, caveat, ne extendat ſtudioſus, & codicem interpretationum caeteris ſuperimponat libris, at praeter hunc nihil aliud. Retulit nobis Barhanaddinus noſter praeceptor, quod cum quidam doctor atramentarium libro ſuperimpoſuiſſet, alius id indigne ferens lingua Perſica ait illi: *Barnajabi*, id eſt, fructum amiſiſti. Tametſi Phachraddinus Juriſconſultorum ſuae aetatis periti ſſimus haec omnia, niſi accederet contemptus, parvipendebat,

bat, quamquam aliorum perplurium calculo melius esset ab his abstinere, quia a minimis ad maxima gradum facere solemus.

Ad idem argumentum elegans librorum descriptio attinet, nam distinctis literis & versibus sunt libri describendi, nec ita urgendi sunt versus, ut alius alium premat, nec minutioribus characteribus, ut difficile discernantur. Margo, nisi magna urgente necessitate, praetermittenda non est. Videns aliquando Abuhanifa quendam inter describendum minutissimis characteribus quasi confundentem versus, ait illi: *Si vixeris, te poenitebit, si mortuus vero fueris maledictionibus afficieris.* Quasi dicere voluisset: si senueris, & oculorum defecerit visus, aegre feres, quod tam presse, & minute descripsisti libros; quum vero mortuus fueris, legentes te maledictionibus lacessebunt. Item Magedaddinus Sarchachius dixisse fertur: *Si male exscripserimus libros nos poenitebit: si non bene selegerimus libros, nos poenitebit: si descriptos libros ad exemplaria non contulerimus, nos poenitebit.* Librorum formam quadratam Abuhanifa volebat, quod haec omnium tam portatu, quam situ, & contrectatu magis sit accommoda.

Socii, & condiscipuli, ac omnes, ex quorum conversatione in scientiis proficere possumus, non tam verbis, quam operibus sunt nobis honorandi. Omnis adulatio turpis est, ac studioso, ut pestis fugienda, si eam excipias, quae defertur Magistris, atque iis omnibus, ex quorum familiaritate in scientia proficimus.

Lectio non sine magna attentione mentis, ac veneratione discipulo est audienda, etsi millies quaestio illa fuisset repetita, juxta illud scholarum axioma: *Scientia nequaquam dignus est ille, cui millies repetita ut semel dicta non placent.*

Quaestionem ne sibi seligat studiosus, sed magistro id deferat, nam is experientia doctus melius novit,

quid

quid magis tyronibus juxta ſingulorum naturam, & captum expediat. Hunc aliquorum ſtudioſorum abuſum carpens Barhanaddinus dicebat: *Olim ſtudioſi totum diſcendi negotium praeceptoribus deferebant, atque adeo optatum conſequebantur finem, & propoſitum: nunc vero ideo non proficiunt ſtudioſi, quia unuſquiſque ſibi, quod lubet, ſeligit.* Idem referebat, quod Mahometus Bocharenſis poſtquam Mahometo Benhaſano librum de oratione explicandum eſſet aggreſſus, dixerit illi: *Vade, & operam da ſtudio eloquentiae & narrationum*? Conjecerat enim optime vir doctiſſimus, quod ejus genio, & propenſioni magis id ſtudiorum genus conveniebat, ut eventus ipſe comprobavit, quia hujus profeſſionis omnium princeps evaſit Benhaſanus.

Oportet etiam, ut magiſtro non aſſideat ita ſtudioſus, ut illum premat, dum lectionem habet ad diſcipulos, niſi maxima cogar neceſſitas, ſed longitudine arcus ab illo ſaltem diſtet in venerationis ſignum.

Mali mores ut peſtis ſtudioſo ſunt fugiendi, quia iſti non ſolum obſunt ſcientiae, ſed eam penitus interimunt, ac divino auxilio obicem opponunt. Mores autem hujuſmodi quinam ſint, ex libello de moribus plane apparet, ad quem lectorem remittimus, quod eos huc referre ratio noſtri inſtituti non patitur. Superbiam prae caeteris vitiis ſtudioſe fugito, quia ſapientiae cum ſuperbia nullum eſt commercium, ex quo illud emanavit dictum: *Sapientia ſe habet ad ſuperbos, ut aqua ad altiora loca.* Nam quemadmodum repugnat naturae aquae ſurſum aſcendere, ita repugnat ſapientiae ſuperbia. Contra, quemadmodum quo humiliora, depreſſioraque ſunt loca, eo velocius aqua confluit, ita ſapientia in humilium influit mentes.

A ſummis principibus docti viri ſunt prae caeteris honorandi, quia ſuo calamo ipſorum nomen immortalitati conſecrare poſſunt, quoties illis ſe offeret occa-

ſio; vel eo nomine ne laceſſiti contemptu illorum famam ſcriptis dilacerent. Hinc poëta quidam ait:

Sapientum venenata eſt caro, lethalia verba,
Praeſto ideoque eorum hoſtibus exitium adeſt,
Ubi fautoribus non ſolum theriaca ſunt contra morſus,
Sed eorum vitam, memoriamque ab interitu vindicant.

CAPUT QUINTUM.

De diligentia, & aſſiduitate.

Diligentia, & aſſiduitas ad ſapientiam comparandam maxime requiruntur, quod & Alcoranus innuit, dum dicit: *Diligentes ad noſtras dirigimus ſemitas.* Celebre quoque illud eſt: *Qui quaerit invenit, & importune pulſans januam intrat.* Et illud aliud: *ſecundum labores vota aſſequeris tua.* Quod etiam hoc epigrammate elegantiſſime, atque appoſite expreſſit poëta:

Mare transfretat, qui avide venatur opes,
Noctuque vigilat, qui aſtrorum obſervat curſus,
Ac tu ſupine dormiens appetis honores?
Nonne advertis, quod ſomniis te decipis ipſum:

Nec laborum gravitatem praemeditetur ſtudioſus, nec pericula inde emergentia valetudinis, aut aliquid ſimile anxius penſitet: quia, ut dicit poëta,

Gloriam nequaquam ille aſſequetur,
Qui praemeditatur pericula ſemper,
Sicut, nec qui ſine laboribus venatur honores,
Quia dum haec meditatur, labitur aetas.

Tria in hoc argumenti genere potiſſimum requiruntur: ſcilicet ſtudioſi diligentia, praeceptoris ſingularis cura, parentis, ſi adhuc in vivis eſt, ſolicitudo: ſed omnium horum fundamentum, ac baſis eſt ſtudioſi diligentia de qua ita poëta:

Diligen-

Diligentia ad diſtantia quaeque facile pervenitur,
Diligentia omnis janua ac ſera reſeratur.

Nam abſque iſta omnis cura magiſtri inaniter impenditur, fruſtra parentis urget ſolicitudo. Melius quidem eſſet id hominum genus nullam dare operam ſtudiis, quam incuriae, & ſtupiditatis argui, imo ſtultitiae, ut poëta quidam hoc diſticho eos notat:

Doctum evadere in votis habes abſque labore?
At hoc ſane ſtultitiae unum ex millibus genus.

Abutabibus hoc idem genus hominum proſequebatur dum dicebat: *Nullus inter mortalium defectus turpior mihi eſſe videtur eorum defectu, qui virtutem, quam diligentia, & laboribus aſſequi poſſunt, non aſſequuntur tamen.* Poëta vero hanc perſcribit regulam philoſopho:

Qui ſapientiam expetis, religioni eſto addictus,
Somnum excute, ſatietatem devita.
Studiis incumbe, nec intermittito moras,
Quia ſtudio jugi comparatur ſapientia.

Tempus ad ſtudium opportunius, & magis accommodum, eſt prima, ac poſtrema nox, quia haec benedictionibus eſt refertiſſima, ac ſtudioſis fauſta, quamobrem dicebat poëta:

Juxta labores comparantur honores,
Qui ergo ſapientiam expetit, vigilet noctes.

Vulgatiſſimum quoque illud in ſcholis eſt: *Mane laetatur, qui vigilat noctu.*

Porro haec omnia ſtudioſus prudentia, virtutum omnium regula, temperet, nec excedat modum, ut vel morbum contrahat aliquem gravem, vel taedio ſuccumbat: ſed media incedat via, quia mediocritas in rebus eſt virtutis ſedes. Ex quo Mahometus dicere ſolebat: *In divino cultu vires ne deprimas, aut exhaurias, ne inde propterea taedium, & odium divinarum rerum ſubnaſcatur.*

Diligentiam hanc, & modum in ſtudiis tenendum alis avium compararunt nonnulli; quemadmodum enim

alis avis volat, & lassa residet, & cantillat, ita studiosus diligentia tamquam alis ad sapientiam volet, sed animum defatigatum volatu alio conferat quandoque, & honesto aliquo exercitio refocillet. Praeterea ut volatu altissima superat avis, ita studiosus altiores sapientiae quaestiones studio & diligentia superare nitatur, nec difficultatum contemplatione, & metu succumbat, sed ardua quaeque magno aggrediatur animo. Turpissimum quippe est magnanimum ad infima animum demittere, generosum ad vilia, ut Abuttibus his notat versibus:

Fortia magnanimus aggreditur semper,
Liberalis digna se meditatur dona.
Quemadmodum parva quaeque abjecto magna videntur,
Ita magnanimus omnia parva ducit.

Scilicet, ut interpretatur doctissimus Rocnaddinus, res parvae & nullius momenti, aut pretii, homini nullius animi, maximae ac ingentibus involutae difficultatibus, & laboribus videntur: Contra generosus maxima quaeque, sub animi sui decretis, votisque existimat, & habet. Itaque rerum vel magnitudo, vel parvitas ex animo pendet nostro, hacque de causa, quae maxima nobis parvulis videbantur, adultis parva, atque omnino alia apparent, & quae difficillima tyronibus, proficientibus, ac perfectis facillima. Fundamentum igitur praecipuum ad scientias comparandas est studium sive diligentia assiduitati conjuncta, agente, pungenteque honoris ac magnanimitatis stimulo. Nam qui totis viribus in scientias nititur, honoris pungente stimulo, si ad fastigium non pervenit, medium ut minus conficiet iter: qui vero haec non conjungit, aut parum proficit, aut nihil. Altiora itaque ac nobiliora magnanimus, & generosus sibi semper proponat. In libro *de Optimis Seligendis*, perscribit Radajaddinus Nisaburensis, Alexandrum Bicornem Philosophis consulentibus & suadentibus, ut expedi-

peditionem in universum terrarum Orbem pararet, dixisse: *Non est sublimioris mentis principis de tam parvo, brevique imperio solicitum esse.* Verum respondentibus illis: *Terrenum hoc imperium nihil aliud esse, quam typum caelestis, & iter ad illud*; sine mora copias movit, rei motus celsitudine, & dignitate. Mahometi quoque hoc semper versabatur in ore apophtegma: *Sublimia Deus amat, execratur abjecta.* Ignis elementorum purissimus, & nobilissimus sursum semper tendit, sordida purgat, extendit curva. Hunc nobilissima ingenia imitari satagant, in altiora quaeque nitantur, vitiorum expurgent sordes, & studiorum ardore absumant, malos habitus ac tortuosos calore dirigant. *Rudis es*, inquit Abuhanifa, *assiduitate, & studio ruditatem exues.* Contra vero ab otio, & pigritia tamquam ab omnium vitiorum scaturigine amplissima cave, & longissime te recipito. Dum apud se pensitabat Abunasrus Sagarius quanta ex comparandarum scientiarum studio utilitas affluit, quantaque ex otio, & pigritia redundat vitiorum illuvies, ita animam suam ad operandum hortabatur, & ab otio revocabat his versibus:

Anima mea, anima mea, ab operando ne cesses,
In justitia, beneficentia, & aequitate.
Felix namque est, qui assidue bene operatur,
Infelicissimus vero, qui semper otio tabescit.

Et Ali Bentalebus ita sibi decantabat.

Anima mea pigritiam, otium, procul repellito:
Alioquin in hoc tuo semper sordescito contemptu,
Nam aliam ego sortem cessatori conspicio nullam,
Quam poenitentiam, pudorem, malorumque cumulum.

Unde egregie sane alius dixit:

Quot pudores! quot improperia! quotque moerores
Unum generat homini improbum otium.

Otium saepe ex eo nascitur, quod sapientiae praestantiam, atque excellentiam non bene dignoscimus, nec, quan-

quantum oportet, contemplamur. Frequentius ergo, ac magna attentione perpendat apud se philosophus hujus & merita & dignitatem ad eam praesertim immortalitatem, quam sui studiosis tribuit, eorum nomina, & famam consecrans aeternitati, & in mortalium immortalibus animis imprimens. Quis tam vecors ergo erit, qui tantam divitiarum copiam, ipsamque immortalitatem tam exili, vilique pretio sibi comparare non sataget? Utrumque hominum genus describit Barhanaddinus hoc disticho:

Ipsam ante mortem sunt mortui insipientes,
Sapientes vero mortem post ipsam beatius vivunt.

Simili epigrammate horum deploravit sortem ante Barhanaddinum Nasairaddinus Tusanus:

Ignorantia suis est mors ante mortem,
Eorum corpora simul sunt & sepulchrum, & sepulta,
Sunt enim animabus potius carcer, ac infernus:
Quare inde liberatae beatius vivent.

Elegantissime sane idem prosequitur argumentum mox relatus Barhanaddinus his versibus:

Sapientia abjectum quemque extollit,
Et sine illa, vel elatus censendus est abjectus.
Sapientis immortalis crebrescit gloria semper,
Insipientis vero fama cum illo terra tegetur.
Sapientia est lumen, quo vident vel lumine capti,
Insipientia caecitas, qua excaecantur vel ipsi videntes.
Sapientiae ergo quisquis potitus est opibus,
Omnes jam sibi eomparavit thesauros.
Caducis voluptatibus si non est fruitus sapiens,
Eo sit contentus, quod meliora multo sibi comparavit.

Itaque sapientiae fruitione, suavitateque sit contentus philosophus, cum ea voluptas tantum mundanas excellat, quantum immortalis animus mortale corpus. Hinc Abujosephus, quum objiceretur ei summa paupertas, qua laborabat dum studiis literarum navabat operam, lepide cecinit:

Cum

Cum placentam comedero, & bibero aquam fluentis,
Ego ſum Imperator, ſed non ille, qui ſedet in altis.

Pigritiam, & hebetudinem, unde oritur oblivio, ex phlegmatis, & humiditatum abundantia gigni unanimiter ſeptuaginta prophetae aſſeruere. Phlegma vero ex potus provenit copia; copia autem potus ex copia ciborum; igitur ſubtractione unius aliud ſubtrahitur. Eos autem inter cibos qui phlegma diminuunt, imprimis recenſentur panis toſtus, & uva paſſa: at non ea quantitate, quae ad potum incitet aquae, ex qua potiſſimum phegmatis concreſcit materia. Dentium ſcalptus, & a ſordibus abſterſio, phlegma diminuere, memoriam augere, & eloquentiam conciliare exiſtimantur, ex quo ſcalptus hujuſmodi inter Legis ritus ante orationem, & lectionem Alcorani praeſcribitur. Vomitus etiam phlegmata, & humiditates evacuat, itemque frugalitas, ex qua non mediocria proveniunt commoda, ut ſanitas, continentia, memoria, proximi profectus, ac ejuſmodi perplura: ubi ex gula praeter morbos ac infinita incommoda corporis, animus etiam hebetatur; unde ſapientes maxime dedecere delicatiorum ciborum copiam, & apparatus, hoc diſticho exclamat poëta:

Ignominia, tum ignominia, tum ignominia eſt,
Cum Sapiens collocat operam in cibis apparandis.

Interrogatus aliquando Abujoſephus, quomodo ſtudioſo ſit vivendum? reſpondit, ut vivo ego. Et interrogatus quomodo viveret ille?

Fruſto placentae depello famem.
Hauſtu aquae extinguo ſitim.
Rudique veſte vivens contego corpus,
Quae & mihi mortuo involucrum erit.

Mahometus dicere ſolebat: Tria hominum genera Deus odio habet aliunde expertes criminis: nempe, *voracem, avarum*, & *ſuperbum.*

Studioſo infinita ad haec conſideranda ſunt incommoda, ac nocumenta, quae ex gula, & voracitate ſuboriuntur: uti naturae conſternatio, hebetudo me-

 moriae,

moriae, & mentis, ac ejuſmodi alia perplura. Ex quo hoc enatum eſt apophtegma: *Venter ciborum copia mentis opprimit copiam.* Galenum dixiſſe ferunt: *Malogranata omnia ſunt ſana, piſces omnes nocumentis obnoxii.* At certum eſt, modicam piſcium quantitatem minus nocere, quam malogranatorum copiam, quia omnis repletio eſt mala. Voracitate ſubſtantiae non infrequenter dilapidantur, ex quo paupertas, & mala quamplurima exoriuntur, quia ſemel dives in paupertatem redactus divitias ut plurimum oſtentare adhuc ſtudet, quod ſupplere minime poterit, niſi vel latrociniis, vel contractibus illicitis, aut aliis hujuſmodi fraudibus, quae probum hominem nequaquam decent. Voracitas praeterquam quod multorum malorum eſt cauſa, ut dictum eſt, ad alterius quoque vitae aeterna ſupplicia viam ſternit. Et quidem, ventri plus aequo deditus, omnibus exoſus eſſe ſolet, quia ad deſtructionem tendit.

Frugalitatis haec tibi regula eſto. Principio ſuaviores, delicatioreſque comedito cibos hos vero craſſiores ſequantur. At caveas, ne cum famelico edas, niſi vel & ipſe famelicus ſis, aut jejunaturus, aut iter facturus, ut aliquem ſubiturus laborem, ut ſuſtinere poſſis horum pondus. Nam praeterquam quod famelici edacitas nos incitat, & urbanitas obſtringit ad ſuperfluum eſum, tu quoque illi moleſtus eris, cum ſatur famelico non credat, nec famelicus ſaturi ſuſtineat moras: ſed omnis ſolicitudo, ac celeritas lenta illi videtur, adeoque horum par non eſt ſocietas, ut elegantiſſime his verſibus poëta demonſtrat:

Qui holoſerico fruitur lecto,
Variis coloribus mire diſtincto,
Elegantiſque puellae amplexibus gaudet,
Milleque modis exhaurit voluptates:
Omnes exiſtimat eadem ſorte beatos,
Nec eorum votis fortunam defuiſſe putat.

Simi-

Similiter satur famelico non credit,
Propterea lente parat illi mensam.

CAPUT SEXTUM.

De Lectionis auspicatione, quantitate, ac ordine.

CLarissimus vir Barhanaddinus, meus olim praeceptor, auspicandam esse lectionem volebat die Mercurii, Mahometi innixus auctoritati, qui id, ut ferunt, protulit nunciatum: *Nihil inchoatum est die Mercurii, quin suam acceperit absolutionem & perfectionem.* Eandem Abuhanifa ante illum terebat viam, & regulam servabat, quam ab Ahmeto Benrasido ejus praeceptore se accepisse testatur. Rei rationem reddit Joseph Hamdanensis, quia scilicet eo die lumen creatum est; ideoque ajebat, omnia bona opera ea die auspicanda sunt, quod infidelibus sit inauspicata, contra fidelibus.

De Lectionis autem quantitate ex Hamro Zarengerio refert Abuhanifa, priscos doctores hanc tradidisse regulam, & methodum, ut initio tyronis capacitati ea praescribatur lectio, quam bis repetendo memoriae commendare possit, addito deinde singulis sequentibus diebus unico verbo: ita enim fit, ut paucitate, & gradatione illa minime percipiatur multiplicatio lectionis absque ulla memoriae defatigatione, & rerum tenacius imprimuntur species, nec tyrones succumbunt. Contra si ea lectio initio tyroni praescribatur, quam nonnisi decies repetendo memoriae commendare valet, ejusmodi contrahet habitum tenella & adhuc rasa memoria, ut etiam vel brevem orationem nonnisi decies repetendo assequatur, indutumque habitum aut minime, aut difficillime exuere, & a se excutere poterit. Ex quo illud ut verissimum axioma jactatur in scholis: *Verbum sit lectio, millies repetitio.* Item: *Unum praestat bis repetitum ediscere verbum, quam millia millies repetita.*

Id porro ordinis obſervandum eſt initio, ut a facilioribus exordium ſumatur. Faciliora autem, ut ex veteribus obſervavit Sciarphaddinus Hokailus, ſunt ſimpliciora: ut quae ad captum magis accedunt, minuſque generant taedii, quo tyrones, ut plurimum ſuccumbere ſolent. Oportet etiam, ut ſtudioſus ſaepius, quam memoriae commendavit, lectionem deſcribat, quia hoc maximae eſt utilitatis. Advertat oppido tamen, ne quicquam deſcribat, antequam ejus ſenſum percipiat: id namque naturam relaxat, mentis obtundit aciem, incuriae arguit ſtudioſum, ac demum tempus omnium pretioſiſſimum terit.

Conſulendus praeceptor eſt in occurrentibus difficultatibus, at rem prius mature apud ſe praemeditetur ſtudioſus, atque accurate repetat, ne indiligentiae apud magiſtrum arguatur. Pauca potius intelligere curet, quam plura audire, aut memoriae tradere juxta axioma illud ſcholarum: *Praeſtat vel duas intelligere literas, quam mille audire, aut recitare librorum ſarcinas.* Si bis, aut ſemel, ſtudioſus negligit lectionis ſenſum, talem profecto induet habitum, ut vel facillima difficulter tum intelligat; quamobrem omnis negligentiae umbram, ac veſtigium a ſe protelet, divinamque jugiter imploret opem: ſuos enim Deus ſupplices, atque in ſe ſperantes inexoratos nunquam remittit. Hactenus dictis non diſſimilia quodam ſuo epigrammate ſuadet ſtudioſo Hamadius Segarius:

Sapientiae ita ſervias, ut profectum inde ſentias,
Ejuſque famulatui ſedulo te addicito ſemper,
Et quod ſemel didiciſti, iterum, iterumque memento,
Tum deſcribe, tum repete, iterumque recole,
Donec ſtabilem fixerit in memoria ſedem;
Tunc ad alia te recipito, & quaere incrementum.

Diſputatio, collatio, & enucleatio dubiorum philoſopho perneceſſariae ſunt, verum inter diſputandum modeſtiae ne tranſiliat terminos: ſed ſua argumenta, vel reſponſa tranquillitate animi temperet, & aequitatis

tis

tis lance ponderet. Contentiones, & iracundiam imprimis fugiat philosophus, atque disputationem, & collationem nihil aliud esse sciat, quam consultationem: Consultatio autem est indagatio veritatis, quam sedato animo, matura consideratione, atque aequitate duce assequimur, non quidem iracundia & contentiosis vociferationibus, quas execratur Veritas. Si vero eo tendat disputantis animus, ut adversarium solum illaqueet, & opprimat fallaciis, & sophismatis; dicimus, id nequaquam licere, imo esse contra disputandi canonem, qui eliciendae veritatis gratia duntaxat institutus est. Nec unquam hujusmodi captiosis argumentis uti debemus, nisi quum adversarius nos fallaciis impetit, nec ejus argumenta eo tendunt, ut veritas eliciatur, sed ad fallendum nos tantum. Nec studiosum etiam pudeat, suam aliquando imbecillitatem potius fateri, aut non praesentem animum, quam falsa falsis defendere argumentis. Mahometus Benjahia, facile suae aetatis omnium doctissimus, quoties congruum illi responsum non suppetebat, ingenue dicere solebat: *Nunc mihi nullum praesto est certum responsum, quare maturius re considerata respondebo.* Nullus enim ita doctus est, quin alius doctior esse possit, nec tantum quisquam sibi tribuat, ut existimet, se ex tempore quaestiones quascunque solvere posse.

Utilitas, quae ex collationibus, & disputationibus capitur multo uberior est, quam illa, quae ex simplici repetitione provenit, quia disputatio praeterquam quod est repetitio, ac plusquam, intellectum adhuc excitat, & acuit, unde illud celebratur: *Disputatio unius horae praestat repetitione unius mensis.* Verum collocatio hujusmodi, ac disputatio cum aequitatis amatore ineunda est, & bonae indolis, ut mox dictum est, quia contentiosus, & contumax animos conturbat potius, ac omnia susque deque miscet clamoribus, & turbis, atque plus damni infert, quam utilitatis. Quare, cum se obtulerit occasio, sapientior suo ingenio, mitiorique indole,

indole, quaestionis fervorem & iratos animos temperare conetur, atque irarum impetus cedendo quandoque infringat ad patientiae, & mansuetudinis scopulos, ut hinc, quantum in sapientia profecerit, ostendat; at ea conditione ut minime data opera ostentator existimetur, sed ut ait Chalilus Benahmetus, poëta clarissimus:

Ea est sapientiae conditio, ut sibi obsequentes,
Tales efficiat, ut serviendo aliis domınentur.

Oportet etiam, ut philosophus antequam ad collationem, & disputationem accedat, singulas quaestionis partes enucleet, atque attente exquirat, & meditetur rationes; dicitur enim: *Meditare, comprehendes.* Itaque pernecessaria est praevia illa meditatio quaestionis disputandae, ne quid temere a nobis in publicum proferatur, & ut scopus attingatur. Verba enim sagittae assimilantur a sapientibus; sagitta vero antequam emittatur, ad certum dirigitur scopum, non utcunque autem, sed attentione quadam collimatur & collineatur, ut eo, quo mittitur, pertingat. Mox citatus Chalilus, in libro de principiis Jurisprudentiae, hanc praeviam meditationem, non solum ut necessariam ad graviores quaestiones requirit, sed etiam ad orationem quamcunque, antequam in publicum proferatur. *Potior sanae mentis*, inquit, *nota est, ut verba mature praemeditata, & comprobata rationibus, in medium proferantur.* Poëta autem quinque hoc disticho ad id requirit:

Quinque sunt observanda, antequam verba sint proferenda,
Causa, tempus, qualitas, quantitas, locus.

Apis imitanda est Amatori sapientiae, atque indagatori: quae ex omnibus florum generibus etiam amaris & veneno infectis salubre mel ac dulce legit; ita ille ab omnibus, quod utile & bonum, sibi recondat: quod vero malum, & noxium, tamquam ad se non spectans pertranseat. Sapientia fidelis hominis est haereditas,

ditas (Mahometus dicebat) ubicunque ergo eam comperiet, ſumat ut ſuam, caetera ut aliena ſuas relinquat. Refert Phachraddinus Caſſanenſis, quod Ahmetus quidam, cum emiſſet ancillam, quae fuerat quondam Abujoſephi Juriſconſulti celeberrimi, eam interrogavit, num aliquid a Domino didiciſſet? reſpondit illa, non, ſed audiebam eum ſaepe haec repetentem verba: *Portio circuli eſt cadens.* Quod audiens Ahmetus ille, dubium, quod menti dudum inerat, excuſſit, & quae eum diu torſerat difficultas, evanuit, didicitque, ab omnibus, vel mancipiis, ac ancillis utilitatem capi poſſe. Eam ob cauſam interrogatus aliquando pater meus, quibus ſapientiam comparaſſet mediis? reſpondit: *Ab omnibus, quae utiliora ſunt avide decerpſi, & omnibus utiliora quaeque libenter elargitus ſum.* Interrogatus de hac eadem re etiam Abnohabbaſus ait: *Sapientiam hanc comparavi lingua indagante, & corde intelligente.* Egregium ſane dictum, & ſupremae aetatis philoſopho dignum, ea enim aetate indagatores ſapientiae, & non ſapientes doctiſſimi viri vocari volebant. Sapientiae igitur indagator, & philoſophus vel ab improbiſſimis quae bona ſunt ediſcere non dedignetur, ut improbiſſimus quidam ait poëta:

Quae doceo, non quae operor, attendito:
Proderit tibi ſcientia mea, crimina non obſunt.
Frugiferas arbores refero doctor:
Fructum carpe, lignum projicito in ignem.

Quamquam turpiſſimum ducendum ſit, ut id, quod aliis inculcamus, atque ſuademus ut optimum, ipſi opere non compleamus: prius enim facere, tum docere oportet. Quod & poëta elegantiſſimis verſibus docet:

Tu qui alios optima doces,
Num & te inſtruis ipſum?
Aegrotiſne medicamina praeſcribis,
Ut ſanentur, tu vero pejus aegrotas?
Te ſanare infelix incipe prius,

At

Ac tunc ſapiens medicus eris:
Tumque aliis doctrina proderit tua,
Proderunt conciones, proderunt verba.
Turpe enim eſt alios ad virtutes urgere,
Cum ad eaſdem ipſe ſis urgendus.

Alius de hujuſmodi hominum genere ita dicit:

Qui alios docet, quae ipſe non obſervat,
Similis eſt Gallinae, quae habet alas, & non volat.

Ad propoſitum argumentum nunc redeamus. Abuhanifa, ubi ſodes, & a quibuſnam tantam rerum notitiam, peritiamque legum ſibi comparavit? In ſua profecto officina, ubi olera ac ſemina vendebat. Ejus quippe ad officinam libentiſſime Juriſconſulti confluebant, hominis allecti humanitate, comitate, ac liberalitate. Principio diſputationes, audiendi motus curioſitate, doctos viros ad ſuam officinam invitabat: ab auditu poſtea ad intellectum gradum fecere quaeſtiones, coepitque difficultates dignoſcere, ſenſum quaeſtionum intelligere, dubia quaedam, & argumenta proponere, ac demum recepto animo rem ex profeſſo aggreſſus eſt, eoque pervenit, ut Juriſconſultorum omnium communi voto, in hac profeſſione ſummus vir ſit habitus. Ex quo planum fit, paupertatem, ac humana negotia non ita repugnare ſapientiae acquiſitioni, ut philoſophum omnino ab ea avocare poſſint, ubi diligentia adeſt & ſtudium. Abuhaphedus Major, lucro interdiu operam locabat, & familiae victui, noctu vero ſcientiarum ſtudio. Itaque homo ſanae mentis & corporis, etſi familiae ſublevandis neceſſitatibus teneatur, culpae minime expers erit, ſi temporis aliquid ſtudio ſapientiae non ſeponat. Nullus profecto ab hominum memoria tanta extrema laboravit paupertate, quanta Abujoſephus, tamen haec a ſtudio literarum eum nec terrere, nec diſtrahere potuit; ſed ea invita tantum profecit, ut ſuae aetatis omnium ſapientiſſimus ſit habitus. Quinimo, ſua inopia feſtive gloriabatur, ac elegantiſſimis eam commendabat verſibus:

Cum

Cum generosos equitant reges equos,
Regiaque explicantur protinus vexilla,
Constipantibus undique aulicis, ac servis,
Miranturque cuncti diademata regum,
Equito ego arundinem meam, induo pallium,
Liberiusque quam illi, quo lubet procedo:
Nec importunus exactor a me exiget tributum
Nec exedra rationum, mea numerando errabit.

Divitias porro licite partas non propterea condemnamus, nec eas probum aut sapientem dedecere virum asserimus, imo ad sapientiae comparationem plurimum conducunt. Quare interrogatus aliquando vir quidam sapientissimus, qua ratione tantam sibi sapientiam, & rerum variam cognitionem comparasset? respondit: *A patre opulento, qui suis opibus doctos quosque ad me instituendum conducebat.* Imo bene partae divinae gratiae certissimum sunt indicium, secus male partae: unde ita lepide poëta ad quendam rapacem, qui templum ex raptu extruebat:

Ex male partis audio te exstruere templum,
Hisne forte putas justas Dei placare iras?
Instar es meretricis, quae ex infami pretio largitur
Pauperibus, unde proverbio fecit illa locum,
Cum dictum esset ipsi a Dei sacerdotibus:
Euge infelix, nec forniceris, nec largiaris.

Spem tamen suam nemo collocet in divitiis quibuscunque, sed omnia sua Deo gratiarum omnium fonti accepta referat, & in ea, quae sunt ad ejus gloriam, laudemque impendat. Minus suo ingenio quis fidere debeat, praesertim in iis, quae ad divinam spectant legem, quia haec humanum superare solent captum. Suis propterea auditoribus Abuhanifa inculcare solebat, ut perpetuas ad sapientiae Auctorem porrigerent preces, quia ille solus humanos intellectus illustrare valet. Quippe qui Deum rectorem sibi deprecantur, mandatorumque jugum submisse ferunt, & ejus credunt Legi, a recto tramite minime deviant. Secus vero qui suo fi-

dunt ingenio, ejusque viribus se omnia consequi posse sibi promittunt. Verum sciant isti, quod quemadmodum visus omnia videre non potest, ita nec intellectus omnia capit, aut percipit. Divinae ergo Legi parendum est, etsi nostrum superet captum. Hac de re Mahometus dicebat: *Intelligens est ille, qui suo incumbit muneri, munus vero intelligentis est, ut ante omnia se, suamque agnoscat impotentiam; qui autem semetipsum agnoscit, dominum agnoscit suum, & qui suam agnoscit impotentiam, Dei Opt. Max. potentiam agnoscit, atque ita suam confidentiam nequaquam in suo ingenio collocabit, sed in Deo, a quo omnem veritatem, & sapientiam petendam esse cognoscet.* Idcirco a Deo fideles veritatem semper sunt deprecati, & ille per rectam religionis semitam eos deduxit; contra haeretici suo confidentes ingenio, creato impotenti, decepti sunt.

Qui opibus affluit, avaritiae ne studeat, sed quantum in se est, Deum imitetur, qui sua bona omnibus liberaliter largitur. Avaritia nihil est nocentius, avaro nihil sordidius, aut tam Deo quam hominibus abominabilius. Ideoque & Mahometus dicebat: *Quinam morbus avaritia periculosior reperiri potest, aut perniciosior avaro?* Id pensitans generosus quidam, ac liberalis, ita sibi indignatus loquebatur:

Si non elargiar, dum manus possidet opes,
Pereat manus illa, avari pereant pedes.
Quisnam, sodes, avarus consequutus est bonores?
Aut cuinam liberalitas in vituperia cessit?
A liberali Deo discamus esse liberales,
Apage ergo quicunque avaritiam sanxit.

Sciamsalaimati Jurisconsulti clarissimi parens, quamquam pauper esset, & dulciaria venderet, unde *Halvani*, id est *dulciarius* dictus est, nihilominus in ipsa etiam paupertate avaritiae turpitudinem execrabatur, & ex tam tenui fortuna dulciaria doctis viris elargiebatur, ac dicebat: *Rogate pro me, ut Deus ab avaritia me servet, & ut filius meus in studiis literarum proficiat.*

ciat. Et profecto ex animi sententia, & votis res ipsi successit, quia ipse ditissimus, filius vero doctissimus evasit, ut omnibus notum est. Mahometus Benhasanus suorum bonorum trecentos habuisse praefectos legitur; ea tamen omnia in sapientia comparanda, emendis libris, alendis doctis viris, pauperum subveniendis necessitatibus consumpsit, ut vix ad tenuissimum victum ei quicquam superfuerit. Sordidissimo indusio hunc quadam die indutum vidit Abujosephus, eaque propter commiseratione motus nitidum misit illi, quod ipse recusavit dicens: *Haec serventur mundanis, nostra jam ad alterius vitae praemisimus acquisitionem, ne ibi sordescamus.* Forte id se indignum putabat, ideoque recipere recusavit, quamquam lex licita munera accipienda esse jubeat, quia hoc utilitate non caret: ad vilia autem fidelem se demittere hoc prohibet Mahometus mandato: *Fidelis ad vilia ne se abjiciat.* Ferunt quoque Arsabandium virum doctrina praeclarissimum, sed tenuissima fortuna, peponum aliquando cortices, ex loco ab hominum frequentia semoto collegisse, atque comedisse. Qua re dives quidam (cum hoc ab ancilla, quae illum viderat, rescivisset) motus, convivium ei instituit, at Arsabandius nunquam morem gerere voluit. Alti enim, ac sublimis animi viri nihil vile, nihil abjectum, nihil se indignum patiuntur. Namque divitum frequentare mensas, sese sordide ingerendo, stultorum ac parasitorum est, quos nullus arcet pudor, non quidem sapientum virorum, qui nonnisi honestissime rogati accedere debent. Hac de re audi poëtam:

Nullus stultis clauditur aditus ad mensas potentum,
Nullus obstat pudor, nulla verecundia arcet:
Quare sapiens suavem si vis ducere vitam;
Stulti personam indue, omnia licebunt.

Idem poëta alibi, nomine cujusdam doctissimi viri, qui fame peribat, nec sua doctrina victum sibi compa-

rare poterat, ita sortem suam deplorabat, ut non dubitaverit ad stultiam concedere:

Cum viderem scientiam nihil mihi prodesse,
Apudque mortales eam nullius esse momenti,
Desipui quidem, etsi insipientia displicet,
Sed ut stultus fruerer fortuna stultorum.

Alius ad asinitatem usque conquerebatur:

Affluunt bonis omnibus Asini,
Diserti vero inopia premuntur;
Fas ergo sit mihi Asinum esse,
Ne propter sapientiam inopia peream.

At philosophus omne a se cumulandi divitias studium protelet & aviditatem, & ne extra honesti lineas pedes efferat, caveat. Nam teste Mahometo, divitiarum aviditas gravis est morbus, studium ac nimia sollicitudo cumulandi, ipsius mortis est agonia, divitiae nimiae, ac illicitae mors ipsa. Quare media terenda est via, ut idem suadebat; quemadmodum enim illa cupiditas nimia evitanda est, ita & extrema paupertas, ideoque frequenter hoc in ejus versabatur ore apophtegma: *Aviditas divitiarum est morbus, emendicatio agonia, repulsa ipsissima mors.* Quod & poëta his notavit versibus:

Mortem eam ne reputes, qua solvitur corpus,
Sed eam, qua ad mendicandum adigitur probus.
Vere utraque mors est, utraque timenda,
Sed haec omnibus numeris terribilior illa.

Cumulandi anxia aviditas (testis est mox citatus Mahometus) praesens est paupertas, cum divitiae saepius refugiant eas anxie persequentes, secus earum contemptus est certissimus modus consequendi illas, cum eas contemnentem saepissime persequantur: quod hoc animadvertit poëta epigrammate:

Tu, qui divitias anxie venaris per orbem,
Siste gradum, destinatae enim sunt opes,
Ideoque videmus eas properare ad illas contemnentem,
Et qui anxie post illas currit, nihil assequitur.

Alius

Alius poëta, elegantissima quadam comparatione ad corporis humani umbram facta, hoc prosequitur idem argumentum:

Heus tu! divitiae, quas avide persequeris,
Instar sunt umbrae, quae tecum graditur:
Post hanc si curres, ipsa te fugiet,
Te vero fugientem ipsa sequetur.

Quare sapiens mediocri fortuna sit contentus, ne divitiarum copia distrahatur, ac perturbetur animus, & extra sapientiae transiliat limites, ut egregie poëta suadebat:

Tua fortuna, sapiens, esto contentus,
Ne bonorum copia obruatur, turbeturque animus:
Nam rivus puras ex suo fonte ducit aquas,
Turbatur vero cum suum exuperat alveum.

Pluribus, ad quid prosunt opes, Mahometus inquiebat, quibus nec ipsi fruuntur, nec largiuntur aliis? imo sunt illis ipsissima paupertas: quia ita vivunt, ac si nihil haberent in bonis, & continuo amissionis torquentur timore, & paupertatis.

Olim plures tenuioris fortunae, studio literarum artis alicujus, lucrandi victus causa, studium praemittebant, ne alienis indigerent opibus.

Sapiens avidus, & lucro cuique deditus, nullius est pretii, nec auctoritatis apud quempiam, nec etiam verax creditur, proptereaque in hujus sordescit ore sapientia. Deum jugiter Mahometus deprecabatur, ut ab ejus animo aviditatem hujusmodi evelleret, ne in naturam verteretur. Sapiens timeat neminem, nisi ipsum Deum, nec sit personarum acceptor. Hominum gratia divinam ne violet legem, nec se indignum quicquam committat; Haec autem praestare nequibit, si animo infixa haeret divitiarum cupiditas.

Sed unde digressi sumus tandem redeamus. Studiosus igitur tempus, ac mensuram repetendi lectionem sibi praescribat, neque id ullo modo praetermittat, neque acquiescat cor ejus & animus, donec singulis

diebus praescriptum pensum adimpleat. Circa quod sapientissimi nostri majores hanc sanxerunt regulam, ut scilicet hesterna lectio quinquies repetatur; quae vero hanc praecedit quater; ter vero quae hanc sequitur; bis quae ante tertiam; postrema semel. Haec autem animose, ac intrepide, praesertim cum repetitio, & disputatio in publico fiunt, studiosus prosequatur, omnemque a se propellere assuescat timorem. Advertat tamen, ne plus aequo animum fatiget, & immodici laboris onere debilitet, sciatque in mediocritate omnem consistere virtutem, nosque in excessu succumbere. Abujosephus fervide quidem, ac magno animi vigore in scholis disputabat, ut ferunt, ita ut admirationis non parum afferret genero, qui tunc dicere solebat: *E quidem a quinque diebus eum jam famelicum esse optime scio, unde autem tantus oriatur animi vigor penitus ignoro.*

Studiorum intermissio studiis perniciosissima est lues, quare eam, ut talem, fugiat studiosus. Cum interrogabatur aliquando clarissimus praeceptor meus, quomodo tantum studiis literarum profecisset, respondebat: *Condiscipulos praecedebam, quia numquam studiorum interrupi stadium, nec cursum intermisi, aut a praescripta mihi recessi lege.* Idem refertur de Ali Asbigiabio, quod nunquam duodecim annorum spatio, quo bella continuo orbem infestarant, & literarum abegerant studia, solito mori disputandi, & legendi finem imposuerit, sed adscito socio ubi gentium reperiebatur disputabat, atque conferebat; adeoque Sciaphaeorum sectae, cui studebat, quemadmodum & socius, princeps sua aetate evasit. Cadichan doctissimus vir hoc dabat consilii, ut scilicet studiosus nunquam ab una ad aliam materiam gradum faceret antequam priorem optime intelligeret; sic enim una materia alteri non parum facilitatis parit.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Sua ſorte Philoſophus ſit contentus, ac in Deo ponat fiduciam.

SUa ſorte contentum eſſe oportet philoſophum, quapropter ne ſit cumulandi divitias anxietate ſolicitus, ut ſupra innuimus: ſed in Deo omnem ponat fiduciam. Deum eorum curam gerere, qui ſtudio ſapientiae, & bonorum operum incumbunt, ac inopinatas opes conferre illis experientia ipſa demonſtrat. Animus mundanis vacans rebus, ſapientiae, & virtutibus vacare non poteſt, quare optimis vacet animus, ne peſſimis obruatur. Manſuro Alhalagio quidam dixit aliquando: *Da mihi documentum aliquod, quo proficiam in ſtudiis*: cui reſpondit: *Occupa animum, ne te occupet ille*. Quaſi dicere voluiſſet, animum virtutum ſtudio occupandum eſſe, ne otio tabeſcens, ſuo ad vitia delabatur pondere. Infortunia, & rerum mundanarum jacturam parvi faciat philoſophus, nec ullum ex his concipiat animo moerorem, qui non ſolum corpori, & ſpiritui plurimum nocet, ac nihil prodeſt, ſed etiam virtutis operibus ſatis repugnat. Qui itaque ex rerum caducarum jactura concipit moerorem, poëtae hoc ſequatur conſilium:

Quod ſemel extruxerat, deſtruit tempus:
Quodque dedit, auſert rurſus, & rumpit, quam texerat telam:
Quicunque ergo ex iſtis inſanum concipit moerorem,
Eligat quod tempus nec auferre, nec corrumpere poteſt.

Negotiorum moles, & ſarcina ſapienti diminuenda eſt: quare peregrinandum eſſe cenſuerunt majores; quia patriae, & conſanguineorum cura, & ſolicitudo animi perturbant quietem; ideoque id poëtae pluribus perſuaſerunt olim rationibus:

Pe-

Peregrinare, assequeris honores,
Siquidem unio peregrinando diademata ornat.
Similiter Luna nisi suos perageret cursus,
Nunquam ad optatum perveniret plenilunium.

Aliud

Nisi peregrinatio praestans haberetur,
Nequaquam pretiosa peregrina dicerentur.

Alius aliis rationibus ad id urgebat:

Natali in solo ne diu moreris,
Sed alio te confer, ne torpeas mora.
Fluentem nonne vides puriorem esse,
Stagnantem vero aquam corrumpi?

Sapientiae, & sapientum longe majus est apud Deum praemium, quam illorum, qui pro religione decertant ferro. Voluptas, & delectatio, quae ex sapientiae studio suscipitur, nulla habita proportione mundanas superat, quare hac philosophus tamquam sua forte sit contentus. Fertur, Mahometum Benhasanum dicere solitum, quum post multas vigilias acutiores aliquas philosophiae quaestiones dissoluebat: *Vbinam sunt reges? Ubinam principes? Ubi regum filii suis voluptatibus innatantes? Longe procul absunt ab iis voluptatibus, quibus nos philosophiae beneficio fruimur; imo nostris illae comparatae stercus sunt, foetor, vapor, nihil.*

Cognita sapientiae pulchritudine procul caetera omnia a se removeat philosophus, quae ei naevum inducere possunt. Ab incunabulis ad sepulchrum speciosissimae sapientiae ancillandum esse, mox citatus Mahometus Benhasanus inculcabat auditoribus, nec latum quidem unguem ab illa recedendum esse philosopho. Doctus quidam vir Abujosephum adivit, quum extrema laboraret vita, ut illum inviseret, & jamjam morienti adderet animos. Cui viso, quaestiones quasdam proponere Abujosephus nisus est, sed cum nec vox amplius, nec vires suppeterent, dixit ei doctor illi: *Stadium jamdudum tuum cucurristi, nunc tibi est quiescendum.* Respondit Abujosephus, nunc verum esse

expe-

experior axioma illud : *Ab incunabulis ad ſepulchrum.* Quia nulla voluptas, aut delectatio nedum inveniri, ſed nec concipi poteſt ea major, quam ex memoria ſapientiae capimus : omne ergo tempus in ejus acquiſitione inſumendum eſt ab incunabulis ad ſepulchrum. Legitur, Mahometum Benhaſanum poſt mortem amico cuidam apparuiſſe, & interroganti de mortis agonia reſpondiſſe : Totus eram in quaeſtionis cujuſdam reſolutione ita occupatus, ut mortem nec perceperim, nec animadverterim niſi poſt animae egreſſum. Ferunt etiam eum dixiſſe in fine vitae ſuae : Studiorum occupatio me diſtraxit, ne ad hunc diem me pararem : verum hoc humilitatis ergo dixit ; quoniam ſequentia leguntur in contrarium inter ejus epigrammata :

Eſto paratus, quoniam ignoras,
An ingruente nocte ad auroram pervenies.
Quot enim ſani abſque ullo morbo periere?
Quotve aegroti vixere diu?
Et quot juvenes ſecure vivunt,
Quorum funeralia ſunt facta, & ipſi neſciunt.

Dixit etiam, dum apud auditores ſuos vitae noſtrae tempus deſcribebat :

Quid eſt tempus, niſi feſtinatum iter,
Quo perpetuo compellimur ad mortem?
At quod prudenti cuique magis mirandum eſt,
Iter peragitur vel ipſo viatore quieſcente.

Et de mundo conquerens dixit :

Mundus, eſt ut diverſorium poſitum in via,
In quo viatores divertere ſolent.
Ibi videbis eodem momento quoſdam adventaſſe,
Alios vero ad iter arripiendum ſeſe accingere.

Imo hoc in ipſius ſemper verſabatur ore epigramma :

Tu quem gementem edidit mater,
Amicis circum gaudentibus, & ridentibus,
Omnibus tibi enitendum eſt viribus,
Ut, cum illi te flebunt morientem, gaudeas, & rideas.

Ex his apparet itaque non imparatum illum accessisse ad mortem, sed hoc humilitatis ergo dixisse:

CAPUT OCTAVUM.

De tempore comparandae sapientiae.

TEmpus totum sapientiae studio consecrandum est ab incunabulis ad sepulchrum, vel saltem statim atque homo resipiscere occipit, & sapientiae intueri pulchritudinem, atque dignitatem. Octogenarius scholas frequentare coepit Hasanus Benzajadus uti legitur, ex quo hoc etiam planum fit: sapientiae studium omni tempore ac aetate amplectendum esse. Tempus ad studium opportunius est prima nox, ac postrema, ut supra quoque notavimus, quamquam nullum praetermittendum est. Defatigatus philosophus studio alicujus quaestionis, aut materiae, illam seponat, sumatque aliam; sic enim refocillatur animus rei novitate. Id moris Abnoabbaso solitum fuisse legimus, qui philosophiae, vel Jurisprudentiae lassus lectione, poëtas adferri jubebat. Mahometus Benhasanus noctes fere integras insomnes ducebat, & varios variarum materiarum libros ad caput lecti disponebat, ut si unius lectione defatigatus fuisset, alium caperet. Atque ita librorum familiaritate sine taedio noctes transigebat, & diem ipsum.

Hic somnum aquae vel potu, vel aspersione excutiebat, asserebatque, somni causam esse calorem, qui contrario est repellendus.

CAPUT NONUM.

De animi moderatione & in proximum caritate.

PHilosophus moderato sit animo oportet, & in proximum misericors, ejusque promoveat bonum. Ab invidia, ut ab ardente igne procul recedat, quia haec plus

plus officit subjecto, quam objecto, imo subjectum consumit, ut ignis ligna, ac tandem ignis ipse tabescit consumptis jam lignis. Hinc consulit poëta, ut nvidos sustineamus patienter ad consumendos illos.

Invidi patienter sustine livores,
Patientia enim tua interimis illum.
Sic quippe seipsum consumere solet,
Quando quid consumat, non reperit ignis.

Praeceptorem parentis loco habeant discipuli, & hos ut filios erudiat ille; ipsi vero se ament mutuo, ut fratres, ac ut tales se habeant. Quandoquidem parentis in filios amor, praeterquam quod nullis parcit laboribus in filiis instituendis, benedictionem quandam ubertim in illos instillat. Amor filiorum in parentem timorem procreat, & reverentiam; fratrum in fratres invidiae evertit fundamenta. Quorundam praeceptorum in discipulos tantus fuit amor, ut hos propriis liberis praeposuerint. Talem fuisse Barhani Aimensis amorem in suos discipulos apud Abuhasanum legimus. Siquidem is suis filiis lectionem statim a prandio dictabat, quibus, cum id aegre ferrent ob temporis importuni molestiam, ait: Caeteri a remotissimis terrarum orbis partibus ad me confluunt, ac propterea incommoda sustinent non parva, quae temporis commodioris opportunitate aliquo modo sunt compensanda, ut praeceptoris requirit caritas, ubi incommodum hoc vestrum pluribus sublevatur commodis aliis. Atque, ita ob ejus ingentem in discipulos amorem & charitatem, & filiorum obedientiam, tantum profecerunt filii, ut ambo suae aetatis omnium doctissimi habiti sint.

Contentiones & rixas, verus sapientiae fugiat amator, quia tempus omnium pretiosissimum terunt, & animi perturbant serenitatem. Contentio & rixae, sunt mentis, & animi perniciosissima tempestas. Contentiosum igitur contemne, sat est enim illi suum malum, instansque naufragium: tu vero pacis fruere tranquillitate, ut poëta dixit:

Pacificus pacis fruitur tranquillitate,
Contentioso vero malorum instat naufragium.

Oportet etiam, ut studiosus virtutis, & sapientiae, in omnibus certam sui rationem habeat, nec eam ullo modo laedat, sed cum poëta, quoties sese offert occasio, dicat:

Oculos occludo, ne proximi crimina videam,
Quasi ignorem quae peraguntur, dicunturque,
Cum nulla tamen sim praeditus ignorantia facti,
Sed. is est mihi genius, ut fratris sufferam defectus.
Nam si malum illi pro malo reddere velim,
Quid mihi proderunt studia virtutis?

Inimicum tuum opprimere vis? id virtutum cumulo, quotidianoque progressu facito: ejus injurias parvi ducito: rixas ac turbas surdus, mutusque pertranseas, ut peritissimus experientia consulit poëta:

Vis tuum sine armis opprimere hostem,
Conficere moerore, & in rabiem vertere?
Illum contemnito, operam virtutibus nava:
Et haec crudelius, quam ferrum interimunt illum.

Quae ad tuam utilitatem faciunt, & profectum in virtutibus, ea tibi cordi sint, haec enim tibi proderunt, non oppressio hostis, quam meditaris ferro, aut alio quopiam. Patientia philosopho inter caetera pernecessaria est, hinc Christus Mariae Filius, quibus pax, dixit: *Qui sustinet patienter unum ab improbo, decem lucrabitur.* Nec ad respondendum improbis prompta sit philosophi lingua, ne virtutis offendat majestatem absque ullo proventu; quia id genus hominum irritatur potius responso, & veris rationibus, ac in furorem, & rabiem agitur, quam mitescat, aut rationi submittat cervicem. Quare poëtae audi salubre consilium:

Stulta effutienti ne respondeas stulto,
Sed praestat silentio retundere furentem.

Alius vero ita ait:

Ne respondeas stulto stulta vomenti,
Nisi quae possint ejus lenire furorem;

Nam

Nam pectoris cloacam si diu exagitaveris,
Emittet foetorem nequaquam ferendum.

Neque etiam hominum de nobis judicia, & opiniones attendamus, nec audiamus, alioquin nullus dabitur rixarum finis, cum nemo ab hominum lingua immunis sit, etsi omnem removeat occasionem; imo virtus ipsa nobis vertitur in vitium, ut egregie poëta his versibus advertit:

Nemo immunis est ab hominum lingua,
Tametsi sedulo omnes removeat causas.
Nam mutum appellant qui silentio gaudet,
Qui vero eloquentia sese delectat, vocant loquacem,
Qui bona minime prodigit sua vocatur avarus,
Qui demum suas elargitur opes, prodigus audit.
Quare, amice, surdus, mutus, transeas ista,
Nec praeter justum Dei judicium aliud timeas.

Item alius dicebat:

Nunquam homo est immunis a dicteriis,
Etsi utatur familiaritate Gabrielis.

Plurimum quoque caveat philosophus, ne quempiam contemnat, aut vilipendat, vel etiam infimae conditionis homines, quos parvi quidam ducere solent. Nam praeterquam quod hoc virtutis repugnat fundamentis, ac studio sapientiae, poterunt forte & isti aliquando, fortunae aura, secundisque ventis, miseriarum trajicere pelagus, & nocendi juvandique pollere auctoritate, ut quotidiana nobis demonstrat experientia, & poëta hoc disticho docet:

Abjectum quemquam contemnas cave amice;
Poterit fortuna eum extollere sursum, teque deprimere deorsum.

Non solum factis, sed nec verbis quidem offendere quempiam debemus, semperque ratio praecurrat linguam, a qua infinita proveniunt mala: hinc poëta ait:

Offensione linguae saepe cadit homo,
Rarius vero offensione pedis.

Si abjectae fortunae homines contemnere inhonestum est, multo turpius erit illustrium virorum deridere casus, & adversam fortunam illis objicere, quamquam utrique fortunae tempori prospicere, & tantum prosperae fidere non debuissent. Quia quo in altiori sumus positi loco, eo magis sumus expositi periculis: tempusque ac fortunam illustrioribus saepius adversari videmus, quam obscuris, ut elegantissimis his versibus poëta notat:

Duplex est tempus: securum hoc, illud timendum,
Duplex quoque vita est: haec jucunda, illa vero tristis.
Quare vel placido tempori ne fidas:
Nam post serenitatem saepe fulmina sequuntur.
Nonne vides, quod venti, validaeque procellae,
Nonnisi excelsas prosternant arbores?
Nonne vides mare putrida extollere cadavera,
Pretiososque uniones imo detrudere fundo,
Et ex innumeris, quibus caelum exornatur astris,
Nulla, nisi Solem, Lunamque Ecclipsim pati?
Quare dic, objicienti mihi infortunia temporis,
Num nisi claris tempus opponitur viris?

Quanquam & illustriores viros valde decet, benigne se gerere erga inferiores, & ancillari virtutibus, ac bonis operibus, quia haec sola nobis supererunt, reliqua cum vita, aut dignitatibus evanescunt, ut poëta nos monet, & hortatur:

Dum fortuna arridet, dum imperas aliis,
Benigne te gerito, quia brevi omnia relinques.
Contemplare priores, & imperia regum
Omnia transiere praeter unius stemmata virtutis.

Turpissimum adhuc omnium est, sapientem jactare generis claritatem, ac majorum imagines, seu prosapia gloriari illustri, cum haec fortunae potius, quam nobis tribuenda sint. Itaque sapienti sola virtute gloriandum est, non autem majorum claritate; saepe enim ex optimis parentibus pessimi procreantur filii, & ex pessimis quandoque optimi filii; quod hoc poëta egregie declarat epigrammate: *Genus*

Genus ne jactes, sed stemmata ostende virtutis:
Nam multa ab origine longe discedunt sua.
Nonne suavis Narcisus ex vili nascitur caepa,
Et ex nobilioribus cibis foetidius egeritur stercus?

Ita quoque alius poëta:

Non ille est nobilis, qui nobilibus genitus parentibus,
Sed qui sibi virtutibus nobilitatem comparavit.

Alius lepidius ait de hujusmodi jactantium genere, ac praesertim de iis, qui falsam nobilitatem venditant:

Proh! quot sunt mulae ephippiis ornatae aureis,
Quas de sessore si roges, patrem esse respondebunt.

CAPUT DECIMUM.

De pregressu in studiis sapientiae faciendo.

PErpetuo philosophus progressu sapientiae incumbat, donec ad perfectionis deveniat metam, si tamen metam ullam sapientia habeat. Quamobrem atramentarium imprimis studioso semper praesto sit, ut selectiora quaeque si occurrant, notet, ne ex memoria excidant. Dicitur enim: *Memoria labilis, scriptura stabilis.* Necnon: *Qui non habet in manica album, non habet in corde verbum.* Et sane meliora, atque elegantiora ex sapientum ore prodire solent; quia isti meliora quae legunt memoriae commendant, & horum optima in publicum proferunt. Hoc notandarum rerum consilium dedit olim Mahometus Halalio Benjasaro, ut idem Halalius refert apud Adibum, cum dixerit illi: Halali, nunquam removeas abs te atramentarium, quoniam in eo est sapientibus maxima utilitas usque ad consummationem saeculi. Hasamaddinus quoque semper filio inculcabat, ut aliquid singulis diebus memoriae mandaret, vel notaret: quia etsi modicum illud sit, brevi tamen magnum evadet, ac ingens continua accessione. Ideoque hoc illum hortabatur epigrammate:

Disce

Disce quantum potes, princeps evades:
Nec sis ignavus, quia abjectus eris.
Nam si duobus singulis diebus unam disces literam,
Omnes ut asinos longe post terga relinques.

Traditur Hasanum aureo emisse calamum, ut quod ex tempore, & casu a quodam docto viro audierat, notaret. Vita brevis est, sapientia vero infinita. Quis ergo cordatus sapientiae amator omnibus non contendet nervis, ne tempus frustra absumatur & absque fructu, & ne momenta ipsa terantur? Dicitur quippe: *Longas ne somno abbrevies noctes, & brevem diem ne criminibus producas.*

Nec pecudum more philosopho vivendum est, tempusque virtutis studio locandum, crapulae, & vitiis locet: ut poëta de ejusmodi hominum genere queritur:

Interdiu dum vigilas criminibus incumbis, & luxui,
Noctu vero aut dormis, aut similia perpetras, & cogitas,
Totusque crapulae es deditus, luxuriae, & ventri,
Nec alia ratione infelix vivis, quam belluae vivunt.

At hic mihi haec suadenti infinita occurrit poëtarum turba, meque premit, atque urget querelis: quod omnis labor, & studium, quod in sapientiae acquisitione impenditur jam vanum sit, cassumque, cum haec sui studiosos non solum non evehat ad honores, sed nec illis necessarium quidem prospiciat victum: secus fortuna ignavis favet, & improbis; ad quid ergo tam multis homines ad sapientiae studium concitas ajunt? Et primo quidem loco me impetit pauperrimus Abujosephus hoc epigrammate:

Proh! in eam incidimus temporis sortem,
In qua proficit ignavus, fortisque recedit,
Fameque pereunt doctissimi quique,
Et opibus affluit, qui lenonem agit, aut scurram.

Hunc sequitur Arsabandius, qui dum peponum cortices, ex loco a frequentia hominum semoto, collectos paupertate coactus & oppressus comedebat, ita doctorum virorum deplorabat vices:

Per-

Pereunt in silvis fame leones,
Vilesque canes carnibus saturantur.

Vix distichon illud recitaverat, en Almotnabbi poëtarum omnium facile principis vox a tergo intonat, desperatiusque quam reliqui sui temporis sapientum infelicitatem, ac conditionem deplorabat:

Magno nunc vitrum pretio venit, vilique gemmae:
Deprimitur Jupiter sub imperio Martis;
Estque tempus instar librae, quae leviora extollit,
Graviorisque ponderis deprimit deorsum.

Huic, quantum datur, cum respondere voluissem, & verbis utcunque placare, non quidem rationibus, quae nullae suppetebant, nescio quis suo cantu meas obtundit aures, & verba retundit in ore:

Hoc obmutuit Luscinia tempore,
Vespertilio vero suaviter illi cantat.
Immundus venatur aquilam corvus,
Et generosum noctua falconem:
Hinniuntque asini auribus arrectis,
Oportet ergo generosi rudant equi.

Hujus cantus suavitate perculsus & motus lepiditate, eo me converti, ut quis esset tam celebris poëta ex vultu cognoscerem, sed Zohairi Molhabi poëtae clarissimi vox, & querelae oculos anteverterunt:

Praestantes virtutibus fame perire videmus,
Opibus vero copiose affluere ignavos.
Quod unde proveniat nobiliora fatigavit ingenia,
Ideoque plures hoc convicti concessere ad ignaviam.

Mahometus Benhasanus quamquam & ipse conquereretur cum aliis, nihilo tamen minus animos aliquantulum mihi addidit, quod rei aliquam reddiderit rationem:

Hoc tempus ignavos magnos extollit ad honores,
Illustresque viros turpiter deprimit deorsum;
Sed quid mirum? nonne mare uniones fundo detinet imo,
Et putrida cadavera sursum extollit?

 Contra

Contra Mahometus Samarkandius ad desperationem usque deplorantem repraesentat virtutem, quod fautoribus omnibus sint destituti ejus sequaces, ideoque omnes fere periere, ut vix unus superstes comperiatur:

Vidi virtutem uberrimis profusam lacrymis,
Dixique illi: Cur tam desperate virtus ploras?
Quae ait: quomodo non est mihi plorandum,
Cum ex meis vix restet superstes unus?

Existimabam, cum is reticuisset, querelis jam impositum esse finem, quod caeteri attoniti haerebant, cum ecce venerabilem senem Caabum e longe properantem, & non minus, quam alios excitantem turbas, vidi, acrioribusque querelis carpentem temporis inversum ordinem:

Quam inverso miscet omnia ordine tempus!
Suorum indicant mores, indicat inconstantia rerum;
Qui suas fugaces semper imitantur umbras,
Quas ad unguem refert stagnantis aquae piscina,
Ubi caput pars nobilior demittitur ad imum,
Pedumque ignobiliores volae sursum extolluntur.

Vix mei compos eram post tam acres, tamque acerbas querelas, dubitabamque ne seditiori turba obruerer tamquam seditiosus, praesertim vero, quod nullum ad certissimam veritatem mihi adesset responsum. Timorem augebat Philosophorum, Jurisperitorum, Medicorum, Mathematicorum, ac aliorum Doctorum virorum infinita multitudo, fame & inopia concitata, quae non longe procul properans apparebat. At cum ita anxius haererem omnis expers consilii, & non parum timerem mihi, quod hoc argumentum de comparanda sapientia tractandum susceperim, en bonis avibus adest poëta quidam Aegyptius, quem caeteri ad fortunam miserant, ut cum illa conquereretur, ac sciscitaretur, cur tam parum faveat sapientibus, & hoc retulit responsum:

Fortuna ad meas ita indignata respondit querelas,
Cum sciscitarer, cur sapientibus praeferat ignavos:

Hos

Hos amo, quod mihi ſint filii, curaeque commiſi meae,
Illos odi, quod ex virtute ſint prognati rivali.

Hoc reſponſo tota turba quievit, ſedatuſque eſt omnis tumultus, & argumenti ſuſcepti proſequendi conceſſa eſt mihi facultas. Nam cenſuerunt votis conjunctis ſequendam eſſe ſapientiam & illi obſequendum, vel eo nomine, quod praemium virtutis ipſa ſit immortalitas, illud vero, quod ſuis mundus impertitur, caducum, & quod magis deplorandum eſt, nec ſuis ſtat promiſſis, ſed aliae ſunt pollicitationes, alius effectus, & finis. In hujus comprobationem unus quidam e choro poëtarum in medium prodiens omnium applauſu hoc recitavit epigramma:

Hominibus nonne mundus dicere videtur:
Cavete a dolis meis, a fraudibus cavete;
Nam quis ita excors eſt, qui bene non advertit,
Mea verba fovere riſum, opera luctum?

Alius non minori applauſu hoc addidit diſtichon:

Inſipiens mundus inſipientibus favet alumnis,
Sed vae iſtis, ſi mundus aliquando ſapiet.

Habita itaque proſequendi argumenti venia, dico: ſtudioſum nullum praetermittere debere lucrandi, ac proficiendi tempus, & labores quoſcunque ducere parvi, uti revera nihil ſunt, ſi ſapientiae ratio habeatur, & dignitas. Adulatio, ut ſupra etiam diximus, omnino vituperanda eſt, ac fugienda, imo execranda, ſi eam excipias tantum, quae nobis eorum conciliat gratiam, quorum converſatione in ſtudiis ſapientiae proficere poſſumus. Quaſi vero ea ſit ſapientiae conditio, ut vel quae mala ex ſe ſunt, ſuo famulatu bona reddere poſſit.

CAPUT UNDECIMUM.

De Religione, & Pietate.

NOn minus pietati, ac religioni ſtudeat philoſophus, quam ſapientiae acquirendae, cum haec

absque pietate officiat potius, quam prosit, ac propterea nihili habenda esset, ut poeta monet:

Si scientia pietatis expers praestans haberetur,
Omnium praestantissimus Cacodaemon esset habendus.

Tria supplicia, Mahometus ajebat, Deus infligit impio: vel enim immatura morte interimit illum, vel ad villicam relegat vitam, vel regio tradit ipsum famulatui. Mors immatura maximum est supplicium, quia merendi demitur homini facultas. Villica vita, teste ipso Mahomete, sepultura est vivorum. Regius famulatus est omnium periculis plenus: quare hunc Alvaridius philosopho dissuadebat:

Declina regem, ejusque caveto iram:
Nec servias ei, cujus dictum factum.

Item Zohairus Mohlabius ad Selahaddium regem, hoc innuit epigrammate quantum insit periculi regio famulatui:

Rident calami, cum illos contrectas,
Atque in tua prohibent imperantque manu;
Cum tibi placet, eos causas efficis opum,
Gladios vero, si perculsus fueris ira.

Quo magis pietati est deditus studiosus, eo utilior est ejus scientia, faciliusque graviores quaestiones illi aperiuntur, & reserantur reconditiores. Abuhali Abnsina (vulgo Avicenna) de seipso refert, quod plures philosophiae intellexerit difficultates orando Deum, quam praeceptorem consulendo. Interea a tribus summopere caveat, qui ad sapientiae fastigium pervenire vult, ut Mahometus suadebat, *a nimia* scilicet *satietate*, *a nimio somno*, *a nimia loquacitate*. Tres, idem asserebat, veri sapientis sunt verae notae, nempe *modestia in verbis*, *frugalitas in cibis*, *vigilia noctis*. Inter religionis opera, & pietatis connumerant aliqui abstinentiam a cibis, qui in tabernis, & plateis apparantur, cum quia immundi sunt, tum quia hos pauperes intuentur, & expetunt, quos tamen emere ob paupertatem

non

non possunt, ac ideo benedictione carere divina cibi hujusmodi censentur. Vide quanta fuit antiquorum pietas, ac religio, unde jure merito eorum fama, atque nomina immortalitati consecrata sunt. Loquax procul fugiendus est, quia plurimi est detrimenti cum pietati, tum sapientiae studio, praesertim cum hujusmodi hominum genus satis insulsum esse, ac frigidum soleat, & non parum molestum auditoribus, de quo ita eleganter poëta:

Loquacem insulsum nihil exprimit melius,
Quam hyemales longae, frigidaeque noctes.

Vitia cujusque generis, ut ab omni pietate aliena, philosopho execranda sunt, & minima, ut maxima fugiat: quia saepe a minimorum contemptu, ad maxima prolabimur, cum ex parva scintilla ingens excitetur ignis, & a momentaneo visus intuitu concupiscentia accendatur, quod hoc disticho poëta notavit:

Principium a visu crimina omnia ducunt,
Ut a parva scintilla ingens accenditur ignis.

Improborum societatem, familiaritatemque ut pestem studiosus abominetur, quia inde dubio omni procul peccandi contrahitur contagium. Ex multis unum tibi elige amicum, nec tamen facile ipsi tua concredas arcana, ut his consulit poëta versibus:

Amice ab amico vide tibi caveas,
Nec tua arcana concredas illi;
Semper hostium noxias manus evasi,
Solusque me laesit, cui mea confidebam.

Si fidus nullus comperitur amicus Mahometi Benhasan hoc sequere consilium:

Optimus amicorum est optimus liber,
Quo otium fallis cum amicorum nemini fidis;
Hic enim tua minime reserat arcana,
Tuque sapientiam ab ejus studio disces.

Nec illi censendi sunt amici, qui tibi abblandiuntur, cum secunda uteris fortuna, & adulantur potius, quam ami-

amicitiae prosequuntur te honore: horum fucum, ut lapis Lydius adversa detegit fortuna, ut Mahometus Benhasanus experientia doctus decantat:

Dum fortuna arridebat multos habebam amicos,
At ea recedente non apparuit amplius ullus;
Quare adversae fortunae ingentes habeo gratias,
Solum, quod me docuerit, quinam veri sint amici.

Quemadmodum vitia fugere debet studiosus, ita bonis moribus, operibusque studeat. Leges ne violet, omnibus nervis satagat; quia qui bonos aspernatur mores ad legum contemptum delabitur; & qui leges violat, praecepta divina minimi pendit, & consequenter Deum ipsum: Dei autem, & ejus mandatorum contemptor ad aeterna destinatur supplicia. Dum legit, aut scribit studiosus ad meridiem faciem conversam teneat: in quo Mahometum imitetur. Religiosorum virorum orationibus, & precibus se commendet studiosus: secus ab oppressorum caveat sibi imprecationibus. Praescriptas, statutasque orationes ne praetermittat, ac praesertim eam, quae dicitur *humilium*, quae ad sapientiae acquisitionem non parum juvat. Omnia fere hactenus a nobis de pietate dicta breviter his versibus complexus est religiosissimus vir Nagemaddinus Nasphius;

Praecepta serva Dei:
Orationi incumbito;
Legibus stude:
Doctor evades.

CAPUT DUODECIMUM.

De iis, quae memoriam augent, vel oblivionem inducunt.

Causae praecipuae, quae ad memoriae prosunt incrementum, sunt studium, diligentia, assiduitas, frugalitas, nocturna Oratio, lectio Alcorani. Quoties autem librum accipit studiosus ad legendum, dicat: *In nomine Dei, Laus Deo, gratiarum actio Deo, non est Deus nisi Deus, magnus est Deus, non est virtus, ne-*

que

que fortitudo nisi in Deo altissimo maximo, cui sint laudes in saecula saeculorum, & aeternitatem aeternitatum; quot sunt scriptae literae, & apices, & quot describentur. Post haec dicat: *Credo in unum Deum omnipotentem, unicum, veracem, solitarium, sine socio, quare quoscunque alios Deos abnego.*

A praevaricationibus longe recedat studiosus, quia praevaricatoribus nequaquam Dei conceduntur dona, in quorum numero memoria secundum non tenet locum, ut poëta his te advertit versibus:

Questus sum cum amico de mea fragili memoria;
Qui mihi ait: A praevaricatoribus procul recedito,
Siquidem memoria Dei est praestantissimum munus,
Munera autem Dei praevaricatoribus non dantur.

Scalptu dentium, eorumque a sordibus abstersione, potu mellis, usu butyri, ac thuris cum saccaro, nec non viginti granorum uvae passae rubrae ante cibos quoscunque memoria mirum in modum corroboratur, & adaugetur. Est praescriptarum rerum usus multis morbis curandis satis praesentaneum remedium. Phlegmatum, & humiditatum diminutio, & evacuatio ad augendam memoriae virtutem plurimum confert. Mahometum lotionem capitis, ejusque munditiem laudasse ferunt, tamquam conducentes ad memoriae, & intellectus incrementum.

Inter inducentia autem oblivionem, criminibus & vitiis primus tribuitur locus. Haec sequuntur aeris alieni obstrictio, moerores, solicitudo, & rerum mundanarum studium, ac multiplices occupationes. Jam diximus philosophum mundanis curis, & negotiis implicitum esse non debere; fieri enim non potest, quin tenebris haec offundant mentem, & animum conturbent; ubi contra curae & solicitudines, ad alterius vitae beatitatem institutae, intellectum illuminant, & illustrant memoriam. Infusi autem hujus luminis indicium est ipsa Oratio, & porrectae ad Deum preces, cum reliquis religionis & pietatis exercitiis; quia quemadmo-

admodum mundanarum curarum ſtudium hominem avocat ab exercitio bonorum operum, ita alterius vitae ſtudium & ſolicitudo eundem ad bona opera incitat. Moerorem & triſtitiam oratio ipſa repellit; & ſtudium ſapientiae ad id non parum confert, ex quo ſenior Naſarus Benhaſanus Marganianita in ſuo poëmate ita ſe adhortabatur:

Naſare ſapientiae opem implora:
Haec triſtitiam repellit: caetera vana.

Philoſopho igitur orandum eſt ad triſtitiam repellendam, aſſequendamque ſapientiam.

Mulierum amores praeſentaneum ſunt memoriae & ſapientiae venenum & contagium; quamobrem ab hujuſmodi amoribus procul recedat ſtudioſus, ut ſe feciſſe Nagemaddinus Naphenſis vir clariſſimus, atque doctiſſimus his verſibus teſtatur:

Vale, quae ſuae loquelae me devincivit lepore,
Soloque genarum aſpectu fere reddidit dementem.
Elegantis hujus puellae, cujus ſum captus amore,
Nemo ſpeciem deſcribere valet, nemo lepores.
At dixi ei vale, iterumque vale, atque vale dico,
Quia nunc diviniori ſapientiae ſum captus amore,
Interque ſapientes, & qui virtutibus operam locant,
Tales comperio amores, ut mihi caeteri ſordeſcant.

Clariſſimi viri hujus factum eo admiratione eſt dignius & laude, quo promptior erat occaſio, & conſequendi ſui amoris finem facilitas: quia puella, cujus deſcribit ſpeciem, pulchritudinem, gratias, & lepores, ejus erat juris, ac proprio empta aere; unde plane apparet, eum id ſolo ſapientiae amore perculſum feciſſe. Quandoque enim plures id faciunt, aut difficultatibus impediti, aut mulierum pertaeſi moroſitate, & perfidia, cum raro harum amor ſit ſincerus, ſi experientiae & poëtae expertiſſimo credimus ita cantanti:

Mulierum amores ſi quis ſcire exoptat,
Huc accedat, eumque ſatis expertus docebo.
Dum floret juventus, dum ſuppetunt nummi,

Ardet

Ardet amor: his deficientibus extinguitur ille.

Quamobrem caelibem vitam tamquam magis ſapientiae ſtudio accommodam pluribus idem philoſopho ſuadet, ſuamque ſimul his verſibus deplorat vicem:

Cave ſtudioſe, ne mulierum capiaris amore
Sed vacuus curis longas ducito noctes;
Caelibemque tibi, quaeſo, eligito vitam,
Procul expulſis abs te femineis dolis.
Amore mulierum jam ſum pauperrimus factus,
Earumque tyrannis me reddidit dementem.
Nec dubito ſi doctor in harum incidat amores,
Quin codicem, pileumque a ſe deſperatus abjiciet.
Quare caeli moderator huc tuam mittito opem,
Meque ſemel captum vendica miſerum;
Quoniam ſunt mihi anguſta tota ſpatia terrae,
Nec infelicem me amplius locus capit ullus.
Quamobrem aut me, aut illam interime morte:
Quia multo ſuavior eſt mors, quam improba uxor.

Vide, ſodes, qualem habuiſſe oportuit poëtam hunc uxorem; & an ubi hujuſmodi ſunt feroces belluae ſapientia & memoria habere poſſint locum, vel hoſpitium. Imo totam fere diem infeliciſſimus poëta foris tranſigebat, ut aliquam requiem capere poſſet, uxoris improbae fugiens querelas:

Praeterit dies nec meam domum reviſo,
Improbae uxoris fugiens querelas;
At ingruente nocte obſtrepunt voces,
Non ſecus, ac ſi eſſemus gallinae in cavea.

At aliquis dicet forte; hunc juvencularum, & earum quae pulchritudinem jactant, morbum, ac vitium eſſe ſolere, non vero earum, quibus jam & ſpeciei, & juventutis flos decidit, iſtae enim mitiores, ac cicuratiores eſſe ſolent. Credidiſſem profecto, niſi Iſmaël Almokrius doctor, & poëta graviſſimus his mihi de ſua uxore occuriſſet verſibus:

Eſt mihi uxor; quae meum ſemper carpit argentum,
Mordet, lacerat non ſecus ac rabidus canis.

Dentes sunt acuti, sed his acutior lingua.
Pallet, claudicat, tamen pulchra vult haberi.

Exactius hoc alio epigrammate hujus prosequitur pulchritudinem, lepores, & descriptionem:

Aetate jam est confecta haec sordida Anus,
Sed utinam conficiatur gladio, aut hasta.
Color lentiginosus, surditas occupat aures,
Lippitudo oculos, nasus latrinas repraesentat.
Incurvus est venter, pede claudicat utroque
Callis est obducta manus, ut ei nec officiat ignis.
Proh! quem gradiens turpem ostentat gibbum!
Illa ridente sol vel in meridie obscuratur.
Fabulas mille narrat, semper suos admiscens amores.
Sed utinam sepulchrum ejus foveat amplexus!

Illa tandem mortua, & ut aliam duceret suadentibus amicis respondit:

Uxorem ducito, dicunt, suadentque Amici.
At proh infelix! iterum me infortuniis tradam,
Et cordi meo serpentum ipse sarcinam imponam,
Qui hominem mordent vivum, nec mortuo parcunt?
Cumque liber sim factus semel, sponte mancipium fiam?
Apage, apage, quaeso amici, mulieres.

Itaque, ne in similia incommoda incidat philosophus, penitus mulierum detestetur amores, & commercium fugiat, ne sapientiae loco, ut de se testatus est poëta, dementiam contrahat. Si autem studiosis juvenibus amores hujusmodi sunt detestandi, multo magis senioribus, ac praesertim qui scientias profitentur, detestabiliores esse debent. Nam (res mira narratu) vidimus aliquando quosdam, qui juvenes ut perniciosissimam pestem fugiebant amores, seniores vero iis ad insaniam usque capi. Unde poëta ille exoptabat, ut inversa sibi contigisset aetas:

Dum juventus valebat, dum suppetebant vires,
Nec Venerem curabam, nec placebant amores,
Nunc invalescentibus canis concupiscentia ardet;

Uti-

Utinam canus essem natus, tum ad juventutem rediissem.

Alius dixit:

Utinam rediret juventus quandoque,
Ut illi indicarem, quid patraverit senectus.

Demum inter oblivionem inducentia connumerantur coriandri recentis & acidorum pomorum usus, contemplatio suspensorum, incessus inter camelorum greges, lectio Epitaphiorum, pediculorum vivorum super terram projectio, atque ex cervicalibus venis sanguinis emissio.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De illis, quae bona augent, vel impediunt, ac de iis quae vitam producunt vel corripiunt.

ALimenta sunt necessaria studioso, ergo & comparandorum alimentorum cognitio, ut sapientiae studio vacare possit. Item vita, & sanitate ipsi opus est, igitur & cognitione eorum, quae vitam producunt, & sanitatem servant, vel instaurant. De his integrum volumen majores nostri ediderunt, ex quo pauca huc afferre lubuit. Caeterum eo remittimus lectorem, ne praeter instituti nostri rationem excresceret libellus.

Asserebat Mahometus, quod nihil magis obstet paupertati, quam Oratio, & ad Deum fusae praeces; ut nihil magis vitam producat, quam opera justitiae, & honor parentibus exhibitus. Contra nihil magis bona prohibet, arcetque & vitam corripit, quam criminum perpetratio, praesertim mendacium, scelerum omnium radix & principium. In hujus rei comprobationem legitur, duos vixisse Mahometi tempore fratres, mortalium omnium scelestissimos, qui tandem audita Mahometi fama resipiscere decreverunt, sed perpetrandorum criminum habitum, qui altas in eorum cordibus emiserat radices, a se exuere posse minime confidebant. Nihilominus Mahometum adeunt, eumque de salute consulunt, & exuendi mali habitus exponunt ei diffi-

cultatem. Qui, aequo animo estote, ait illis, vestram ad me recipio salutem, si praestito mihi juramento ab uno duntaxat abstinueritis mendacio, caetera peccata vobis impune permitto. His auditis a Mahometo fratres libenter praestito juramento promiserunt se a mendacio omni religione temperaturos, atque ita laetissimi ad sua redierunt. At, cum rem apud se penitius perpendere caeperunt, bene animadverterunt, nullum crimen, aut scelus quodcunque absque mendacio committi posse. Nam dicebant illi; si noctu nobis, dum aut fornicatum, aut latrocinatum ibimus, principis occurrerit cohors, & quo eamus, aut quid machinemur interrogaverit, quid respondendum erit? Si veritatem, ut Mahometo praestito juramento promisimus, ecce furca, ecce patibulum: si mendacium dicemus, ecce perjurium. Itaque nullum invenire potuerunt ad peccatum aditum absque mendacio, unde ab omnibus abstinere illis oportuit. Ex quo planum fit mendacium esse delictorum omnium principium, & quasi clavem.

Matutinum tempus absumere somno, sapientiae, & facultatum certissimum est detrimentum, quia id tempus ad utriusque comparationem omnium est opportunissimum. Hinc eleganter, atque vere jactatur illud in scholis: *Corpus somno pinguescit, intellectus vigilia crescit.* Quidam vir doctissimus dicebat: *Nonne maximum est detrimentum noctes sine utilitate transigere, easque de tempore vitae nostrae computare?* Quam ob causam alius dicebat. *Vigila noctu virtutibus, & pretiosissimam vitam ne somno absumas. Quomodo enim vivus es censendus, dum somno, qui simillimus est morti, es immersus: & virtutibus, ad quas nati sumus, dum minime incumbis, homo vis haberi?*

Sequentia etiam tibi diligenter observanda sunt, scilicet: Cave, immejere nudus, aut nudus jaceas, nec cubito innixus comedas, aut cubans: mensas, vel cibos ne conculces; cortices caeparum, & allii ne comburas: aedes tuas noctu ne converras, purgamenta domus,

mus, & ſordes egerito: ſeniores, & magiſtros ne praeire audeas: parentes proprio nomine ne appelles: dentes quocunque ligno ne ſcalpas; manus luto, vel terra ne laves; ad limen portae ne ſedeas, nec ad oſtii poſtes innitaris; legales lotiones in latrinis ne perſolvas; veſtimenta ſuper tuum corpus ne conſuas, vultum ne abſtergas induſio; domum a telis aranearum emunda; orationes, & preces cave negligas; e templo poſt matutinam orationem ne ſtatim egrediaris, nec ſummo mane ad plateas prodeas, vel ſero inde revertaris; panis fragmenta a pauperibus emendicantibus cave emas; parentibus mala ne impreceris; vaſa ciborum & potus cooperias, lucernam ne extinguas flatu. Haec omnia exacte obſerva, ſi paupertatem evadere vis. Similiter ſi eandem effugere cupis, ne colligato ſcribas calamo: fracto pectine ne barbam diſcrimines: bona parentibus precare: cidarim ne ſedendo complices; femoralia ſtando ne induas; avaritiae, conviciis, prodigalitati, tarditati, pigritiae & otio, cave ne ſis deditus; negotia, ac ea omnia, quae muneris tui ſunt, ne contemnas, aut negligas: ex his enim omnibus oritur paupertas.

Ad ea autem, quae bona augent, quod attinet, eleemoſynae primus datur locus, ideoque homines hortabatur Mahometus dicens: *Bona ex caelis in terram attrahite eleemoſynae funibus.* Primitiarum quoque oblatio bona auget cumulatiſſime. Elegans characterum pingendi ars ex bonorum clavibus una eſt, quemadmodum & hilaritas vultus, humanitas, comitas, ac ejuſmodi. Haſanus filius Ali Bentalebi dicere ſolebat: *Atrii mundatio, vaſorum lotio, fornicationis abominatio ſunt divitiarum cumulatio.* Sed cauſarum omnium, quae facultates augent, praecipua eſt humilis oratio, & magnificatio Dei cum omnium rituum ad eam ſpectantium, & caeremoniarum, ac temporis exacta obſervantia, quibus accedat aſſidua Alcorani lectio. Templum ante datum ſignum adeat, qui bona a Deo praeſtola-

ſtolatur; opera ſupererogationis ne praetermittat; matutinas horas domi perſolvat, mundana, ac vana ne loquatur, praeſertim ſtatim poſt peractam orationem: nec diu cum mulieribus converſetur, niſi id poſtulet neceſſitas. Verba inania, & inutilia ne jactet, dicitur enim: *Qui inutilibus dat operam, utilia perdit.* Imo loquacitas ſtultitiae eſt evidentiſſimum ſignum: hinc dicebat Abuzerus Giamharus: *Si quem loquacem eſſe videris, de ejus ſtultitia certus eſto.* Ali vero Bentalebus hoc ſaepe apophtegma recitabat: *Perfecto intellectu, deficiunt verba.* Addebatque hoc diſtichon:

Quum perficitur intellectus deficiunt verba,
Certuſque ſemper eſto de ſtultitia loquacis,

Dicat etiam a principio aurorae uſque ad orationem matutinam centies: *Laus Deo magno. Laus Deo, quem, ut mihi propitius ſit, humiliter rogo.* Rurſus centies dicat: *Non eſt Deus, niſi ipſe Deus rex verus, notus, ac evidentiſſimus mane ac veſpere ex ejus operibus.* Et poſt orationem matutinam dicat ſingulis diebus triginta tribus vicibus, *Laus Deo, gratiarum actio Deo, non eſt Deus niſi ipſe Deus.* Tum addat triginta quatuor vicibus: *Maximus eſt Deus.* Poſt orationem vero veſpertinam veniam a Deo petat ſeptuaginta vicibus itemque poſt matutinam; frequenter autem haec verba repetat: *Non eſt fortitudo, neque virtus niſi in Deo altiſſimo, fortiſſimo, maximo.* Die autem Veneris dicat ſeptuaginta vicibus: *largire mihi Deus quae licita ſunt, & remove a me illicita, atque benignitate tua, quae mihi opus ſunt, concedito, ne aliorum, praeter tua, egeam bonis.* Has quoque laudes diu noctuque meditetur, & recitet: *Tu es Deus potentiſſimus, ſapientiſſimus, munificentiſſimus. Tu es Rex ſanctiſſimus, miſericors, liberalis, creator paradiſi, & inferni, ſciens abſentia, & praeſentia: tibi nota ſunt abſcondita, & arcana omnia. Tu es Deus maximus, altiſſimus. Tu es Deus creator omnium, & ad te revertentur. Tu es Deus judex in die judicii immutabilis,*

bilis. Tu es Deus, & non est Deus nisi tu misericors miserator. Tu es Deus, & non est alius Deus nisi tu Rex sanctissimus, purissimus, pacificus, verax, fidelis, fortissimus, potentissimus, altissimus. Non est alius Deus nisi tu Deus creator, plasmator, formator, quem omnia perfectionis, & beneficentiae decent nomina: laudent te quae sunt in caelis sursum, & in terra deorsum potentissime, ac sapientissime. Haec omnia bona augent.

Quae vero vitam simul producunt, ea sunt, justitia, innocentia, misericordia, seniorum veneratio, fertur enim, quod qui senem veneratur, ejus assequetur aetatem. Dicat etiam qui vitam exoptat longaevam, ter singulis diebus mane & vespere: *Laus Dei regi trutinae sapientissimo, clementissimo, cui vel caelorum pondera nota sunt.* Et: *Non est Deus nisi Deus rex trutinae, sapientissimus, & clementissimus, cui sunt nota vel caelorum pondera.*

Caveat etiam, ne virentes amputet arbores, nisi ad id necessitas cogat, quia omnia Deum laudant, ejusque testantur existentiam, & singularem providentiam, quod amputatio, & destructio hujusmodi impedit. Legales lotiones exacte perficiat, Alcorani lectioni sedulo operam det, ac vacet, peregrinationes rite persolvat, sanitatem praeservet, ac servet, sed caveat praesertim ne extremis caloribus, & frigoribus se exponat. Opus est ei demum, ut medicinae aliquid ediscat, legatque praesertim Abuhabbasi Almostagsari collectanea inscripta *Medicina prophetica.* Si quis autem dicet: ubi invenietur liber hujusmodi? hoc dabitur illi responsum: *Qui quaerit, invenit.*

LAUS DEO.

NOTAE.

NOTAE
ABRAHAMI ECHELLENSIS
EX CAPITE PRIMO.

Mundi hujus. *Fabulantur Mahometani Deum creasse octodecim millia mundorum, ex quorum numero hic est unus, in quo degimus, propterea dicit,* Mundi hujus, *ut illum ab aliis contradistinguat.*

Astrologia illa judiciaria. *Hanc Astrologiae partem maximopere detestatus est Mahometus, & proxime illi succedentes: sed paulatim successu temporis ita altas jecit inter Mahometanos radices, ut illa inconsulta nihil agerent. Paulatim tamen Christianorum philosophorum, & doctorum virorum suasione, & argumentationibus evanuit, ut constat ex Eliae Nisibensis Episcopi sessione septima in qua cum Alveziro Abulcasemo acriter, ac docte de hac materia ita disputavit, ut Alvezirus, qui huic arti addictissimus erat, dixerit;* Per Deum aliquem mihi injecisti contemptum erga hanc scientiam.

EX CAPITE QUARTO.

Alexander bicornis. *Ita Arabibus Mahometanis dicitur Alexander Macedo, quod utriusque Orbis cornu suae ditioni, & imperio subjecerit. Sunt, qui fabulantur, eum vere duo habuisse cornua, quae soli tonsori nota erant. Hic vero cum tantum arcanum neque in pectore continere posset, neque reserare auderet cuiquam, immisso capite in os cisternae cujusdam, ut pectus exoneraret tanto pondere, occinere caepit haec verba:* Alexander est bicornis, Alexander est bicornis. *Tum ea in cisterna duae enatae sunt arundines, quae ex ventorum agitatione, & mutuo attritu, hunc quoque sonum edebant;* Alexander est bicornis, Alexander est bicornis,

nis, *uti fabulantur poëtae de auribus Midae. Alii graviores fabulatores hoc facile non concedunt, sed asserunt pastorem quendam fistulam confecisse ex illis arundinibus, quae voces hujusmodi edebat. Georgius Benabiasarus non cornua eum habuisse vult in suo Chronico, sed cornuum signa, seu vestigia. Quidam volunt eum ita appellatum fuisse, quia primus omnium cornua posuit in diademate regio. At Jesudad Episcopus Hadtensis vetustus, & gravis scriptor in expositione libri Geneseos, id tribuit Chesronisso Parthensi tertio a Nemrod Chaldaeorum regi, qui defunctus est anno 137. post Nemrod. Alii demum ita dictum volunt quia cornua sunt fortitudinis typus, qua Alexander summopere pollebat.*

Quia parens de caelo in terram me descendere fecit. *Isti post Origenem docent, Deum omnes animas simul creasse, sed in caelo, ac multo tempore ante creationem mundi inferioris, remque hoc modo serio narrant in libro, quem inscribunt,* Subtilitates de cognitione veritatis. *Primo omnium creavit Deus Mahometis lucem, seu splendorem, pavonis referentem similitudinem, quem in candidissima reposuit margarita, & hanc in pulcherrima quadam appendit arbore & ibi Deum laudavit annos circiter mille. Tum creavit Deus speculum vitae, & vultui ejus opposuit illud; qui cum suam imaginem pulcherrimam esse aspexisset quinquies adoravit Deum; ex quo factum est ut Mahometani quinquies in oratione persolvenda adorent. Splendor autem ille Mahometis, qui formam pavonis referebat, ex Dei conspectu totus sudore perfusus est. Tunc ex sudore ejus capitis creavit Deus Angelos. Ex sudore vultus creavit solium, tabulam in qua omnia scribit, calamum, Solem, Lunam, velum, stellas, & quicquid in caelo est. Ex sudore pectoris creavit Prophetas, Apostolos, Doctores, Martyres, & bonos quosque. Ex sudore dorsi creavit Mecham, & ejus templum, Jerusalem, & omnia loca in quibus colitur Deus. Ex superciliorum sudore creavit Gentem Mahometicam utriusque sexus. Sudore*

aurium creavit animas Judaeorum, & Christianorum, & Magorum, sive Ethnicorum, ac similium. Ex sudore pedum creavit terram universam, & quicquid in ea est. Post haec jussit Deus, ut animae choreas ducentes circumcirca Mahometi splendorem, gratias creatori agerent, quod spatio septuaginta annorum millium praestiterunt. Tum praecepit eis, ut adspicerent Mahometi pavonicam figuram, quae morem gesserunt. Cui ergo caput ejus videre contigit, Chalifa, & imperator destinatus est. Qui vero frontem vidit, inferioris notae princeps. Qui dextram, Dei Legis observantissimus. Et qui supercilium, pictor: qui aures, obediens, & acceptus hominibus: qui genas, pulcher & sapiens: qui nasum, medicus, & aromatarius: qui labia prorex: qui os, jejunans: qui dentes, facie decorus: qui linguam, imperatorum, & regum legatus: qui guttur, concionator: qui barbam, miles, ac propugnator pro divinae religione: qui collum, mercator: qui brachia, lanceator, & gladiator: qui brachium dextrum, Chirurgus: qui sinistrum, stultus, & ignavus: qui volam dextrae manus, nummularius: qui volam sinistrae mensurator: qui utramque, liberalis, justus: qui dorsum manuum, avarus, & sordidus: qui digitos, scriptor: qui dorsum digitorum dextrae manus, sutor, & qui sinistrae, faber ferrarius: qui pectus, doctus, honorabilis, & solicitus in bonis operibus persolvendis: qui dorsum, humilis, & legibus morem gerens: qui latera, latro: qui ventrem, continens, religiosus: qui partem superiorem pedum, piscator, & venator: qui pedum volas, tabellarius, & cursor: qui umbram, circulator, & mimus: qui demum nihil, Judaeus, Christianus, & infidelis. Haec illi in libro subtilitatum. Animas ita creatas & destinatas Deum suo tempore juxta generationis exigentiam in corpora infundere volunt, & ex caelo demittere, ideoque dixit Alexander apud nostrum Auctorem ex Mahometanorum opinione: Quia parens de caelo in terram me descendere fecit.

EX CAPITE SEXTO.

POrtio circuli est cadens. *Jurisperitorum haec est loquutio: qua significant expensas funeris in hereditate non esse deputandas.*

EX CAPITE UNDECIMO.

DUm legit, aut scribit studiosus ad meridiem faciem conversam teneat. *Eo faciem convertunt Mahometani dum orant, vel quicquam ad religionem attinens faciunt, quia in ea parte templum Mechanum situm est, ex Judaeis accepto ritu, qui ad suum templum conversi orant.*

EX CAPITE DUODECIMO.

PEdiculorum vivorum super terram projectio. *Hoc piaculum existimant Mahometanorum aliqui: quia animalcula hujusmodi ex humano gignuntur corpore, & sunt illis quasi portio humani corporis.*

EX CAPITE DECIMOTERTIO.

MEdicina prophetica. *Librum hunc compilavit olim Abuhabbasus Almostagfarus, & Mahometo pseudoprophetae uuncupavit, ideoque inscripsit illum* Medicina prophetica. *Eum magni faciunt Mahometani, cum quia egregie, ac perdocte, hanc tractat materiam, tum quia Mahometo est nuncupatus.*

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

HADRIÁNI RELANDI.

PAg. 2. تعليم المتعلم, qui titulus Libri eſt. In Codice meo manuſcripto non additur nomen Auctoris, ſed in Roſtgardiano. Conſtat tamen Auctorem eſſe Borhaneddinum Alzernouchi, vel Alzerberzji, ut alii ſcribunt, quae differentia nata eſt ex ſimilitudine ductuum in vocibus الزرنوخى & الزرجى quae ſine punctis diacriticis ſcriptae facillime commutari potuerunt. Meminit hujus libri Vir harum literarum peritiſſimus Bartholomaeus d'Herbelot, in Bibliotheca Orientali ad vocem *Talim Almotallam* (qui libri noſtri titulus eſt) haec ſcribens. Talim Almotallam. Methodus docendi.. Liber compoſitus a Borhaneddino Alzerbergi vel Zerbougi. Diviſus eſt in 24 capita, & commentario illuſtratus eſt anno Hizrae ſive Aerae Mohammedicae 996, imperante Amurathe III, ab Ebn Iſmael in gratiam unius ex praecipuis

Eu-

Eunuchis Gynaecei. Hoc opus traductum est in linguam Turcicam per Abdalmagid ben Nassouh, ben Israel hoc titulo, Erschad Althalebin fi talim almotallamin. Invenitur Liber Zerbergi vel Zerbougi in Bibliotheca Regia *num.* 906. hoc titulo, Talim almotallam tharik altallam, & liquet Scriptoris scopum esse ut doceat pietatem cum studiis jungendam esse. Hactenus Herbelotius. Quod scribit in 24 Capita librum esse divisum, menda est typographica pro 14. Extat quoque hodie in Bibliotheca Regis Galliarum hic liber *num.* 906. & illi haec in initio adscripta leguntur.

> *Talim almotallem tharik altallem.* De recta juris discendi ratione juxta Legis Mohammedicae Canones & instituta. Liber in quo praecipue docetur pietatem cum literarum studio jungendam esse. Auctoris nomen est Borhaneddini Alzarbougi vel Alzarnoukhi. Scriptus hic codex anno Hegirae 952.

Ex illo Codice suum exemplar, quod nos hic edimus, Ill. Rostgaard describi curavit elegantissima manu Jacobi Salomonis Damasceni, & cum autographo contulit anno 1697. Idem tamen me monuit extare hunc libellum in eadem Bibliotheca Regia *num.* 905. in cujus fronte haec leguntur.

Talim almotallem. Inſtitutio diſcipuli illa praecipue docens quae ad pietatem cum ſtudio legum conjungendam conferunt. Opus tredecim vel ut alii volunt quatuordecim capitibus conſtans, cujus Author eſt Imam Borhanneddin Alzarnoukhi , vel ut alii ſcribunt Alzarbougi. Scriptus eſt hic Codex anno Hegirae 988, [charactere Perſico] Accedit huic operi tractatus de erciſcunda haereditate.

Commentarium Ibn Iſmaelis, cujus Herbelotius meminit, ipſe poſſideo M.S.tum : quodque idem addit anno Hizrae 996 conſcriptum eſſe, ſub finem codicis mei notatur; سنه ستت و تسعين و تسعماية.

Pag. 4. *lin.* 4. وضل لا) MS. meum ضل ولا ينال *errat & non aſſequitur* : rectius.

lin. 6. الكتاب) MS. meum الكتب *libris.* Quod praefero. Nec enim ex uno libro ſed pluribus ea hauſit.

lin. 7. راغبين فيه cupientibus eum ſc. librum) Commentator meus mavult id ad ſcientiam referre, cupientibus *eam.* فيه . في العلم.

lin. 8. بالغوث) lege بالفوز i. e. الفطر على المراد victoria, quam quis de ſe & voluntate ſua reportat.

lin. 9. استجرت) Recte hoc emendavit Ill. Inter-

terpres استخرت quod in meo quoque codice legitur.

lin. 12. ماهية) al. مايية. Quidam volunt has voces ſenſu convenire, alii differre.

Pag. 6. *lin.* 2. واستانة) deeſt haec vox in meo. Nec habetur in fronte capitis quarti. Vide ſupra *pag.* 40.

lin. 4. والهمة) deeſt & haec in meo.

lin. 9. والنصحة) leg. النصيحة.

Pag. 8. *lin.* 9. وانما &c.) in meo بل يفترض عليه.

lin. 13. بدله) بد له.

Pag. 10. *lin.* 7. لله) الله.

l. 11. المعملات) MS. meum addit والحرف *& artibus*.

lin. 15. والرضا) Codex meus addit بحكم الله وقضايه, decreti divini.

lin.ult. poſt هو adde المختص.

Pag. 12. *lin.* 7. لكونه) meus الا لكونه وسيلة.

ibid. يستحق به) in meo eſt يستحق به.

lin. 9. لمحمد) Quis ille Mohammed filius Haſſan fuerit, & unde genus duxerit, liquet ex Commentatore noſtro, qui eum appellat محمد ابن الحسن ابن عبد الله ابن طاوس بن هرمز بن نوشروان *filium Haſſan, filii Abdallae, filii Taous, filii Hormizdae, filii Nuſchirvan.* Fui autem is Nuſchirvan Celeber-

leberrimus Rex Persarum, quo imperante Mohammed, novae religionis conditor, natus esse creditur.

lin. 13. بحور) in meo بحار. Utrumque recte.

Pag. 14. *lin.* 3. غابن) عابن.

lin. 4. والعلم &c.) desunt in meo usque وكذلك. Sed haec virtutum nomina mox inseruntur post والجراة.

lin. 14. احانبن) MS. meum احايبن & ita mox quoque *pag.* 16.

Pag. 18. *lin.* الغلب) in meo الطب *Medicina*, quod & ad marginem Codicis Rostgardiani notatum video.

lin. 10. المذكور) deest in meo hic loci, sed collocatur ante والفقه linea sequenti.

lin. 12. ابو حنيفه) In meo ابوحرح, quod videtur compendium esse vocum ابو حنيفه رحمه الله. Uti mox ابو ح i.e. Abu Hanifa.

lin. 15. يفعهما) ينفعهما uti mox *pag. seq.*

Pag. 20. *lin.* 1. كبلا) لا كي.

lin. 4. واحبار) واخبار.

Pag. 28. *lin.* 5. اكماهكم. Persice appellatur hoc استبن uti Comment. nost.

Pag. 40. *lin.* 8. يار &c. Integrum hoc carmen Persicum ita extat in Commentario.

يار

يار بد بدتر بود از مار بد
بحق ذات پاك الله الصمد
يار بد آرد ترا سوي جحيم
يار نيكو كير تا يابي نعيم

Socius malus pejor eſt angue malo.
(Per veritatem eſſentiae Dei purae!)
Socius malus te rapit in gehennam.
Socium bonum cape ut invenias delicias.

Scilicet Paradiſi. Secundus verſus continet jura-ramentum ſcriptoris, quo dicta ſua firmat. Non poſſum non hoc loco adſcribere diſtichon Perſicum, quod elegantiſſimum videbitur (mihi quidem ita viſum eſt) illis qui norunt quomodo Arabes & Perſae ſoleant primam literam *Elif*, quae recta eſt, flectere & incurvare quando cum *Lam* ſcribitur. Ita habet

دور باش از حريف بي اندام
كه كج اين الف بصحبت لام

Remove te a ſocio malo
Elif enim curvum fit, quando conjungitur cum Lam.

Sc. uti *Elif* litera, quae ſua natura recta eſt nullamque curvaturam habet, curva redditur quum literae *Lam* jungitur, ita bona indoles malo conſortio corrumpitur & in deterius flectitur. Haec incurvatio literae Elif maxime conſpicua eſt in Inſcriptionibus Arabicis antiquis

quae Panormi & Puteolis leguntur, in quibus *Elif* aeque curvum eſt ac ipſum *Lam.*

Pag. 56. *l. pen.* كلب) Hoc dictum Mohammedis aliunde hauſtum a nobis inſertum fuit l. 11. c. 25 *de rel. Mohamm.* contra eos, qui ſcribunt canem Turcis non eſſe animal impurum.

Pag. 124. *l.* 2. عيسى) Unde illi hauſerint hoc eſſe dictum Jeſu, Soſpitatoris noſtri, incertum eſt. Rem ipſam quod attinet, verum eſt Chriſtum ſuis commendaſſe plus ſemel pati & tolerare illatas injurias, nec illas ulciſci. Sed nil mirum Mohammedanos hoc dictum finxiſſe, quum tot dicta Mohammedis ſui finxerint, ut ſi illa omnia vere pronuntiaſſe Mohammed credendus ſit, multo longior aetas ei adſcribi debeat, & non niſi ſententias die noctuque protuliſſe eum oportuerit: quod tamen cum ejus genio & modo vivendi parum videtur conveniſſe.

Pag. 150. *lin.* 7. قراة) Lectionem Inſcriptionum ſepulcralium nocere memoriae vetus eſt traditio. Huc faciunt ea quae leguntur apud Ciceronem in Catone majore ſive dial. de Senectute cap. 7. *Equidem non modo eos novi qui ſunt, ſed eorum patres etiam & avos: nec ſepulcra legens vereor (quod ajunt) ne memoriam perdam: his enim ipſis legendis redeo in memoriam mortuorum.*

F I N I S.